

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 85

София, четвъртък, 19 май

1932 г.

88. заседание

Понеделник, 16 май 1932 г.

(Открито отъ председателя А. Малиновъ въ 16 ч. и 25 м.)

СЪДЪРЖАНИЕ:

Отпуски, разрешени на народни представители . . .	Стр. 1813
Питане отъ народния представител А. Наумовъ къмъ министра на вътрешнитъ работи и народното здраве относно забраняването на свиканото отъ Работническото строително дружество на 12 май н. г. събрание въ театър „Ренесансъ“. (Съобщение) . . .	1814
Законопроектъ за бюджета на държавата за 1932/1933 финансова година. (Първо четене — продължение разискванията) . . .	1814
Дневен редъ за следващото заседание . . .	1838

Председателъ: (Звъни) Понеже присъствуватъ нужното число народни представители, съгласно правилника, обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ г. г. народни представители: Аврамовъ Аврамъ, Алексиевъ Никола, Ангеловъ Боянъ, Ангеловъ Иванъ, Аневъ Василь, Апостоловъ Драгомиръ, Арабаджиевъ Петко, Бечевъ Милко, Бойчиновъ Михаилъ, Бончевъ Тодоръ, Бошнаковъ Тодоръ, Бояджиевъ Асенъ, Буровъ Атанасъ, Василевъ Григоръ, Василевъ Иванъ, Василевъ Йото, Василевъ Славейко, Вълчевъ Иванъ, Влаховъ Димитъръ, Гаговъ Петъръ, х. Галибовъ Юсеинъ, Ганевъ Георги, Гашевски Никола, Георгиевъ Стойчо, Гуревъ Василь, Данаиловъ Георги, Деневъ Андрей, Джанкардашлийски Димитъръ, Димчевъ Василь, Дойчиновъ Стефанъ, Дуковъ Иванъ, Думановъ д-ръ Никола, Ецовъ Борисъ, п. Захариевъ Захари, Ивановъ Запрянъ, Попивановъ Петъръ, Илиевъ Илия, Йонетовъ Георги, Йотовъ Никола, Калфовъ Христо, Каназирски Георги, Капитановъ Анастасъ, Караджовъ Костадинъ, Кафеджийски Георги, Качаковъ Йорданъ, Кемилевъ Никола, Кирковъ Кирко, Кировъ Стаматъ, Кирчевъ Стефанъ, Косевъ Костадинъ, Кръстевъ Гето, Кулевъ д-ръ Тодоръ, Кънчевъ Теодоси, х. Лековъ х. Андрей, Лоловъ Сава, Лулчевъ Коста, Лулговъ Николай, Лъкарски Иванъ, Ляпчевъ Андрей, Маринчевъ Георги, Мартуловъ Алекси, Мечкарски Тончо, Милевъ Милко, Мирски Христо, Митковъ Сеферинъ, Митовъ Генко, Молловъ Янаки, Момчиловъ Стоянъ, Момчиловъ Тодоръ, Мустафовъ Али, Найденовъ Никола, Николаевъ Александъръ, Омарчевски Стоянъ, Панайотовъ Петъръ, Пенгивъ Антонъ, х. Петковъ х. Георги, Петковъ Стефанъ, Петровъ Методи, Петровъ Никола, Поповъ Еню, Поповъ Стефанъ, Пупешковъ Цвѣтанъ, Рангеловъ Раденко, Рафаиловъ Филипъ, п. Рачевъ Иванъ, Русевъ Иванъ, Савовъ Николай, Свиначовъ Добри, Симеоновъ Иванъ, Стайновъ Петко, Стамболиевъ Никола, Станевъ Митю, Статевъ Христо, Стояновъ Георги, Таслаковъ Цвѣтко, Та-

хировъ Хафузъ Юсеинъ, Ташевъ Димо, Тодоровъ Иванъ, Томчевъ Ангелъ, Тотевъ Деню, Тошевъ Никола, Христовъ Димитъръ, Христовъ Трайко, Цанковъ Александъръ, Цановъ Стефанъ, Цачевъ Цачо, Чирпанлиевъ д-ръ Никола, Чорбаджиевъ Петко, Шиндерски Едрю и Юртовъ Георги)

Съобщавамъ на Събранието, че бюрото е разрешило отпускъ на следнитъ народни представители:

На г. Стефанъ Петковъ — 1 день;
 На г. Стефанъ Бояджиевъ — 2 дена;
 На г. Русенъ Атанасовъ — 1 день;
 На г. Георги Йонетовъ — 10 дни;
 На г. Петъръ Панайотовъ — 1 день;
 На г. Стефанъ Поповъ — 1 день;
 На г. Павелъ Георгиевъ — 1 день;
 На г. Момчо Дочевъ — 1 день;
 На г. Христо Статевъ — 1 день;
 На г. Петко Чорбаджиевъ — 2 дена и
 На г. Стефанъ Кирчевъ — 1 день.

Народниятъ представител г. Григоръ Василевъ моли да му се разреши 3-дневенъ отпускъ. Ползувалъ се е досега съ 25 дни отпускъ. Следва Събранието да му разреши искания отпускъ.

Които г. г. народни представители сж съгласни да се разреши на г. Григоръ Василевъ 3-дневенъ отпускъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представител г. Драгомиръ Апостоловъ моли да му се разреши 3-дневенъ отпускъ по домашни причини. Ползувалъ се е досега съ 37 дни отпускъ. Следва Събранието да му разреши искания отпускъ.

Които г. г. народни представители сж съгласни да се разреши на г. Драгомиръ Апостоловъ 3-дневенъ отпускъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представител г. Тончо Мечкарски моли да му се разреши еднодневенъ отпускъ по болестъ. Ползу-

валъ се е досега съ 23 дни отпускъ. Следва Събранието да му разреши искания отпускъ.

Който г. г. народни представители сж съгласни да се разреши на народния представител г. Тончо Мечкарски едномесечен отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представител г. Николай Лунговъ моли да му се разреши 7-дневенъ отпускъ по домашни причини. Ползувалъ се е досега съ 56 дни отпускъ. Следва Събранието да му разреши искания отпускъ.

Който г. г. народни представители сж съгласни да се разреши на народния представител г. Николай Лунговъ 7-дневенъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Постъпило е питане отъ народния представител г. Александъръ Наумовъ до г. министра на вътрешнитъ работи и народното здраве, въ което, като съобщава, че на 12 май е било забранено свиканото отъ Работническото строително дружество публично събрание въ театъръ „Ренесансъ“, въ което щѣло да се говори по поводъ издадената наредба № 39/77 отъ Софийската инспекция по труда, за спазване 8-часовия работенъ день и по въпроса за злоупотребитъ, пита г. министра: 1) защо бѣше забранено събранието на строителнитъ работници и 2) по този ли начинъ ще се прилага трудовото законодателство?

Това питане ще се изпрати на г. министра на вътрешнитъ работи, за да отговори.

Пристъпваме къмъ първа точка отъ дневния редъ: първо четене законопроекта за бюджета на държавата за 1932/1933 финансова година — продължение разискванията.

Има думата народниятъ представител г. Янко Сакжзовъ.

Я. Сакжзовъ (с. д.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Тая година ние ще разгледаме бюджета на държавата при едни особени условия. Причината за това е въ промѣната на правителството и най-вече въ идването на едно ново управление вследствие на всеобщото избиранелно право. Въпреки насилията на бившето правителство, бѣ избрано едно Народно събрание, което даде едно управление, и това управление представи предъ насъ сега своя бюджетъ. Грѣшка ще бѣде отъ всички насъ, ако пропуснемъ този политически елементъ, защото отдавна, отъ години наредъ се води борба въ срѣдата на нашия народъ за промѣна на управлението. На 1923 г. дойде едно управление вследствие на единъ превратъ.

А. Неновъ (раб): Въ който взехте участие и вие.

Я. Сакжзовъ (с. д.): Това управление трая 8 години — не такова, какъто дойде, не такова, какъто се бѣ оформило въ течение на годинитъ, но все пакъ едно управление, което, макаръ и да направи втори и трети избори, общински и законодателни, навсѣкжде прояви своята насилническа воля. И очевидно, страна, която има 50 години политически животъ, която е дала толкова жертви въ миналото за закриляне на свободитъ си, не можеше за дълго да търпи такова едно управление, и съ срѣдствата, които законитъ на страната даватъ и голѣмиятъ нашъ законъ, конституцията, се имчеше да премахне това управление и да създаде едно управление, излизащо отъ народа и отговарящо на народнитъ желания и на народнитъ интереси.

Казахъ, грѣшка ще е, ако пропуснемъ този политически елементъ въ изработването на новия бюджетъ. И нѣкои отъ ораторитъ отъ болшинството поменаха този елементъ, настояха върху него. По-главнитъ отъ тѣхъ казахъ, че 21 юний представя една повратна точка въ развитието на българското общество и, следователно, управлението, което дойде следъ 21 юний, трѣбва да отговори на ония стремления и интереси, които се бѣха развили презъ това време въ срѣдата на българския народъ. Ето защо, г-да, и азъ намирамъ върху този пунктъ.

Но бюджетътъ, който ни се представя, отговаря ли на тѣзи идеи и идеали, които си бѣ създавала оная опозиция, която свали правителството на Демократическия сговоръ? Това е единъ въпросъ, съ който ще трѣбва да се занимаемъ. Мнозина отъ ораторитъ на болшинството се помъжиха да избѣгнатъ отговора на този въпросъ и напиряха особено върху това, че е необходимо новото управление да отговори на тия нужди народни, чертаеха дори програми, чертаеха реформи. Така. Но тия реформи дали сж осъществими? Върху този въпросъ тѣ не се спрѣха. А това е, може да се каже, съществено. Политически дейци въ страната не отъ вчера, ние разбираме, че една нова властъ,

едно ново управление не може заведнѣжъ да вмѣкне въ бюджета всичко онова, което сж го имали въ мисълта си, въ програмата си ония, които сж работили за промѣната на управлението. Ние разбираме това, защото наистина държавното управление, ако върви по обикновения конституционенъ и парламентаренъ пътъ, не може да прави заведнѣжъ скокове, а още по-малко да направи такива скокове, каквито се рисуваха въ политическото въображение на ония народни маси, които избраха днешното болшинство и неговото правителство. Това ние разбираме. Но въ всѣки случай, когато направимъ тази концесия на едно ново управление, ние би трѣбвало да подиримъ и да се осигуримъ поне съ следи, явни следи, намѣрения, частъ отъ които сж осъществени, частъ отъ които въ проектъ да бѣдатъ осъществени за напредъ, да ги видимъ оформени въ туй, което ние наричаме бюджетъ. Защото, г. г. народни представители, въ програмитъ на партиятъ, въ програмнитъ речи въ време на агитация и после въ дебатитъ по отговора на тронното слово, когато се развиватъ новитъ идеи, които ще влѣзатъ въ новото управление, тамъ може да се даде подетъ на мисълта, да надмине границитъ на реализуемото за момента, на онова, което ще може да бѣде осъществено. Но бюджетътъ показва догдѣ отиватъ намѣренията на новото управление, догдѣ отиватъ възможноститъ на това ново управление да осъществи известна програма. И въ бюджета ние ще видимъ сплѣхитъ и прѣчкитъ, които това управление срѣща въ изпълнението на зададената си задача.

Азъ изслушахъ съ голѣмо внимание речта на г. министра на финанситъ, четохъ следъ това изложението му, виждамъ у него сѣщия дѣлови човѣкъ, какъто ние го познаваме — качества много ценни въ днешно време. Той направи ни казва: днесъ за реформи въ народното стопанство, за дълбоки реформи въ бюджетни параграфи не може и дума да става. Мисълта на г. министра на финанситъ е тази, че ние днесъ надали ще можемъ да свържемъ двата края и да продължимъ едно управление безъ сътресения. Азъ чувахъ неофициално, че г. министърътъ на финанситъ се е дори сплѣхилъ при поемане задачата да ни даде единъ уравниоенъ бюджетъ, който да отговаря на нуждитъ на страната; чувахъ го това, но сега виждамъ въ неговата речъ едно избѣгване да се впуска въ тая поска да ни даде финансови, бюджетни реформи. Той се спира на нѣколко проблеми, на нѣколко задачи, които сж поставени предъ българския политикъ; задачи, които го плашатъ, които стрѣскаятъ всѣки единъ, който заема такова едно отговорно мѣсто. Всѣки единъ български гражданинъ, който ще се заеме да ни даде днесъ една реална бюджетна политика, ще има много да се замисли върху мъжнотитъ, въ които е поставена страната. Общо говорейки, така е. Почти всички бихме могли да кажемъ: при днешната ситуация въ България и въ свѣта, мъжно е да се не спремъ предъ тѣзи голѣми проблеми, защото отъ тѣхъ произтича и мъжнотията да се даде нѣщо задоволително.

Кои сж тия проблеми? Ние знаемъ, че отъ нѣколко месеца новото управление се мъчи, блѣска се отъ брѣгъ на брѣгъ върху нуждата да посрѣща нашитъ вънкашни изплащания. Ние виждаме сѣщиятъ това управление да се блѣска и съ друга една голѣма проблема — проблемата за народното стопанство. Този народъ ще може ли да изхранва себе си, да изхранва държавата, ще може ли да поддържа едно управление, което да бѣде горе-долу, търпимо, да дава надежди, че има и утрешенъ день, който може би ще донесе поправка? Този втори проблемъ за народното стопанство е изпрѣченъ предъ правителството. И третиятъ проблемъ — азъ скъсявамъ нарочно сферата, въ която ще има да се развива моята мисль — е този: може ли днешното управление съ този бюджетъ да ни направи нѣкакви съкращения, нѣкакви нововъведения, които да задоволятъ вървежа на нашето стопанство, на нашия политически животъ? Затова и азъ ще се спра на тѣзи три проблеми.

Първо, какъ ние можемъ да посрѣщаме нашитъ задължения въ странство; второ, какво е нашето стопанство — дали то ще може да издържи едно управление задоволително, и, трето, дали нѣма възможностъ и при днешнитъ условия ние да дадемъ на страната единъ бюджетъ, който горе-долу да задоволява развитието.

Г. г. народни представители! Когато дойдемъ до въпроса за вънкашнитъ плащания, ние има да се спремъ на едно минало, въ което сж участвували повече отъ партиятъ, които днесъ имаме налице. Това минало наследство очертава политиката, която се е водила на времето; то е следствие отъ политиката на партиятъ, които отъ дълги години сж управлявали страната; то не е камъкъ, падналъ отъ небето, то не е градушка, то не е земетресение — то

е дѣло на човѣци, дѣло на политици, дѣло на българската политическа действителност. И като такава, грѣшно ще бъде отъ насъ да забравяме тази политика, която ни е дала това наследство. Не можемъ ние да се откажемъ и да речемъ: миналото си е минало, то е история, да видимъ днешното. Вѣрно е, днешното е, което ни тежи, но днешното ни тежи не само съ днешните грѣшки, ами тежи още повече и съ грѣшките на миналото, съ грѣховете на миналото, бихъ казалъ. Разбира се, тъй или иначе, въ нашата мисълъ и въ нашата психология, ние ще се справимъ съ това минало. Ще кажемъ най-сетне: то вѣчно нѣма да тормози днешните наши действия, все ще трѣбва да ликвидираме съ него. Ликвидация трѣбва да бъде направена поне политически и обществено. Българскиятъ народъ и българското общество, а най-главно цѣкъ партиитъ, които събитията и цѣлата ситуация въ България ги докара до една победа, бихъ казалъ, дошла по много причини, ще трѣбва да си кажатъ: ликвидирамо ли е това минало, дали това минало не продължава и до днесъ да трови българския животъ и да му влияе въ едно пакостно направление?

Въ какво се изразяватъ нашите външни плащания, какво сѣ тѣ? Заеми. Заеми за желѣзници, заеми за това, за онова до 1912 г. Но отъ 1912 г. тия външни плащания се изразяватъ въ погашенията и въ лихвите на държавните дългове. Г. финансовиятъ министъръ ни наброи до два милиарда лева — всичките външни плащания, които имаме. Влѣзте въ подробности. Отгдето да започнемъ? — Дългъ къмъ компанията „Жонксонъ-Салоникъ-Константинополь“; репарационенъ дългъ; дългъ къмъ Дисконто-Гезелшафтъ; за изплащане на италианското правителство разносните за репатриране на пленниците; ето тукъ имаме Деклозиеръ, имаме реституции, суми за изплащане на сѣседи, арбитражи. Тукъ влиза и всичко онова, което г. министърътъ каза — и вътрешната политика, вътрешните причини, които сѣ създали външните ни задължения, т. е. правене заеми, правене задължения и несъздаване съответни производствени източници въ страната. Правене заеми единъ-два, създаване задължения, срещу които не последваха отъ другата страна едни производствени ресурси, които да подпомогнатъ на народното и на държавното стопанство, за да излѣзе отъ мъжнотията, въ която то е вкарано. Първоначалната причина сѣ, безъ съмнение, войните, войните водени отъ цѣлия народъ, бихъ казалъ — макаръ това и да не е тъй. Цѣлиятъ народъ бѣше вмъкнатъ въ тия войни, но не цѣлиятъ народъ води тия войни, политически, дипломатически, дори военни. Вие си припомняте голѣмата борба въ Търново по чл. 17 отъ конституцията. Азъ бихъ казалъ тукъ, че въ нея борба ясно се бѣха очертали две позиции: едни искаха да се дадатъ права на короната, за да може... и т. н. — както знаете — а други бѣха противъ. Наша грѣшка, на българските дейци, ли е, когато ние бѣхме принудени, тъй или иначе, да приемемъ вече факта на една мобилизация, да приемемъ скритъ задъ тая мобилизация единъ договоръ между Сърбия и България за раздѣла и пр., за сфери на влияние, за това, за онова, и недоверливъ единъ договоръ съ Гърция и още нищо ненаправено съ Ромъния, която стои на нашата северна граница? Ние, българските дейци ли сме крили и нашите нови поколения ли сѣ крили за това, че оставихме придобитото съ толкова кръвъ и съ толкова жертви въ единъ нещастенъ день да бъде хвърлено по вѣтъра и да се намѣримъ съ осуетени национални идеали, сѣ разкъсано отечество, съ хиляди жертви, мизерия навсѣкжде и задължения, задължения, задължения, предъ които единъ финансовъ министъръ днесъ ще трепне? Ще кажете: история! Да, г. г. народни представители, история, но понеже ние сме живитѣ, които знаемъ тази история, ние не можемъ да не я припомнимъ, когато виждаме тежеститѣ, които идватъ въ настоящия моментъ. Днесъ имаме едно управление, спечелило народното доверие съ една агитация въ името на народовластие, въ името на дълбоки, коренни стопански и финансови реформи, което се гърчи, което не може да осъществи нищо отъ онова, което то бѣ обещало. Къде е причината на това? Въ изневѣрата на туй болшинство и на туй управление ли къмъ даденитѣ съ широка, щедря ржка обещания, или въ едни мъжнотии, които ни е създадо миналото, едни мъжнотии, които и днешното управление не се мъчи да премахне, не си дава нуждните усилия да ги премахне?

Безъ съмнение, дълга би била моята речъ, много по-дълга, отколкото времето, съ което разполагамъ, ако бихъ се впусналъ въ цѣлата тая история, за да ви покажа, въ какво положение днесъ и утре ние ще поставимъ нашитѣ млади поколения, които ги виждате какъ се колебаатъ, какъ у тѣхъ е изгубена вѣрата, какъ търчатъ по едни призраци, които не водятъ на никжде, които не водятъ

къмъ едно народно благоденствие, а водятъ къмъ частно забогатяване, къмъ частно прославяне и къмъ застрашаване самото съществуване на народа. Азъ оставямъ тоя въпросъ на времето, то да го реши; самитѣ тия групи, които съставляватъ новото болшинство, тѣ сами да видятъ и да се убедятъ, доколко тѣ сѣ останали невѣрни на своите обещания. Българската общественостъ ще ги принуди да си покажатъ лицето — коя отъ тѣхъ ще останатъ вѣрни на обещанията си и кои ще се криятъ задъ това минало, което ни тежи. Ето защо азъ се спирамъ на това минало.

Питами се сега: направило ли е нѣщо нашето правителство, за да изравни пътя на своето управление въ областта на външните плащания? Азъ съжалявамъ, че това не бѣ направено. Единъ пътъ имаме единъ министъръ на външните работи; минава се време, той се смѣнява отъ другъ министъръ на външните работи. Единъ пътъ имаме единъ министъръ на финансите; дождава време, тоя министъръ на финансите се смѣнява и се замѣства съ другъ. Това е губене на време. Ето утре е 21 юний, значи, цѣла година е вече, откакъ сте на власт. И не само това. Осемъ години вие бѣхте въ опозиция; 4 години поне бѣхте една съзнателна опозиция, която знаеше какво е положението. Какво се подготви въ туй направление, въ разбирането на положението и въ подготвянето на условията? Вашитѣ финансови капацитети, хората, които се занимаватъ съ тия въпроси, разбраха ли навреме мъжнотитѣ, съ които ще иматъ да се справятъ? Вашитѣ политики, които се занимаватъ съ външните отношения, имаха ли подготвена почвата, за да изразнятъ, за да облекчатъ? И когато дойде времето, поможихте ли се, направихте ли усилия, успѣхте ли да спечелите нѣкого си, за да ви спомогне въ облекчението? Ето единъ въпросъ, който е отъ вашата действителна политика, отъ политиката на болшинството, отъ политиката на днешното управление. Азъ не виждамъ много нѣщо да е направено тамъ. Не само това, но, струва ми се, и нищо не е подготвено, за да се направи нѣщо по-нататѣкъ.

Нашето външно представителство си стои на същото дѣредже, на същата степенъ, на същия уровень, при същите капацитети, при същите способности, при същите връзки или дори при същата линия на връзки. Вие имате новъ човѣкъ само въ Парижъ, само въ Атина, но другде си стоятъ същитѣ хора. Въ Женева — мѣстото, където се разрешаватъ въпроситѣ — имате единъ представителъ, който е добъръ регистраторъ, може би, но който не знаемъ какво ви е помогналъ и какво ви помага. А би трѣбвало да имате тамъ, да имате въ Англия, да имате навсѣкжде нови хора, ваши хора, които да представляватъ туй, което вие носите въ живота. Инакъ, отгдето ще ви дойде помощта, кой ще ви я даде? Предшнитѣ хора си отиватъ и тамъ. Вие имате нѣкои стари познания, както, напр., нашиятъ уважаемъ председател на Камарата познаваше Брианъ. Да, но Брианъ си отиде, а преди това само нашиятъ г. министъръ-председател е ималъ възможностъ да се види единъ пътъ съ него и то въ моментъ, когато Брианъ задѣзваше и когато г. председателътъ на Камарата нѣмаше възможностъ да отиде да свърже други връзки. А безъ тия връзки, г-да, не може да се успява. Даже единъ Веназелосъ, който има много връзки, и той въ тия мъжни времена не успява, успява мъчно, успява бавно, съ голѣми мъжи. А България е въ едно такова положение, че днесъ тя нѣма цена за европейскитѣ сили. Навремето си, когато милитаризмътъ, империализмътъ се ширѣше по всички направления, когато тритѣ голѣми монархии — руска, австрийска и германска — бѣха въ силата, въ апогеята си, тогава България, на кръстопътя между Европа и Азия, можеше да има едно известно значение и да бъде ценена сама по себе си, макаръ и по негодността на своитѣ представители да не значеше нѣщо. Днесъ, обаче, когато ние сме загубили това положение, *raison de plus*, още повече аргументи има, за да развиемъ отъ нашата срѣда тия връзки, които ще помогнатъ да се разбере положението на нашата страна, да намѣримъ приятели, да намѣримъ хора, които да ни помогнатъ въ облекчението.

Ето въ тая областъ азъ не виждамъ нашето правителство да е направило нѣщо особено, дори, бихъ казалъ, не виждамъ да е направило нѣщо. Защото отиването на единъ г. Батоловъ въ Парижъ — при всичките качества, които той има — е още само едно опитване; той още опитва терена, той тепърва си създава сега връзки, и още повече сега, при новитѣ изборни резултати въ Франция, ние ще има да се замислимъ, като какви хора ще могатъ да завържатъ тамъ връзки и да иматъ значение, за да може и нашата държава да бъде чута, да бъдемъ ние разумни.

Тази история е дълга и смътанъ за ненужно да се спирам върху нея повече.

Да минемъ по-нататък, да видимъ втората мъчнотия, която нашите финансови дейци намиратъ. Втората мъчнотия я намиратъ въ нашето стопанство. Нашето стопанство претърпява една голъма, тежка криза. България не може да се изхрани вече. При днешните условия тя не може да изхрани своето население. Земледълци, занаятци, работници, интелигенция — като подъ интелигенция разбирамъ всичко онова, което се намира по канцеларии, по училища, по ръководни мѣста — всичко това страда. Голъма нужда се шири въ срѣдата на земледълци, на занаятци, на работници, на интелигенция. Оня денъ тукъ говориха двама финансови капациети: г. проф. Молловъ и г. проф. Петко Стояновъ. Г. проф. Стояновъ ви казва, че ние имаме годишенъ приръстъ отъ сто и десетъ хиляди нови хора и на тѣхъ трѣбва да намѣримъ прехрана. Това е вѣрно, но още по-вѣрно е, че и безъ този приръстъ ние не можемъ да се изхранимъ. А като турите и този приръстъ, проблемата става още по-тежка. Г. проф. Молловъ пъкъ употребилъ една несполучлива фраза, като каза, че ние имаме излишъкътъ отъ население. Излишъкътъ отъ население въ България! България, съ толкова хиляди километра, при тая богата почва, . . .

Д-ръ И. Бешковъ (з): И на 8 юний намѣриха такъвъ излишъкътъ отъ хора, затова ги избиха.

Я. Сакжзовъ (с. д): . . . при туй прекрасно, благоприятно слънце, да не може да изхрани 4—5 милиона българи съ тѣхните най-обикновени нужди, нужди — да не казвамъ — на полукултурни хора! Може ли да се говори това? Та тая България може да изхрани 3 и 4 пѣти повече свѣтъ. Но трѣбва да има една икономия, едно народно стопанство, което да бѣде нагодено, за да изхрани тия хора.

Отъ где иде, г. г. народни представители, тази голъма криза? Тя не е само наша; тя е всеобща, но и наша специфична. Тя е всеобща по своята природа, но на насъ тя ни тежи двойно.

И азъ ще се спра за моментъ на една бележка на г. министра на финансите, която ми направи впечатление съ своята неправда — една бележка, която той изрази така: че ако ние въ България нѣмахме тѣзи и тѣзи прегръщения въ миналото, като визираще управлението на Сговора, България днесъ би се смѣла на тая криза. Г. министърътъ на финансите още носи съ себе си малко партизанство, колкото и да не е билъ той голъмъ партизанинъ; той се мъчеше да стовари като-че-ли всичко на Сговора, макаръ че и Сговорътъ получи нѣщо — вие знаете отъ кого го получи. Та г. финансовиятъ министъръ каза: „Нѣма страна, която да е излѣзла отъ войната тъй благополучно, както България, и ако България не бѣ направила ония грѣшки, тя би се смѣла днесъ на тая криза, която прекарва“.

Министъръ С. Стефановъ: Поддържамъ го, г. Сакжзовъ. Само че не въ Народното събрание, а вънъ отъ Народното събрание бихъ се обяснилъ. Поддържамъ го — да се забележи — въ туй си качество като министъръ. Не мога да не го поддържамъ.

Я. Сакжзовъ (с. д): Познавамъ Ви, г. министре, отъ 1917 и 1919 г., когато оценихме Вашите дѣлови качества твърде много. Вѣрно е, Вие сте единъ дѣловъ човѣкъ, но Вие твърде близко гледате нѣщата и Вие не виждате нито миналото на днешните нѣща, нито утрешното на тия нѣща.

Министъръ С. Стефановъ: Тъкмо туй виждамъ. Именно туй, което е, него виждамъ.

Я. Сакжзовъ (с. д): Да! Може би то е Вашето призвание сега, като финансовъ министъръ.

Министъръ С. Стефановъ: И миналото виждамъ.

Я. Сакжзовъ (с. д): Но единъ финансовъ министъръ на едно управление, каквото иска да бѣде това на Народния блокъ, единъ финансовъ министъръ на едно управление, което иде подиръ осемгодишната практика, погрѣшна, на осидствена, зловредна и т. н., както Вие самъ го казахте и както и ние го твърдимъ, такъвъ единъ финансовъ министъръ не може да гледа напредъ си като късогледъ човѣкъ и да каже, че нашето положение би било не знамъ какво — цвятъщо, смѣтащо се, че ние бихме се смѣли на тая криза. Да, г. министре, така казахте: „ние бихме се

смѣли“! Па и сега казватъ, че България най-лесно прекарвала кризата. Но какъ България прекарва най-лесно кризата — кажете ми? Нѣма да кажемъ: като гладува, защото подъ „гладува“ се разбира гладъ, гладуване, умира, падаме отъ гладъ. Не! България не гладува, но България живѣе ли, г. министре?

Министъръ С. Стефановъ: Не.

Я. Сакжзовъ (с. д): А, не. — Ето, тамъ ние сме съгласни. България не живѣе, а вегетира; бихъ казалъ: тя е въ процеса на заживане. Защото имаме едно земледѣлие, което не изхранва земедѣлското си население; имаме едни занаятци, които цѣлъ денъ висятъ по дюкяните си и си клатятъ краката, понеже нѣматъ мишени; имаме едно работничество съ хиляди, което се учудва какъ да се прехрани и което бѣга въ селата при дѣди си, при бащи си, при далечни роднини, само и само за да може да намѣри тамъ едичъ къшей хлѣбъ; имаме една интелигенция, която — навсѣкжде я виждате — се е смаяла; имаме лѣкари, инженери и какви ли не още, които не могатъ да живѣятъ по български мащаба, по български стожеръ, по български standard of life. Тогава какво е това? Това е заживане. И Вие сами казахте туй. Значи, ние сме съгласни съ Васъ. Не можете, следователно, да казвате това, че България е излѣзла безъ борчове отъ миналото. Какъ е излѣзла безъ борчове? Че вие дадохте толкова рогатъ добитъкъ на съседитѣ ни; вие дадохте толкова вѣглища на съседитѣ ни; на тѣхните съотечественици, сънародници, вие платихте толкова милиони; вие платихте за една окупация безъ право.

Министъръ С. Стефановъ: Вие не сте разбрали смисъла на думитѣ ми. Не съмъ казалъ безъ борчове, а сравнително най-добре, и че, въпрѣки всички материални разрушения, България можа скоро да се възстанови.

Я. Сакжзовъ (с. д): Много добре Ви разбирамъ, г. министре. Единъ сиромашъ човѣкъ е сравнително добре.

Министъръ С. Стефановъ: Мисълта ми е съвсемъ друга.

Я. Сакжзовъ (с. д): Единъ хамалинъ, напр., който прекарва на денъ съ единъ хлѣбъ, съ едно парче сирене и съ два стърка лукъ, той е добре, въ сравнение съ оня работникъ, който въ Европа умира отъ гладъ, защото нѣма хлѣбъ. Тѣй е. Но какво е състоянието на това население, което се храни съ парче хлѣбъ и лукъ? Тамъ е въпросътъ.

Значи ликвидираме съ това. Разбираме се, че България въ никое отношение не е била по-добре отъ другитѣ държави, а, напротивъ, е една сиромашка, изтощена страна. Ами че на насъ ни вземаха и последния къшей хлѣбъ, всичко се разпилъ по бойните полета, пренесе се въ Германия — знаете много добре какво е ставало, какъ едни съ вагони пренасяха храни на Западъ, други пренасяха стоки и т. н. Тия работи трѣбва да се знаятъ и да се иматъ предъ видъ, когато характеризираме положението на нашата страна.

Но, да мина по-нататъкъ. Казахме, г. г. народни представители, че кризата не е само наша; тази тежестъ не е само наша, тя е всеобща. Нека разберемъ какъвъ е характерътъ на тази криза, отъ къде иде и що е. Имаме една Америка, която цвятъше подиръ войната съ своята индустрия, която даваше голъми работнически заплати; печалбитъ на Америка бѣха грамадни, астрономически за българскитѣ понятия. Имаше една Англия, която бѣше въ сѣщото положение. Имаше една Германия, която сѣщо така цвятъше. Имаше дори и една България, която подиръ войната — нека ме извинятъ приятелитѣ отъ Българския земеделски народенъ съюзъ, който смѣтаха, че то е вследствие на тѣхното управление — цвятъше, защото имаше добъръ износъ на храни, добъръ износъ на тютюни, на това, на онова, отъ което свѣтътъ се нуждаеше. Па имаше и една гръцко-турска война, която продължи две години и която даде възможностъ нашитѣ храни и нашитѣ тютюни да се изнесатъ. Е добре, но дойде запълване навсѣкжде въ пазара и трѣбваше, следователно, да спираме. И ние сега виждаме въ Америка банки подиръ банки да фалиратъ; стотици хиляди, милиони, единъ, два, три, шестъ, осемъ милиони души стоятъ безъ работа тамъ. Виждаме една Англия, която прекарва сѣщото — и тамъ има три-четири милиона безработни. Виждаме сѣщото и въ Германия. Сѣщо една Франция, само поради изключителното свое положение на победителка, можеше да продължи още просперитета, защото създаде

работа за своята индустрия и с това даде възможност на своето земледелие да живее. Тя хранеше Чехословакия, Югославия, Румъния, Полша, Литва и другите държавици до Русия с произведенията на своята индустрия, създаваше за тях благоденствие и години наред прооперирателът у нея продължи. Но дойде време и за нея.

Това е единият елемент на кризата. Но има и други елементи на кризата, която прекарваме — този, че всички новоизникнали държави създадоха у себе си и индустрии, и земледелие, и ред странични промишлености и започнаха все по-малко и по-малко да се нуждаят от вноса, който другите страни правеха у тях. Ние виждаме скоро въ Англия да престава да цъфти индустрията, обаче цъфтише финансовата дейтелност. Голѣма част от своите спестени и спечелени през време на войната капитални Англия прехвърли въ Германия. Сѣщото направление и Съединените щати. Англия, след като изчерпа своите капитални, вземаше от Франция дългосрочни заеми и ги даваше на Германия като краткосрочни. Ние виждаме сѣщото да става и въ Франция, сѣщото става и въ Съединените щати. Съединените щати прехвърлиха своите капитални въ Германия, обрънаха се въ лихвари. Ето тази финансова дейтелност, която се разшири, която обзе цяла Европа — това е вторият елемент, който удря печат на нашата криза, на невъзможността ни да плащаме, на невъзможността ни да живѣем тъй, както преди малко се съгласихме съ г. финансовия министър, че трѣбва да живѣем като културни хора.

Сега се пита: какви сѣ отраженията на тая криза? Отраженията й у нас сѣ следниѣ. Отъ 1926, 1927, 1928 г. ние започнахме да се оплакваме отъ криза въ индустрията, занаятите и търговията. Отъ последните две години се оплакваме отъ криза и въ земледелието. Нашата индустрия най-първо усѣти кризата и следъ това и нашето земледелие. И недейте смѣта, че ще се измѣни положението въ едно скоро време. Г. проф. Стоянов оня денъ ви го каза — и това е мнението на мнозина европейски капиталисти — че ние трѣбва да се считаме съ режима на ниските цени въ земледелието и ще трѣбва съответно да приравнимъ цените въ индустрията къмъ тѣзи на земледѣлските произведения. Ние ще има да страдаме занаяредъ отъ невъзможността, нашето стопанство да може да се развива, да може да свързва двата края. Тази невъзможност се усѣща и теоритически, и практически. Теоритически — трѣбва, г. г. народни представители, да проникнете въ механизма на сѣтването стопанство. Днесъ ние не можемъ да очакваме България съ своето дървено рало да храни индустриалните страни. Индустриалните държави купуватъ храни отъ страни, където земледѣлието е индустриализирано, като Съединените щати, Канада, Аржентина, Индия...

Нѣкой отъ работниците: И Русия.

Я. Сакжзовъ (с. д.): Да, и Русия, ако тя има достатъчно за себе си. Азъ нѣма да се спирамъ сега подробно върху този въпросъ, но мисля, че тя, Русия, нѣма достатъчно за себе си и не ще има. И ако изнесе, за да направи дѣмпингъ за единъ моментъ, ще усѣти върху себе си реперкусията, отражението съ гладуването на хиляди и хиляди нейни хора. Но това е другъ въпросъ — въпросъ на нейното национално стопанство. Но ние не можемъ съ нашата царевница, съ нашата ечемикъ, съ нашето жито, съ нашите зърнени произведения да правимъ конкуренция на страни, където земледѣлието е индустриализирано. Следователно, г. министърътъ на финансите на първо мѣсто, и цялото управление, и Народниятъ блокъ подиръ него, и всички ние, които знаемъ тия факти, трѣбва да се запитаемъ: какво да правимъ, по кой пътъ трѣбва да вървимъ, за да заживѣемъ културно — това трѣбва да бѣде нашиятъ лозунгъ — да живѣемъ, но не като полукултурни, а като напълно културни хора, достойни за името чловѣци. Следователно, нашите учени — агрономи, нашите политици и нашите общественици трѣбва да издигнатъ знамето, че България, при тая си почва, при това благодатно слънце, трѣбва да произведе да това, което го нѣма на северъ, което го нѣма въ Канада, въ Съединените щати, въ Русия, а го има тукъ и най-добре тукъ може да се ражда. То значи, че ние трѣбва да направимъ онова, което тукъ, преди 1—2 години, ние чухме отъ нѣкои професори отъ Сговора — които знаятъ да проповѣдватъ тия работи, но не знаятъ да ги вливатъ въ ушите на своите политически водачи — за да може да се нагоди нашата страна къмъ новото положение, предъ което сме поставени. Дълбоката оранъ, новите земледѣлски машини, новите най-разнообразни продукти и т. н. — ние ще трѣбва да се мжчимъ да ги популяри-

зираме, да станатъ у насъ като една аксиома, и нашето население, ръководено отъ агрономи и отъ политици, да трѣгне къмъ трансформация на своето стопанство. Това е единият лозунгъ, който ние ще трѣбва да усвоимъ, който ние ще трѣбва да туримъ на нашите политически знамена.

Но, г. г. народни представители, въ това направление ние ще има да се боримъ и съ едни консервативни понятия на ретрогради и съ едно невежество на нашето население, което се дължи на беднотията му. Това, което става въ Европа, това, което става въ цялия свѣтъ — да се развие лихварството — го виждаме и въ нашата страна. И въ нашата страна е спрѣло земледѣлието и занаятчийството, замръзъ е търговскиятъ обмѣнъ, а лихварството, лихварскиятъ манталитетъ се шири. Финансовата сдѣлка премина и у насъ: вмѣсто да видимъ да започне едно вмѣкване на финансовия капиталъ въ производството, ние го виждаме да отива направо въ лихварските сдѣлки и чрезъ тѣхъ да се мжчи да живѣе, мжчи се да зараби населението, мжчи се отъ него да изкарва своите печалби.

Ние правимъ тази разлика, г. г. народни представители. За насъ индустриалното развитие не е пакостъ. Капитализмътъ, вмѣкнатъ въ индустрията, вмѣкнатъ въ земледѣлието, не е пакостъ. Пакостъ е, когато той се преобърне само въ търсене на печалби, чрезъ имобилизиране на капиталитъ въ лихварство и тѣмъ подобни за измъкване жизненитъ сокове на маситъ, на населението. И тукъ, въ този пунктъ, азъ ще си позволя да обърна вниманието на народното представителство върху всички опити, които нашето правителство е правило да отгѣни нашите задължения, да ги направи по-леки и по-поносими. Ние отиваме при Обществото на народитѣ, отиваме при Финансовия комитетъ, отиваме и при портъоритѣ, при носителитѣ на нашите облигации. Разбира се, най-малко отъ наша страна, на социалиститѣ, ще се яви една неприязнена критика на Обществото на народитѣ. То е все нѣщо предъ онуй нищо и предъ оня хаосъ, въ който бѣше Европа до войнитѣ. Но да възложимъ на Обществото на народитѣ нѣкакви си надежди за поправка на вашето собствено положение тукъ, въ страната, това е нѣщо друго. Отъ едната мисъл до другата има голѣмо разстояние. Обществото на народитѣ е подъ влиянието на три-четири голѣми европейски сили и наша грѣшка бѣше — и на миналото управление, и сега, което ние сме го говорили тукъ — че не подирехме връзки съ малките нации, особено съ севернитѣ, за да париримъ влиянието на тѣзи три или четири голѣми европейски сили въ сѣдната на Обществото на народитѣ. Отиваме при Финансовия комитетъ. Но какво е Финансовиятъ комитетъ? Сѣщо и къмъ него ние нѣма да се отнесемъ непочтително, но Финансовиятъ комитетъ — това сѣ представителитѣ на финансовия свѣтъ въ Европа, това сѣ ония, които по-рано, когато ние говорехте за българскитѣ задължения къмъ странство, нехаятъ, които продължаватъ да стоятъ на своето, които искатъ деклозиеровитѣ пари, които искатъ реституциитѣ, които искатъ валоризирането на довоенитѣ ни задължения — да плащаме въ известенъ процентъ спрямо златния франкъ, който процентъ за бждеще щѣше да достигне 100%. Това сѣ хората, които иматъ този манталитетъ, а не другъ. Това трѣбва да го разумѣе българското общество, българскиятъ народъ; това трѣбва да го разумѣятъ партияитѣ, особено тия, които сѣ по-близко до трудящия се свѣтъ и да не възлагатъ надежди тамъ, където тия надежди не могатъ да бждатъ осществени. Финансовиятъ комитетъ даже не дава решения, а ви праща при портъоритѣ, при носителитѣ на нашите облигации. А носителитѣ на нашите облигации сѣ ония, които докараха спадане кредита на България съ 40%, които купиха българскитѣ облигации и които днесъ получаватъ едни чудовищни лихви — 20, 25, 26 и 28 на сто. Това сѣ тѣ. И вне отъ портъоритѣ ще очаквате облекчение! Добре е, че г. Молловъ ни каза, че той се е борилъ, за да извоюва оная клауза, че ако положението на страната стане такова, че държавата не е въ състояние да понесе тия плащания, тогава ще се направи ревизия на нашите задължения.

Г. г. народни представители! Това трѣбваше да се направи много по-рано. Когато ние чухме, че днешното управление е повикало представители на Финансовия комитетъ да изучатъ положението на остраната и да видятъ, че не сме въ състояние да плащаме по-нататкъ, ние се зарадвахме за тази постѣпка, защото тя бѣше начало на едно смѣло отношение къмъ тия въпроси. Но трѣбва да се отиде и по-нататкъ — не бива да се спираме до тамъ.

Вие не бива да излизате от този образ на България, какъвто го виждате днес в селото, когато говорите на Финансовия комитет или когато говорите на портъоритъ. Портъоритъ на нашите облигации не бива да гледат на България само като страна на свиневади, на говедовади. Не бива да ни гледат каквито сме си ние в село, каквито сме си в нашите работилници — голи, одърпани, ненахранени, безъ образование, безъ почивка — ами тръбва да търсят онова, което тѣ около себе си имат и то да бѣде образецъ на нашето положение. При днешното ни състояние, тѣ могат да ви кажатъ: България може да изтрае, България може да изтърпи. Но тъкмо тукъ е ролята на правителството. То тръбва да подготви почвата отъ по-рано, за да имъ каже: ако вие смѣтате, че човѣщината допушта при такова едно хранене, при такъвъ единъ стандартъ на живота да се живѣе — добре, тогава ние ще искаме да го видимъ и у васъ; ако вие не го приемате за васъ си, то и ние не можемъ да го приемемъ за насъ си. Ето логиката, отъ която тръбва да се поведемъ, когато ще имаме работа съ портъоритъ и съ тия, които стоятъ задъ задълженията на България къмъ странство.

Сега пакъ се връщамъ на мисълта за нашето икономическо положение. Не само че е нужна една трансформация на нашето стопанство.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Позволете две думи.

Я. Сакжзовъ (с. д): Моля!

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Погрѣшна е мисълта Ви, че Обществото на народитѣ и Финансовиятъ комитетъ, съвременно, представляватъ интереситѣ на портъоритѣ, ...

Я. Сакжзовъ (с. д): Това не съмъ казалъ.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: ... защото срещу това, което Финансовиятъ комитетъ ни е препоръчалъ, портъоритѣ се борятъ — не щатъ да се преклонятъ предъ решението на Финансовиятъ комитетъ. И днесъ имаме тукъ представителъ, който казва, че Финансовиятъ комитетъ не е въ правото си да ги задължи.

Я. Сакжзовъ (с. д): Моята мисъл бѣше точно тази, г. министъръ-председателю — че Финансовиятъ комитетъ може едно да препоръча, но задъ него стоятъ портъоритѣ, а портъоритѣ сѣ такива и онакива, каквито ги описахъ и каквито ги знаете и вие, каквито ги знаемъ всички.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Портъоритѣ не щатъ да се преклонятъ предъ решенията на Финансовия комитетъ.

Я. Сакжзовъ (с. д): Сега да мина по-нататъкъ, да видимъ какви нови реформи тръбва да се въведатъ, за да може нашето стопанство да отговори на новитѣ нужди.

Азъ чуохъ и отъ представителя на Земледѣлския съюзъ г. Вергилъ Димовъ, и отъ г. Петко Стояновъ, и отъ г. Адамъ Нейчевъ, че ние тръбва да преминемъ къмъ едни нови методи, къмъ една нова система. Какви сѣ тѣ? Тръбва да се спремъ да ги обозначимъ, да разберемъ кои сѣ тия нови методи. Понеже отъ тѣхъ ние това не чуехме, азъ съмъ длъженъ да го кажа.

Тѣзи нови методи, по които нашето стопанство ще може, следъ като се трансформира, да излѣзе отъ това задѣнено положение, въ което се намира, това сѣ не индивидуалистическитѣ, а колективнитѣ методи, кооперативнитѣ методи — за да употребя една дума, която у насъ е получила гражданство и която напълно отговаря на моята мисъл. Само чрезъ кооперативнитѣ методи можете вие да направите жизнеспособни, плодотворни малкитѣ парцели на българския земледѣлецъ, за да могатъ да изхранватъ ония хора, които влагатъ труда си въ тѣхъ. Къмъ това тръбва да се насочатъ усилията на българския общественикъ. И това не е нѣкаква догма, това не сѣ нѣкакви принципи, взети отъ областитѣ, това сѣ вече факти изъ живота, които се налагатъ навсѣкжде, където имаме такова едно дребно земледѣлие. Вие не можете да направите дребния скотовѣдецъ, който има 20 овци или една,

две, три крави и който е далечъ отъ градскитѣ центрове, също тъй научно да произвежда, тъй-чисто и приятно да продава, да занесе своя продуктъ на мѣстото, където се харчи, освенъ ако прибѣгнете къмъ кооперативния начинъ; или тръбва да чакате всичко отъ предприемача — предприемача на млѣко, предприемача на зарзаватъ, предприемача на дребенъ добитѣкъ и т. н. и т. н. Ако въ това не може да се вмѣкне частниятъ капиталъ — което е вече вѣрно — то ще тръбва кооперацията да се вмѣкне. Кооперативниятъ принципъ тръбва да бѣде вмѣкнатъ въ събирането на хранитѣ, въ събирането на скотовѣдскитѣ произведения, зеленчуцитѣ, плодовитѣ и други подобни домашни произведения. Този вторъ принципъ тръбва да стане държавенъ принципъ на България, на нова България, тази, която — както вие нѣколко пѣти казахте — на 21 юний изнесе такава блѣскава победа; но тази победа не може да бѣде само една победа надъ едно сговористко минало, а тръбва да бѣде победа на разума, победа на новия духъ надъ едно старо, надъ едно плесенясало и вече неплодотворно стопанство, каквото е нашето.

Г. г. народни представители! Въ тая посока азъ бихъ могълъ и още да продължавамъ, за да нарисувамъ картината на ония мѣроприятия, които нашата страна тръбва да предприеме, за да може да направи нашето стопанство жизнеспособно и въ сѣщото време задоволяваще интереситѣ на тия, които сѣ вложили своя трудъ въ него. Азъ оставямъ този, вториятъ комплексъ отъ проблеми за развитието на нашето стопанство и ще се спра за малко — понеже и времето ми вече изтича — върху третия пунктъ, върху пункта: нѣма ли възможностъ и при днешното положение да направимъ нашия бюджетъ по-задоволителенъ, отколкото е билъ досега?

Г. г. народни представители! Много пѣти се е разглеждалъ нашиятъ бюджетъ въ миналото при едно друго състояние на производството, при едно друго състояние на икономиката у насъ. Днесъ нашиятъ бюджетъ не може да не понесе следитѣ отъ туй извънредно тежко положение, въ което се намира страната. Ако говоримъ, че сме въ началото на една нова политическа и стопанска ера, ние ще тръбва да направимъ усилия, за да докараме и бюджета до положение да бѣде по-редовно отговарящъ на тия нужди.

Да вникнемъ въ законопроекта за бюджета точка по точка.

Върховно правителство. Върховното правителство се състои отъ два главни ресора: царѣтъ — дворецѣтъ — и Народното събрание.

Въ бюджета на народното представителство вие вече сте направили една малка поправка: за презъ времето на сесия остава това намаление, което по-рано сте направили, а за времето вънъ отъ сесията депутатското възнаграждение се намалява на половина. Струва ми се, г. г. народни представители, че бихме могли да вижнемъ и нови поправки. Ние бихме могли да искаме намаление на дневното възнаграждение на народнитѣ представители. Ние сме длъжни да направимъ тази жертва, както я прави нашето население. Както то е намаляло своята консомативна способностъ, така и ние тръбва да извършимъ тая жертва. Какъвъ да бѣде процентътъ на намаляването — това може да се види по-нататъкъ, но непрѣменно тръбва да се направи тая жертва.

И за да могатъ народнитѣ представители да извършватъ своята работа и при намаление на възнаграждението имъ, ще тръбва да прибѣгнемъ и къмъ друго. Между насъ има народни представители пенсионери. Тѣ биха могли да запълнятъ частъ отъ нуждитѣ си съ своята пенсия или, ако стане намаление, то да стане върху общия доходъ на народния представител. Ние искаме да въведемъ данѣкъ върху общия доходъ — както чувахъ онзи день г. проф. Стояновъ — за всички производители на блага у насъ, които печелятъ отъ тѣхъ. Защо да не направимъ сѣщото и за народния представителъ? Защо ония, които сѣ по-състоятелни, които тъй или иначе иматъ известни приходи или иматъ и друго занятие — както има такива и въ нашата срѣда — да не допуснатъ едно по-големо намаляване на своето депутатско възнаграждение? Като говоря това, виждамъ, че говоря нѣщо неприятно за мнозина отъ васъ. Въ сѣщото число спадаме и ние, които правимъ това предложение и които нѣмаме може би други приходи. Тукъ има много адвокати. Адвокатитѣ, които се занимаватъ съ друга работа, особено пъкъ софийскитѣ адвокати, биха могли да намалятъ отъ своето депутатско възнаграждение.

Връщам се и към бюджета на двореца. Разходът за Народното събрание е 39 милиона лева, за двореца съ всички негови нужди — 40 и няколко милиона лева. Г. г. народни представители! И там ще трябва да изкажем това желание, това тръбване: като направим народният представител едно намаление на своето възнаграждение, същото да стане и там.

По-нататък. По примера на чуждите страни, ние сме създали въ някои учреждения въ нашата страна едни голъми заплати.

Д. Ачков (нац. л. о): По-голъми от царската.

Я. Сакжзов (с. д): И това трябва да бъде приравнено. Когато ние от 30-40 години слушаме тук, че голъмото множество служители на нашата държава и на обществото получават едни заплати, съ които едвам могат да живеят, аз се чудя как една малка част върхове получават едни извънредно голъми заплати! Това ще трябва да бъде обмислено и намалено. Способностите, работата, която се върши от тия върхове, не е извънредна; а по примера на Европа и ние създаваме едни голъми заплати.

Смъшно е да се помене за това, защото тук преди 2-3 години г. Андрей Ляпчевъ, и г. Молловъ, и г. Мишайковъ, мисля, министърът на търговията, се бяха обещали да създадат нови закони, по които, тъй или иначе, заплатите въ известни банки да бъдат приравнени към заплатите на обикновените български чиновници. Това бие въ очи, това прави неприятно впечатление. Това не е вследствие на способностите, а още по-малко на онуй, което се твърди — че ако ги обслужим добре съ заплати, тй ще бъдат по-съпротивителни на разни изкушения. Напротивъ, всички ние знаем: апетитът дохожда ep taп-geant — така е. И, следователно, и въ тая област ние ще трябва да направим необходимото.

После, направил ми едно нерадостно впечатление това, гдето искате съ единъ известен процент да намалите заплатите на всички — от пиджаря до горе. Това е невъзможно нщо; това е безсмислено. Ние толкова години сме твърждали — и Вие, г. министър-председателю, и Вие, г. председателю на Камарата, и толкова други — че има известна голъма част от нашето общество, която трябва да бъде задоволена въ своето съществуване, и, следователно, единъ екзистенц-минимумъ трябва да бъде признатъ. Вие отивате да намалявате еднакво и от жалките пенсии на вдовици, на инвалиди и т. н. Това е несправедливо, това е неразумно.

Министър-председател Н. Мушановъ: Ама не е станало туй, г. Сакжзовъ! Ние еднакво процентно намаление на заплатите.

Я. Сакжзов (с. д): А, единият процент е 10, а другият 12.

Министър-председател Н. Мушановъ: Имаме процентно намаление от 3 до 11%. Следователно, не е права мисълта Ви.

Я. Сакжзов (с. д): Процентъ има, но той е тъкмо такъв, който да възбуди ново процентно облагане. Щом сте се решили да облагате процентно, тогава ще трябва да отмените процента върху малките заплати, а върху голъмитъ да турите единъ по-голъмъ процентъ.

Когато разглеждаме бюджета, ние се спираме, г. г. народни представители, на тзи голъми разноси от 80 милиона лева по Върховното правителство, на голъмитъ заплати и т. н. и дохождаме до едно голъмо перо — бюджетът на Министерството на войната, който е единъ милиардъ и 200 и толкова милиона лева. Г. г. народни представители! От тая трибуна — когато заседавахме въ помъщението на Академията на науките — аз бях се изкалял, че ние се нуждаем от единъ минимумъ войска за покриване, за вътрешна сигурност и за външно запазване на нашата независимост. Вътрешната ни сигурност съ тази войска, която имаме, като че ще може да бъде запазена. Но външната ни сигурност, г. г. народни представители — който и сведующъ офицеръ да запитате, който познава добре работите въ свѣта, ще ви каже, че тя е решително незапазена. Никаква външна сигурност при това въоръжение, при тая войска, не можемъ да имаме. Какво

трябва да се прави? Тукъ именно се явява въпросът за едно облекчение въ тая област. Въоръжение повече не можемъ да имаме, защото не ни позволява договорът за миръ. Повече войска не можемъ да имаме, защото не ни позволява същият договоръ.

Д. Ачков (нац. л. о): Ще се стремимъ и къмъ едното, и къмъ другото.

Я. Сакжзов (с. д): Защо тогава плащаме тия единъ милиардъ и толкова милиона лева? Азъ бяхъ чувалъ тукъ едни компетентни хора, че преди няколко години единъ голъмъ капацитетъ по военното дѣло се билъ изкалял, че България може и съ една малка войска, добре подготвена, да запази своята сигурност. Защо ние не прибъгнемъ къмъ единъ такъвъ моделъ? Защо ни сж тия голъми разноси, когато въ края на краищата никаква защита не се получава? Срещу тия милиардъ и двесте милиона лева да имаме въоръжение, да имаме подготвена милиция, народна войска — разбирамъ; но и това нѣмаме. Войска, която не я обучаватъ при въоръжението, при машината, при голъмото оржие, при аероплана и пр., това не е войска. Обучението на такава войска е книжно, то е дрсировка.

Д. Ачков (нац. л. о): Ама комунистите ще ви изядатъ васъ, социалистите, ако не е войската.

Я. Сакжзов (с. д): Азъ не виждамъ ползата от тия разходи. Би трябвало тукъ, от това мѣсто (Сочи министерската маса) да ни се каже каква фактическа, каква реална полза можемъ да имаме ние въ днешното време, въ което живѣемъ — при тая голъма криза, при тая голъма необходимостъ всичко у насъ да рационализираме, да си създадемъ едно стопанство, което да може да живѣе, да имаме единъ народъ, който да може да се храни. Трябва да ни се каже какво се цели, какво се гони съ тия разходи за войската. Азъ бихъ искалъ да бѣда осведоменъ върху това или въ комисията, или тукъ, за да видимъ каква полза можемъ да докараме на народа съ тия голъми разходи.

Д. Ачков (нац. л. о): Военно-педагогическа полза — ако искашъ да знаешъ. Военно-педагогическо възпитание на българския народъ.

Я. Сакжзов (с. д): По-нататъкъ азъ ще спра на единъ два пункта, които се отнасят до другите министерства. Намирамъ, че новото управление, което дойде следъ 21 юний, е спомогнало сжко за влошаване положението на една част от нашите служаци съ масовото имъ уволнение и масовото имъ замѣстване съ нови хора, неподготвени — за което не виждамъ никакво оправдание. Това уволнение действа угнетително върху служациа — толкова повече, че то се явява въ едни области, които сж тъй жизнени за нашата страна. Когато стане жужда за васъ, вие всички говорите за дисциплина, за една подготовка подълговременна на държавния служаци, а подготвените хора ги лишавате веднага, съ едно зачеркване, от препитание и слагате на тѣхни мѣста неподготвени.

Това е едно влошаване на нашето чиновничество и при днешната голъма оскъдица вие създавате единъ плюсъ от оскъдица, което не намира никакво оправдание. Сжко така не мога да разбера въ бюджета на желѣзниците това милитаризиране на желѣзнопътното и телеграфопощенското училище. За какво е това милитаризиране? Желѣзнопътното и телеграфопощенско училище ние можемъ да си имаме прекрасно и безъ това милитаризиране. Разбирамъ подготовка една година, две години най-много. Стига тази канцелария, бюрократщина — три, четири години. Това нѣма смисълъ. Въ една година може да се подготви низшиятъ персоналъ, въ две години — висшиятъ персоналъ по желѣзници, пощи и т. н., но да се милитаризира училището, това каква нужда е?

Министър-председател Н. Мушановъ: Не е милитаризирано. То си е отдѣлно училище.

Я. Сакжзов (с. д): Спирамъ се на другия въпросъ — за нашето образование. Ние ще трябва, наредъ съ това коренно отношение, за уреждането на нашите външни задължения, и наредъ съ грижите за подобрене на стопанството, да се отнесемъ критически и къмъ въпроса за на-

шето образование. Този интелектуален пролетариат, който ние създаваме, е, тъй да кажа, резултатът на една традиция от миналото, наследена от ония абсолютни държави, когато всичко се вършеше от чиновници, подготвените на които бѣше най-главната задача на държавата. Това време е преминало отдавна и още повече след войните. Ние ще трѣбва да направим образованието народно, трудово. И като ви говоря това, трѣбва да ви кажа, че познавамъ въпроса и теоритически, и практически. Азъ съмъ човѣкъ, който се е училъ самичкѣ. И въ България, и въ странство, където и да съмъ билъ, самичкѣ съмъ издирвалъ пътищата на учението, а това значи да можешъ да имашъ понятие за живота и да разбирашъ живота въ природата и живота въ обществото.

Нѣкой отъ работниците: И борбитѣ за власт.

Я. Сакъзовъ (с. д.): Да, и борбитѣ въ обществото за власт. — Азъ съмъ забелязалъ, г. г. народни представители, че нашитѣ гимназии, нашитѣ училища, вмѣкватъ излизенъ материалъ въ главитѣ на младитѣ поколения. Познавамъ добре естествени науки, познавамъ ги дотолкова, доколкото е нужно на човѣка да има една представа за природата и човѣшкия организъмъ, животинитѣ, растенията, и т. н. Но това, което се учи въ нашитѣ училища — и въ основното училище, и въ прогимназиитѣ, и гимназиитѣ — е излизенъ материалъ. Ще кажете: какъ тогава ще се създадатъ специалисти? Тѣзи, които ще ставатъ лѣкари, тѣзи, които ще ставатъ инженери, тѣзи, които ще ставатъ специалисти, нека получатъ специална подготовка; за тѣхъ може да има отдѣлни специални подготвителни училища. Но образованието — основно и сръдно — трѣбва да бѣде народно, да дава общи познания по всички въпроси, съ които се срѣща модерниятъ човѣкъ въ живота. А тѣ се много лесно спечелватъ, тѣ се много лесно даватъ, само не трѣбва да затваряме ученика, детето, още отъ малко въ помѣщения, а да го оставимъ да борави и въ живота. Едно трудово образование трѣбва да вмѣкнемъ и това предлежи на новото време. И, ако вие се смѣтате представители на една нова ера въ нашия животъ, вие ще трѣбва, тъй или иначе, да възприемете известни части отъ тая нова система народно образование, върху една обща база за всички. Ето въ тая областъ азъ смѣтамъ, че ние би трѣбвало да действуваме, за да можемъ да се освободимъ отъ единъ умственъ пролетариатъ, който се изключва, който се изражда, който вмѣква всѣкакви разрушителни, въ единъ или другъ смисълъ, идеи, който се изкубва отъ реалността, загубва чувството на реалностъ, на възможностъ и търчи по илюзии, търчи по призраци, неосъществими и вредни и за самия него, и за обществото, въ което той живѣе.

Г. г. народни представители! Азъ завършвамъ моя прегледъ на бюджета на нашата държава и смѣтамъ на края да се повърна къмъ оня голѣмъ въпросъ, съ който започнахъ моята речъ.

Ние имаме голѣми нужди, нужди на стопанство, нужди да намалимъ заплатитѣ на всички наши служаци. Но какъ ще намалимъ нашитѣ външни задължения? Ето единъ голѣмъ въпросъ, надъ който би трѣбвало повече да се помисли. Ние сами можемъ да направимъ нѣщо, но и въ сѣбта се извършватъ работи, които ще ни помогнатъ въ това направление. Репарациитѣ, доколкото се вижда, ще бѣдатъ премахнати, но насъ ни вмѣкнаха въ единъ капанъ: нашитѣ репарации ги турятъ срещу ония задължения, които Гърция има къмъ насъ. Ще се мѣчатъ да компенсиратъ едното съ другото. Но вънъ отъ репарациитѣ ние имаме и други задължения. Какво сме длъжни ние тамъ да направимъ и къмъ Финансовия комитетъ, и къмъ портъоритѣ? Азъ имамъ честта въ комисията по Министерството на външнитѣ работи да направя едно предложение. Азъ казахъ: ние нѣма защо да намаляваме стандарда на живота на нашитѣ служаци; нѣма защо да го намаляваме повече отъ това, което е той; ние ще го увеличимъ и трѣбва да го увеличимъ на низшитѣ и сръднитѣ служители на държавата. Нѣма какво да питаме нито Финансовия комитетъ, нито тѣхния представители тукъ, нито портъоритѣ, а ще имъ кажемъ: ако тия нужди на държавата, ако този стандартъ вие го приемате за васъ си, ние що сме, колония ли сме? Вие робовладѣлци ли сте, че не искате и ние да живѣемъ еднакво като васъ? Ние робовладѣлци не признаваме, ние искаме да увеличимъ уровня на живота на нашитѣ служители, защото при по-малко отъ това, което имъ даваме, ние ги излагаме на всѣкакви изкушения, ние ги излагаме на израждане.

Ние имаме други голѣми нужди, ние имаме социални нужди. Вие дадохте нѣколко милиона за работническото.

Ние имаме нужда да направимъ това, което г. министърътъ на търговията ни носи отъ Женева — да намалимъ работата въ индустриалнитѣ заведения, за да може по-голѣмъ брой работници да бѣдатъ заети въ тѣхъ, и облекчението, което направихме за земледѣлца, за дребния стопанинъ, да го направимъ и за работника. Ние имаме нужда отъ социални осигуровки, ние имаме нужда отъ работнически старчески пенсии. Старитѣ хора, които вече сж откъснати отъ селото, които нѣматъ отъ тамъ своя прехрана, нѣма съ какво да ги облѣчете и нахраните. Държавата трѣбва да се притече на помощъ на старцитѣ, на немошнитѣ, на болнитѣ и да имъ даде платенъ отпускъ, платенъ отидхъ. Получаватъ ли платенъ отидхъ 200.000 души работници 15—20 дена? Ние ще трѣбва да увеличимъ нашия бюджетъ и да кажемъ на ония, които ни казватъ, че не можемъ това да направимъ: Е добре, ние не можемъ да живѣемъ като колония, ние искаме да живѣемъ сѣщо като васъ. Вие сте ни вмѣкнали въ кръга на вашитѣ разбирания и вашитѣ интереси. Вие оставихте индустрията, взехте лихварството. Вие преобърнахте и нашата Народна банка въ едно учреждение като вашитѣ. Вие ни принудихте да дадемъ капитала на частнитѣ банки, които пъкъ съ лихварство, съ лихвоимство поддържатъ индустрията. Следователно, вие сте длъжни въ тази областъ да ни отстъпите.

И азъ смѣтамъ, че българското правителство, и днешно, и утрешно, като се държи о тази позиция, ще намѣри подкрепа въ Европа, тамъ гдето въобще се развиватъ новитѣ отношения и идеи. Ето днесъ едно ново управление ще лойде въ Франция; ето дори английското управление, такова каквото е, и то не е чуждо на тази идея; ето и въ Германия, и другаде може да намѣрите такава поддрѣжка. И азъ съмъ убеденъ, че ако вие настоявате на тази позиция, ще имате успѣхъ съ вашето упорство. И тамъ ние пакъ се връщаме къмъ нашата външна политика.

Днесъ се вижда, че нашата външна политика е единъ отъ най-главнитѣ ресори на нашето управление, когато имаме два милиарда външни задължения. Ние още не знаемъ какъ ще може да се изравни търговскиятъ ни балансъ. А платежниятъ ни балансъ е най-голѣмата проблема на г. министра на финанситѣ. Търговскиятъ ни балансъ може горе-долу да се уравни, но платежниятъ ни балансъ, при 2 милиарда лева задължения, какъ ще го уредимъ? Заемъ не щемъ и не можемъ да искаме, и не бива да го искаме. Да прехвърлимъ спадането, което можемъ да направимъ, на нашитѣ портъори и на нашитѣ кредитори, като се задължимъ съ нови заеми, това не бива да го правимъ. Ето въ коя областъ азъ се надѣвамъ, че българското правителство, ако се държи здраво, то ще намѣри подкрепа въ цѣлия народъ и въ всички партии въ нашия Парламентъ.

На края, г. г. народни представители, азъ смѣтамъ, че е крайно време за нашата страна да се изработятъ по външната политика, по стопанска, финансова и бюджетна политика, известни минимални трѣбвания, които да бѣдатъ въ днешно време общи на цѣлия Парламентъ и на цѣлия народъ. Азъ смѣтамъ, че това е възможно. Азъ смѣтамъ, че една нация, поставена въ нашето положение, може съ смѣлостъ да излѣзе въ тия три области съ една обща политика, за да видятъ тия, отъ които ние зависимъ, на които сме станали една полуколония, че тукъ ще има едно голѣмо народно съпротивление, което, съединено съ съпротивлението на европейскитѣ демокрации, ще може да направи въздействие дѣто трѣбва и да даде известенъ резултатъ. (Ръкоплѣскане отъ социалдемократитѣ и отъ мнозинството)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Геновъ.

Г. П. Геновъ (р): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Когато започваме да обсъждаме бюджета, представенъ отъ правителството на Народния блокъ, ние трѣбва да имаме предъ видъ нѣколко обстоятелства, които сж извънредно важни при преценката, която ще правимъ на този бюджетъ.

Първото обстоятелство, което азъ дължа да подчертая, то е, че правителството на Народния блокъ управлява съвременно отъ кратко време и, много естествено, първиятъ бюджетъ, който то представлява, не може да отговаря на ония съвършенства, които се изискватъ отъ г. г. ораторитѣ отъ опозицията. Второто обстоятелство, което азъ трѣбва сѣщо така да подчертая, то е, че правител-

ството на Народния блок наследил едно страшно, едно тежко наследство от предшествувания кабинет. То тръбвало, преди всичко, да се справи с това наследство. И естествено е, че бюджетът, който ни се представя днес, не може да бъде съвършен и в това отношение. И най-после, третото обстоятелство, това са особените условия, при които е повикан да живее днес стопански всъщност един народ в Европа, разбира се, включително и българският народ.

Тия три обстоятелства тръбват да се имат пред вид, когато пристъпваме да критикуваме и оценяваме бюджета. От тук ние не можем да се откъснем никога, защото, безспорно, те влияят и ще продължават да влияят върху управлението и върху бюджета, който е представен на вашето внимание.

Нкога, г. г. народни представители, беше лесно да се управлява. Управлението вървеше автоматически, бюджетът не се отличаваха един от друг. Приходите и разходите вървяха в същото русло, в каквото бяха и в предшествувалите години. Нямаше защо да се прави нещо ново, нямаше защо да се създава нещо ново, защото животът беше улегнал и новаторството се явяваше излишно. Днес положението е коренно променено, днес цял свят живее при страшни стопански конвулсии, резултатът на които са дефицитните бюджети на всички държави в света. Не само малките победени държави, като България, но и държави голъми и силни, като Съединените щати, като Франция свършват своите бюджети също с големи дефицити. Това се обяснява с особеното, неспокойно и несигурно, стопанско положение, което преживява днес цял свят. И щом това е така, щом най-богатите и най-силните държави свършват своите бюджети с дефицит, много естествено, би било една парадоксална мисъл да се иска от малката, победената и обременената с толкова задължения България да даде един бюджет без всякакви дефицити, един напълно уравновесен, един напълно реален бюджет. И тук тръбва да се изтъкне заслугата на днешното правителство, че то наистина направи големи усилия, за да ни представи такъв един бюджет — да ни представи един бюджет, който се стреми да бъде реален, който се стреми да бъде искрен, който се стреми да бъде уравновесен. Но аз казвам, че ние живеем при особени условия и, заради туй, много естествено, не тръбва да бъдем крайни оптимисти, когато разглеждаме бюджета, както и никой държавник, и никой финансов министър днес не може да бъде оптимист, когато представя един свой бюджет в Парламента.

Какво беше наследството, което получи днешното правителство от предшествуващото? Повтарям: наследство тежко, наследство, което ще има да се ликвидира не само в една година, но ще тръбва да се ликвидира в няколко години. Защото бившето правителство показа една извънредно голяма небрежност при уреждането на държавните финанси, една извънредно голяма небрежност при уреждането на държавния бюджет.

Какво виждаме ние днес в бюджета? Преди всичко онова, което помена г. Сакъзов. Това са големи страшни задължения, които тежат и ще продължават да тежат дълго върху нашите бюджети — задължения, които не само не намаляват, но задължения са тенденция да растат, поради особените условия, при които се сключиха последните заеми. Именно върху тук аз искам, преди всичко, да обърна вниманието на почитаемото народно представителство.

Държавните дългове на България, консолидирани и неконсолидирани, възлизат на една сума, която надминава далеч 20 милиарда лева. Тия държавни дългове се състоят главно от три пера, независимо от по-малките пера, които има да плащаме. Първото перо е на предвоенните заеми; второто перо е на заемите, които са сключени след войната — двата заема, бѣжанският и възстановителният — и третото перо е на репарациите. Заеми българската държава сключаваше често. Годишните 1892, 1902, 1904, 1907 и 1909 отбелязват датите на консолидираните наши стари предвоенни заеми. След войните ние имаме също така сключени два заема, именно бѣжанският в 1926 г. и възстановителният в 1928 г. Тези заеми изискват една сума кръгло от 900 милиона лева за службата по тях.

Старите, предвоенните заеми имат своята дълга история, която се протача от войната насетне. Г. Моллов — аз съжалявам, че той сега отсъствува от тук — се постаря вчерашната си реч да оправдае поведението на своето правителство по тия предвоенни заеми. Той из-

тъжна, че сключването на двата следвоенни заема е било крайно наложително, много необходимо, че държавата не могла по никакъв начин да мине без тия два заема.

Историята, обаче, на сключването на тия два заема, г. г. народни представители, е по-друга. Когато се подписваше Ньойският договор, безспорно, повдигна се въпрос и за старите задължения на българската държава. Кредиторите поискаха да се плаща в злато. Българската делегация отговори, че тя може да плаща само в книжни лева, които наистина тогава не бяха тъй обезценени, както днес. Въпросът остана неуреден, като се изплати само една част от старите набрани задължения през войната. Повдигна се въпрос наново в 1922/1923 г. Кредиторите настояват България да плаща в злато, правителството на Стамболийски отказа това и сключи само една временна спогодба, която се базираше на плащане по френския франк, следователно, спогодба, която приравняваше положението на българската държава към онова на френската държава, която също така плаща своите предвоенни задължения в френски франка.

Но дойде 1925/1926 г. Тръбваше да се сключи бѣжанският заем, за който тогавашното правителство казваше, че бил необходим за настаняването на бѣжанците. Въ същност от този заем за бѣжанците са изразходвани само 600 милиона лева, а всичко друго е отишло или за посрещане на стари задължения, много от които бяха оспорвани от българските правителства, или за запълване на бюджетни дефицити. Така че въ действителност подобрението на положението на бѣжанците беше претекст за сключването на този заем, а не истинският мотив, истинската причина, за да се дойде до неговото сключване. Но бѣжанският заем наложи извънредно тежки условия на българската държава, не само защото я застави да плати много задължения от войната, но защото я застави и да валоризира старите предвоенни заеми. Вследствие на това, докато в нашите бюджети до 1926/1927 г. за службата по старите предвоенни заеми се предвижда само 19 милиона лева, след валоризирането ние тръбва вече да плащаме 267 милиона лева годишно. Това стана, защото ни се наложи тежка валоризация на нашите предвоенни задължения и тая тежка валоризация беше условие, за да ни се даде бѣжанският заем. Следователно, ако правителството имаше куража да откаже бѣжанския заем, валоризация на предвоенните ни заеми не щеше да стане. Такова нещо именно направи турското правителство. И нему, когато потърси заем, предложиха валоризация, но то отказа и заема, отказа и валоризацията. Казват ни, че положението тогава било тежко. Нима днешното положение на българската хазна не е тежко? Нима положението на българския бюджет днес не е тежко? Тежко е, но ние виждаме, как правителството се бори героично, за да се справи с това тежко положение, без да сключи трети заем, каквото щеше да търси Сговорът под формата на един кооперативен заем.

Г. Моллов, защитавайки своята финансова политика, каза: „Да, ние валоризирахме предвоенните заеми, но въпреки една разпоредба в чл. 8 според която, когато положението на българското стопанство се влоши, ще може да се направи ревизия на поетите задължения“, както пък и кредиторите са наложени да се впише, че ако — обратно — положението на българската хазна се подобри, тогава ще се направи ревизия в смисъл на увеличение на нашите плащания. Обаче, г. г. народни представители, въпросният чл. 8 има един дефект. Това, което е вписано в този договор, е условие, което ползува българската държава само наполовина. Върно е, че се предвижда подобна ревизия, обаче бившето българско правителство е пропуснало да посочи кой ще бъде арбитърът, който ще решава при спор. И днес ние тръбва да отиваме при портърите на нашите облигации, без да имаме готовия арбитър или съдия, който да се произнесе. Въ конвенцията Моллов—Кафандарис е посочен Съветът на Обществото на народите. В чл. 121 от Ньойския договор е посочена Главната репарационна комисия, която ще решава, дали може да стане някакво намаление на репарациите и евентуално тяхното опрощаване. Въ мирния договор са предвидени смислени арбитражни съдилища. Въ тоя случай бившето правителство е пропуснало да посочи арбитър и сега ние не можем да намерим арбитър без съгласието на портърите на нашите облигации, а те казват: „Финансовият комитет не може да ни задължава, ние не приемаме оная ревизия, която вие искате“. Виждате, прочее, как чл. 8 не може да ни ползува в оная смисъл, в която би ни ползувал, ако беше редактиран така, както би тръб-

вало да бъде редактиран, като се посочеше съдбата, който ще решава единия спор между нас и портюритъ на нашите облигации. Въ конвенцията Моллов—Кафандарис, както казах, се посочва Съветът на Обществото на народите като такъв, който ще решава есента спор между нас и Гърция. Обаче там има пък един друг дефект, че в чл. 8 на тази конвенция Моллов—Кафандарис, сключена под гаранция на Обществото на народите, се изпуска друго нещо от предвид, именно, че там, въ конвенцията между нас и Гръцкото правителство, докато имаме един арбитър — Съветът на Обществото на народите — забравено е да се каже какъв е юридическият характер на задължението. Докато въ конвенцията за доброволното изселване от 27 ноември 1919 г. се казва, че задължението е частен характер и че онова, което остане след ликвидацията на бѣжанските имоти, ще се даде на самите правоимащи на тия имоти, въ конвенцията Моллов—Кафандарис се забравя да се подчертае този частноправен характер на задължението и остава да се смѣта, че то е едно междуправителствено задължение.

Така че виждате отде се усложнява извънредно много въпросът за нашите предвоенни заеми. Наистина, правителството ще срещне голѣма мъжа, докато намери една възможност за излизане от така създаденото тежко положение поради една политика, която наистина е била изключена при поемането на тия задължения.

Задълженията след войната. Задълженията след войната са двата заема от 1926 и 1928 г. Сключени са при лихви и при условия, които по старите заеми ние не знаем. Като изключим заема от 1892 г., който е 5%, и заема от 1902 г., който е 4½%, всички наши заеми са сключвани при лихва 4%. Тия два заема след войната са сключени: първият при лихва 7%, вторият при лихва 7½%. И естествено е, че хвърлят голѣми анюгети, които трѣбва да плаща българският държавен бюджет.

И какво плащаме ние днес срещу тези заеми? Предвоенните заеми носят едно задължение за българската държава, както казах, от 267 милиона лева кръгло. Но така, както е конвенцията за валоризацията на тия заеми, тя сама не е окончателна; валоризацията ще има да расте, защото, според договора от 1927 г., ние плащаме засега само лихвите на тия заеми до 1 април 1933 г. От идущата година ние трѣбва да плащаме и погашения за тия заеми. И второ, на всеки три години от 1 април идущата година ще трѣбва да увеличаваме с 7 стотинки златни валоризацията, която е направена на тия заеми, докато въ 1948 г. дойдем до златния паритет, да плащаме златен лев за взет навремето златен франк. По тия начин тия задължения от 267 милиона лева, което тежи върху държавния бюджет и което задължение сега ще бъде предмет на преговори между портюритъ на облигациите и българската държава, е едно задължение, което има тенденция да расте, ако не стане една ревизия на създаденото положение.

Какво плащаме по новите заеми? По новите заеми плащаме лихви: за заема от 1926 г., именно бѣжанския заем, въ лири и долари, за тази година 271 милиона лева кръгло; за възстановителния заем плащаме 259 милиона лева лихви. Или всичко за двата заема плащаме 566 милиона лева лихви. Това е, г. г. народни представители, балансът на финансовото управление на бившето правителство: два заема, които въ по-големата си част отидоха за изплащане на стари задължения, много от които, както казах, бѣха оспорвани от българското правителство, и от друга страна за попълване известни дефицити въ бюджета. И днес реалният резултат от всичко това са именно тия плащания, които остават да тежат върху българския държавен бюджет.

Следователно, виждате какъ поради една политика неразумна, поради една политика нерационална, българският държавен бюджет се обременява с едно страшно задължение от около 900 милиона лева, и то платими въ чужда валута. Значи, освен финансов въпрос и освен бюджетен въпрос, ние имаме тук и един въпрос камбиален, ние имаме тук един въпрос валутен.

Другият въпрос, както казах, е въпросът за репарациите. Г. Моллов се постарал да оправдае поведението на бившето правителство и по въпроса за репарациите. Той каза: „Ние намаляхме значително нашите репарации въ Хага. И ги намаляхме много, защото бѣхме сключили именно двата заема. Направи се смѣтка колко може да плаща България и, понеже тя вече бѣше задължена да плаща по двата заема доста голѣми анюгети, намаляха ни повече репарациите“. Азъ обръщамъ въпроса

наопаки: имаме ли смѣтка българската държава да се задължава съ търговски задължения, каквито са задълженията и по тия два заема, или тя трѣбваше да предпочете едно политическо задължение, каквото са репарациите, и което политическо задължение вече си отива? Много естествено, че България имаме всичките основания и всички интереси да предпочете едно политическо задължение пред едно търговско задължение.

Г. Молловъ, обяснявайки своята политика, се опита също така да оправдае своето поведение съ поведението на правителството Стамболийски от 1923 г. Той каза: „Както Стамболийски предъ заплахата на Съглашенното трѣбваше да отстъпи и подписа конвенцията за репарации от 1923 г., така и ние презъ 1926 г. трѣбваше да разрешимъ въпроса за нашите предвоенни заеми“. Г. г. народни представители! Сравнението съвсемъ не е подходящо. 1922 и 1923 бѣха години, когато наистина борбата на една победена държава противъ победителите бѣше много мъчна. Въ това време бѣше руската окупация, въ това време победителите искаше и настояваше да получи онова, което договорътъ за миръ му е гарантиралъ да получи отъ победения.

С. Даскаловъ (з): Много право.

Г. П. Геновъ (р): Въ 1926 г. положението бѣше промѣнено. Въ 1926 г. ние имаме вече Локарно, имаме Женевския протоколъ, имаме срѣщата въ Тоарй. Така че едно сравнение между положението въ 1923 г. и това отъ 1926 г. не може да се направи и не може бившето правителство да оправдава своето поведение въ 1926 г. съ поведението на предшестващото правителство въ 1923 г. Въ 1923 г. Франция настояваше да се изпълни съглашението отъ Спа, подписано отъ Германия. Тогава последната трѣбваше да заплати 132 милиарда златни марки репарации, а въ 1926 г. имаме вече Доусовия планъ, който намаля репарациите на Германия отъ 132 милиарда годишно на 42 милиарда златни марки.

С. Даскаловъ (з): Много вѣрно.

Г. П. Геновъ (р): Значи, онова сравнение, което направи г. Молловъ — между положението въ 1923 и това отъ 1926 г. — за да оправдае своето поведение презъ 1926 г., не може да си има мѣстото.

Така че въ това отношение политиката на стоваристкото правителство не може да намери никакво оправдание отъ гледна точка на българските държавни интереси.

С. Даскаловъ (з): Нѣма ги тукъ. Жалко е, че ги нѣма, за да ги чуятъ.

Г. П. Геновъ (р): И азъ съжалявамъ, че ги нѣма тукъ, за да ги чуятъ.

Нѣкой отъ земледѣлците: Тѣ си правятъ конгреса сега.

Г. П. Геновъ (р): Какво направи днешното правителство по тия голѣми въпроси? За мене, г. г. народни представители, въ цялата стопанска проблема на България има два голѣми въпроса: първиятъ въпрос е въпросътъ изобщо за задълженията и специално въпросътъ за частните задължения вътре въ страната, а вториятъ въпрос е въпросътъ за държавните задължения къмъ чужбина. Това са двата голѣми въпроса, около които ще се върти цялата финансова и стопанска политика на българската държава, на българския народъ.

Днешното правителство, току-що поело властта, трѣбваше да се справи съ едно страшно положение въ българската хазна: липса на пари, особено липса на чужда валута; една страшна девизна криза, една девизна криза, която, обаче, не настѣпва изведнѣжъ, която идва стѣпка по стѣпка, но ония, които са били отговорни, които са трѣбвало да се грижатъ за положението на страната, не са вземали никакви мѣрки. 1 януарий 1929 г. заваря българската народна банка съ 2.480.000.000 л. чужди девизи. На 1 януарий 1930 г. една голѣма частъ отъ тия девизи вече е изчерпана и тѣ спадатъ на 1.157.000.000 л. На 1 януарий 1931 г. спадатъ на 792.000.000 л., а на 31 декември 1931 г. едва възлизатъ на около 200 милиона лева.

Следователно, тая девизна криза идва постепенно, тя настѣпва бавно, тъй както настѣпва нощта, обаче ония, които са отговорни, които трѣбва да се грижатъ за българското държавно стопанство и за българските финанси,

не полагат абсолютно никакви грижи. Какво прѣчеше на правителството още въ първата половина на 1929 г., когато забеляза, че девизите се изчерпват и че скоро Народната банка ще остане безъ девизи, да вземе онѣ мѣрки, които сега се взеха за ограничаване на това девизно разхищение? Никакви мѣрки не се вземаха; напротивъ, вървѣше се по пътя на разхищението на тѣзи девизи: вдигна се камбиалниятъ монополъ, разреши се вносътъ на чуждестранни стоки, най-луксозни, най-непотрѣбни, докато се стига дотамъ, че се изчерпиха всичките девизи на Народната банка. И добре, че не е изчерпано и златото, защото наистина положението щѣше да бѣде страшно. Това е балансътъ, казвамъ, на оная финансова политика, която се водѣ презъ последните години — една политика, която задължи българския народъ съ годишни анюнетни надъ 900.000.000 л. отъ предвоенни и следвоенни заеми, една политика, която докара Българската народна банка да нѣма днесъ най-необходимите чужди девизи за своята служба. Това е то балансътъ на тая политика! И азъ бихъ желалъ г. г. сговористите да бѣдатъ тукъ, да чуятъ тая равностѣпка на тѣхното управление, и когато тѣ ще дойдатъ да критикуватъ бюджетпроекта, да знаятъ това, което тѣ сѣга направиха. Тѣ го знаятъ, разбира се, но нѣматъ интересъ да го признаватъ открито.

Какво става същевременно презъ тия години? Едно страшно засилване на вноса — внасяше се безъ ограничение. Ние имаме презъ 1929 г. вносъ, възлизающъ на 8.000.000.000 л., когато редовниятъ вносъ е много по-малкъ — той е около 6 милиарда лева; значи, имаме едно надхвърляне на нормалния вносъ на онова, което е необходимо за живота на България, съ около 2 милиарда лева. Ние имаме само държавни и обществени доставки отъ чужбина на около 2 милиарда лева. Виждате, какъ съвсемъ безъ никаква смѣтка за бѣдещето е било разходвано — тъй както разходва човѣкъ, който му е отпущанъ края и не държи смѣтка къде отива неговото стопанство. Въ 1927 г. имаме също така вносъ надъ 7½ милиарда лева, — все върви много надъ онова, което е било необходимо да се внесе.

Какво бѣше положението пъкъ, когато сговористското правителство наследи правителството на Стамболийски? Въ 1923 г. сговористското правителство заварва въ Българската народна банка чужди девизи и авоари въ странство на около 1.200.000.000 л. Следъ като изразходва тѣхъ отъ 1923 до 1926 г., когато получава бѣжанския заемъ, изразходва следъ това цѣлото произведение на двата заема и сега идваме до пълно изтощение на държавните финансии и до пълно изтощение на Народната банка, по отношение на девизите.

Особено тежкъ е напоследкъ платежниятъ ни балансъ. Търговскиятъ ни балансъ, безспорно, е тежкъ, но тежкъ е и платежниятъ ни балансъ, поради особеная наклонъ на международната обмѣна. Ние изпадаме въ едно страшно положение. При новите условия на международната размѣна — на клиринги, на компенсации — чужда валута отъ вънъ не може да влѣзе и затуй нашите плащания въ чужбина ставатъ още по-малки. Безспорно, всичко това трѣбваше да се предвиди своевременно, за да се избѣгне онова страшно положение, въ което сѣга изпаднали днесъ българските финансии.

Системата на бившето правителство, обаче, бѣше друга. То смѣташе да продължава старата политика, която се водѣше преди войната — на всѣки 3—4 години да се сключва новъ заемъ. И то, както знаете, бѣше подготвило условията за сключване на още единъ, така нареченъ, кооперативенъ заемъ. Следъ бѣжанския и стабилизационния заеми се подготвяше сключването на кооперативенъ заемъ. Разхищенията, разбира се, не спиратъ дотукъ, но азъ не мога да ги изчерпя всички. Достатъчно е да спомена само за арбитражите. Тия фамозни арбитражи не само не разрешиха споровете, но създадоха едни особени благоприятни условия за нѣкои споращи съ държавата страни, чрезъ така наречената валоризация. Само единъ примѣръ е достатъченъ.

На предприятието за желѣзнопътната постройка Мездра—Видинъ съдѣтъ е валоризиралъ десетъ пати едно задължение на държавата отъ 10 милиона лева, т. е. вмѣсто 10 милиона лева се платиха отъ държавата 100 милиона лева, когато знаете, че всички други дългове следъ инфлацията се изплатиха въ книжни лева. Това предприятие, което получи 100 милиона лева за своите 10 милиона лева вземания, имаше да дължи на Народната банка 5 милиона лева. То ги изплати, обаче, въ книжни лева. За Народната банка нѣма валоризация! И се чудимъ защо обществените каси сѣга празни и защо Народната банка страда. Народ-

ната банка протестира, тя иска да ѝ се плати дългътъ валоризиранъ, кактр получаватъ вземанията си тия кредитори на държавата, но правителството решава да се плати въ книжни лева, както гласѣше законътъ отъ 1921 г. за изплащане на задълженията.

Виждате, това сѣ единични работи, които илюстриратъ много добре политиката на бившето правителство — една политика, която не може да не свърши така, както наистина свърши. Следователно, не е само спадането цените на храните, не е само стопанската криза, която докара положението до тамъ, където е днесъ, а причина е и една политика безогледна, една политика безгрижна по отношение интересите на държавата, на нейното стопанство, на народа и на неговата икономика.

Г. Молловъ по-нататкъ, като говори за положението, когато той е билъ министъръ на финансии, каза, че той никога не е представявалъ въ Женева положението на България розово. Въ сжщностъ докладите, които сѣга правени за получаване на заемите, представятъ положението розово. Чакъ въ 1929 г., когато въпросътъ за репарациите се отнесе въ Парижъ и после въ Хага, веднага се промѣни декоритъ — тѣ ставатъ траурни. Много естествено е, че малко значение може да има такава една промѣна на декоритъ. Когато въ продължение на редица години е твърдено, че положението на държавата е стабилно, че тя е готова да плаща всички свои задължения, само и само да ѝ се дадатъ заеми, които ще възстановятъ народното стопанство и ще повдигнатъ платежеспособността на държавата, много естествено е, че следъ туй, като отидете да говорите обратното, нѣма да има кой да ви върва.

Така че докато въ 1926 г. и въ 1928 г. положението на България се представя розово, въ 1929 г. то се представя вече твърде мрачно, и много естествено е, че не можаме да получимъ никакви резултати или много малки въ Хага.

Г. Молловъ също така изтъкна, че неговата финансова политика е успѣла да заздрави лева, да закрепн търговския балансъ, да закрепн платежния балансъ, но въ сжщностъ всичко това е ставало за смѣтка на заемите, които бѣха изядени изцѣло, и остави едно тежко наследство на своя наследникъ. Днесъ той иска съкращение на чиновниците. Но ние знаемъ, че още въ 1928 г. Финансовиятъ комитетъ и Обществото на народите наложи на бившето правителство да направи съкращение на чиновниците, да извърши едно преустройство на службите, една реорганизация на държавната машина. Въ продължение на 4 години бившето правителство не направи абсолютно нищо и затова толкова по-тежка е задачата на днешното правителство: то трѣбва изведнѣжъ да рѣже, за да може да уравнивесе бюджета. Ако въ продължение на тия 4 години да не бѣха направени никакви съкращения, но бѣха спрѣни новите назначения, прииждането на нови хора, ние сигурно щѣхме да получимъ ония съкращения, които бѣха необходими. Изтуй днешното правителство съ голѣма мъжа трѣбва да пристѣпи къмъ уволнения на чиновници, до съкращението на служби, до осакатяването даже на културни стопански институти, за да може да свърже двата края на бюджета.

Г. Молловъ съ една лекота подметна въ своята речъ: защо не се съкрати бюджетътъ на Министерството на народното просвѣщение? Единъ бюджетъ, казва той, на българската държава за народната просвѣта отъ единъ милиардъ лева е непоносимъ. Обаче г. Молловъ забравя, че никѣде въ никоя държава не се говори за съкращение бюджета на народната просвѣта. Отъ предвидениятъ по този бюджетъ 890 милиона лева — отъ които 812 милиона лева сѣ заплати — 657 милиона лева отиватъ за основните училища. Г. Сакъзовъ наблегна за една реорганизация на училищата. Тоя въпросъ, обаче, отъ гледна точка бюджетна не ще има нѣкакво значение, защото и реорганизираните училища, и тѣ наречени отъ него трудови училища пакъ ще изискватъ срдѣства, дори повече. Следователно, за намаление бюджета на народната просвѣта не може да се мисли. Напротивъ, българската държава и българската общественостъ иматъ дори една изиспълна задача въ туй отношение. Конституцията и законътъ за народното просвѣщение предписватъ да се осигури безплатното учение на всичките деца на българските граждани до 14-годишна възраст. Обаче само това сухо предписание на закона не е достатъчно. Трѣбва българската държава да намѣри срдѣства да издържа ония деца, чиито родители не могатъ да ги издържатъ въ училището. Така че за едно намаление бюджета на народната просвѣта въ никой случай не може да се говори въ една

демократична страна. Населението на България се увеличава, повече деца приждат в училищата, тѣ не могат да останат безъ основно образование и много естествено е, че числото на училищата и на учителитѣ трѣбва да се увеличава.

Г. Молловъ се спрѣ също така и върху строежитѣ, които бѣха направени презъ времето на Сговора. Много отъ тѣзи строежи бѣха ненавременни, можеха да бждатъ отложени за известно време. На много мѣста има започнати и недовършени строежи, които и досега оставатъ да красятъ и да свидетелствуватъ за една строителна политика, съвсемъ нерационална, съвсемъ необмислена. Ние имаме постройки, които можеха да бждатъ по-скромни, постройки, които сега, ако щете, само ни излагатъ, защото свидетелствуватъ, че ние сме богати и не можемъ да се оправдаваме, че нѣмаме и че не можемъ да плащаме. Трѣбваше навремето, когато се започнаха тѣзи постройки, да се мисли добре, да се създаде малко, но достатъчно да задоволи сегашнитѣ нужди. Азъ разбирамъ, че въ много случаи е по-добре да строимъ нѣщо по-големо, особено по-комфортно. Днешнитѣ времена, обаче, не сж за комфортенъ строежъ. Днесъ трѣбва да се задоволимъ само съ най-необходимото, защото наистина свѣтътъ преживява една страшна криза.

Другъ отъ опозиционнитѣ оратори, който критикува бюджета, това бѣше представителъ на крайната лѣвица. Той отрече изобщо всякаква целесъобразностъ въ бюджета, той подчерта, че това не е нищо друго, освенъ бюджетъ на старитѣ правителства, безъ всякаква промѣна и, много естествено, възприема съветската система на управление.

Позволете ми, г. г. народни представители, тукъ да открия една скоба и да се спра да ви кажа какъвъ е бюджетътъ на Съветска Русия. Азъ ще си послужа съ документи, върху които не може да има никакъвъ споръ. Това сж болшевишки издания — ...

П. Фенерковъ (раб): Конто само вие можете да имате.

Г. П. Геновъ (р): ... Les nouvelles sovietiques "Voix", които сж издадени въ Москва. Ето това издание (Показва го) е издадено на 27 ноември 1931 г.

П. Фенерковъ (раб): Защо не се позволява да ги получаваме ние, за да знаемъ и ние автентични ли сж тия сведения?

Г. П. Геновъ (р): Тѣ сж напълно автентични.

П. Фенерковъ (раб): Защо не се пуца делегация въ Русия да види какво е положението тамъ?

Г. П. Геновъ (р): Споредъ „Les nouvelles sovietiques“ книжка 6 и 7 — издаденъ, разбира се, въ Москва — можете да дойдете да прегледате, има и рекламитѣ, и всичко ...

П. Фенерковъ (раб): Всичко е задгранично издание.

Г. П. Геновъ (р): Не е никакво задгранично издание. То е печатано въ Москва и азъ го получавамъ отъ Москва съ печата на Московската поща.

К. Русиновъ (раб): Защо намъ не позволяватъ да ги получаваме, а само на васъ?

Г. П. Геновъ (р): Защото ми направиха честта отъ Москва да ми ги изпращатъ.

Ето „Voix“, ето и специалното издание на „Берлинеръ Тагеблатъ“, „Ное Русландъ“, издадено въ честъ на 10 години отъ Рапалския договоръ, дето има статии отъ вашитѣ корифеи съ тѣхнитѣ подписи. Ето, елате да видите. Може ли да оспорите това? За да се увѣрите, ето на, самитѣ подписи сж предадени въ ръкописъ. Ето подписа на Бронски, подписъ, предаденъ въ ръкописъ (Показва го). Така че нѣма съмнение за автентичността на сведенията.

Какъвъ е бюджетътъ на Съветска Русия? Бюджетътъ на Съветска Русия е: единъ за финансовия планъ и другиятъ, чистиятъ бюджетъ на съветитѣ. Тамъ намираме следното: въ финансовия планъ се предвиждатъ данъци 11 милиарда рубли. Като се смѣтне едната рубла 70 л., може да се направи смѣтка какво представлява. Въ дру-

гия бюджетъ имаме фискални приходи 10 милиарда рубли и нефискални — 3 милиарда рубли. И най-интересното е, че въ бюджета има и приходи отъ заеми — единъ милиардъ и седемстотинъ милиона рубли.

Нѣкой отъ работницитѣ: Външни ли?

Г. П. Геновъ (р): Казано е — „заеми лихвоносни“.

М. Дилиновъ (з): Вътрешенъ заемъ отъ кого ще взематъ?

Г. П. Геновъ (р): Въ Съветска Русия не само че има данъци на глава много по-тежки, отколкото въ България, но правителството си служи и съ заеми лихвоносни.

За какво отиватъ разходитѣ? Разходитѣ между другото отиватъ твърде много и за народната отбрана, за военни цели. И азъ мога да ви дамъ сведения, които даватъ както съветскитѣ издания, също така и Обществото на народитѣ въ „Annuaire international de statistique“, „Annuaire militaire“, за военнитѣ разходи на Русия. Тѣзи военни разходи сж за комисарството на военнитѣ и морскитѣ работи, за военно-санитарната администрация и за специалнитѣ войски. Разходитѣ растатъ. Въ 1925 г. сж били 436 милиона рубли, въ 1926—604 милиона рубли, въ 1927 г. — 652 милиона рубли, въ 1928 г. — 823 милиона рубли. Процентно, ако вземемъ разходитѣ въ 1925 г. за 100%, въ 1926 г. сж 138%, въ 1927 г. — 159%, въ 1928 г. — 184%.

К. Русиновъ (раб): Г. професоре! Направете едно сравнение процентно съ нашия бюджетъ.

Г. П. Геновъ (р): Това е отъ „Annuaire militaire“ — 1929 г. И азъ се чудя, какъ при туй положение могатъ да излизатъ тукъ представителитѣ на крайната лѣвица да говорятъ за българския милитаризъмъ, особено въ сегашния моментъ! Какво представлява сегашниятъ воененъ бюджетъ на България въ сравнение съ военния бюджетъ на Съветска Русия и на нашитѣ съседи?

К. Русиновъ (раб): Ама процентно кажете!

Г. П. Геновъ (р): И процентно ще кажа. — Така, напр., въ Ромъния въ 1929 г. военниятъ бюджетъ възлиза на 7.830.000.000 леи — около 7 милиарда лева — а нашиятъ воененъ бюджетъ тази година е 1.030.000.000 л., не 1.200.000.000 л., както каза г. Сакъзовъ. Ромъния има 17 и половина милиона жители и територия 294 хиляди квадратни километра — ние имаме 6 милиона жители и територия около 100 хиляди квадратни километра. Следователно, виждате колко повече сж въоръжени нашитѣ съседи, а вие говорите за въоръжения у насъ!

Югославия въ 1924 г. има воененъ бюджетъ 1.956.000.000 динари, а въ 1929 г. — 2.426.000.000 динари, при население 12 и половина милиона жители и при територия 248 хиляди квадратни километра — следователно, едно извънредно голѣмо засилване на въоръженията въ свръзка съ въоръжението на разоръжена България.

Гърция въ 1929 г. има воененъ бюджетъ 1.946.000.000 драхми — близо 3 и половина милиарда лева — при население 6.250.000 жители и при територия 130 хиляди квадратни километра. Следователно, при туй положение, да се говори отъ страна на представителитѣ на крайната лѣвица, че България била милитаристична страна и щѣла да служи като база за една воинствена политика противъ Съветска Русия, е не само неоправдано съ нищо, но е едно дѣло, което е позорно за самитѣ ония, които го говорятъ, защото излагатъ своето отечество.

(Председателското мѣсто заема подпредседателътъ Н. Шоповъ)

К. Русиновъ (раб): Направете смѣтка съобразно нашето население и това на Съветска Русия.

Г. П. Геновъ (р): Съветска Русия има 1.200.000 души новобранци годишно — около 600 хиляди въ редовната армия и 600 хиляди въ териториални армии, по сведенията дадени пакъ отъ Обществото на народитѣ, понеже то сега събира сведения въ свръзка съ разоръжението, сведения, които се контролиратъ и проверятъ и ги знайтъ съветскитѣ представители въ Женева, така че, биха ги оспорили, ако не бѣха вѣрни. Нѣма никакво оспорване. Тѣ сж внесени въ заседанията на конференцията по разоръжението. Тия данни сж напълно автентични. Значи, годиш-

ниятъ наборъ въ Русия е 1.200.000 новобранци, когато България, както знаете, има една армия отъ 20 хиляди души. При туй положение, да правите едно сравнение между насъ и Съветска Русия и да изкажете, че България е милитаристична страна, това е единъ актъ, който съ нищо не може да се оправдае.

К. Русиновъ (раб): България е една брънка отъ цѣлата редица.

Г. П. Геновъ (р): Тя е разоржана.

К. Русиновъ (раб): Тя е една маша.

Г. П. Геновъ (р): България е заградена отъ съседи, които сѫ въоръжени до зъби, а тя е разоржана. И макаръ че България държи едно поведение съвършено коректно въ туй отношение, и най-силното ѝ оръжие, за да живѣе днесъ, е мирътъ и мирнитѣ отношения съ нейнитѣ съседи, пакъ я подозиратъ. Генералъ Буржоа, както знаете, въ френския сенатъ се изказа за ревизия на въоръженитѣ въ България, понеже били увеличени. Така че, при туй положение, да се говори, че България била милитаризирана и милитаристична страна, че България щѣла да служи като агентъ на ония, които щѣли да нападатъ Съветска Русия — това съ нищо не може да се подкрепи.

К. Русиновъ (раб): (Казва нѣщо)

Г. П. Геновъ (р): Азъ зная, че вие знаете само едно: вѣрвате въ онова, което ви се казва отъ Москва, макаръ то да е най-абсурдно.

К. Русиновъ (раб): Я направете сравнение съ милитаристичния свѣтъ и Русия, да видите какво ще излѣзе!

Г. П. Геновъ (р): Франция е най-милитаристичната страна въ Европа, а следъ това идва Русия.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Г. Русиновъ! Преди-преждавамъ Ви да не прекъсвате оратора.

К. Русиновъ (раб): Ние искаме обяснение, г. председателю! Това е демагогия.

Г. П. Геновъ (р): Съвсемъ необяснимо е да се говори тукъ за български милитаризъмъ.

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Къмъ К. Русиновъ) Когато се говори за Русия, вие подкачате като ужилени, а когато се говори за България, мълчите.

К. Русиновъ (раб): Нека каже г. професорътъ, отъ кого Русия събира данъцитѣ. — Отъ кулацитѣ.

Г. П. Геновъ (р): Буржоазниятъ строй въ Русия е унищоженъ. Данъцитѣ тамъ се събиратъ отъ цѣлото население, както се събиратъ въ всички държави. Никакво изключение въ туй отношение не се прави. Както всички държави се въоръжаватъ, така се въоръжава и Русия — съ изключение на разорженитѣ и победени. Това е истината.

К. Русиновъ (раб): (Възразява)

Председателстващъ Н. Шоповъ: Г. Русиновъ! Престанете да се карате на оратора.

Г. П. Геновъ (р): Да говорите, че България е въоръжена, нѣмате това право.

К. Русиновъ (раб): (Къмъ председателстващия) Да не провокира, г. председателю!

Г. П. Геновъ (р): Азъ не провокирамъ, а казвамъ истината. Азъ говоря само истината.

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Къмъ К. Русиновъ) Бждете повече българинъ, отколкото русинъ.

В. Савовъ (нац. л. о): Попъ Русиновъ не одобрява финансовата политика на Съветска Русия, затова се сърди.

Д. Дрънски (д): (Къмъ К. Русиновъ) Отъ кой параграфъ Ви пращатъ рубли на Васъ?

М. Дилиановъ (з): Обвинява Сталинъ въ фалшификация на цифритѣ.

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля, тишина!

Г. П. Геновъ (р): По-нататкъ, г-да, азъ ще се спра върху самия бюджетъ. Постѣпленията въ бюджета постоянно намаляватъ.

За 1928/29 финансова година тѣ сѫ 6.200.000.000 л.; за 1929/30 — 6.600.000.000 л.; за 1930/31 — 5.500.000.000 л.; за 1931/32 — 5.168.000.000 л., срещу предвидени 6.400.000.000 л., безъ да сѫ привършено бюджетното упражнение. Следователно, както при всички бюджети въ свѣта, има една тенденция на намаляване въ приходитѣ. Това се обяснява съ голѣмата стъпенска криза, която бушува навсѣкжде.

Естествено е, че българското правителство трѣбваше да държи сметка за това намаление на приходитѣ, следователно, и при съставянето на бюджета си.

Ако вземемъ да анализираме отдѣлнитѣ приходи по бюджета, ще констатираме, преди всичко, голѣмото намаление на постѣпленията отъ прѣки данѣци. Особено презъ последната година тѣ сѫ извънредно много намалѣли. Това показва, че наистина населението е дошло до невъзможност да плаща. Докато въ 1928/29 г. имаме постѣпления 779.000.000 л., тѣ постепенно намаляватъ, за да достигнатъ презъ текущата година до 460.000.000 л. — едно намаление, почти наполовина отъ постѣпленията отъ прѣки данѣци. Намалѣлъ е извънредно много приходътъ отъ поземелния данѣкъ. Това се обяснява съ обстоятелството, че селското стопанство преживява една страшна криза. Докато презъ 1928/1929 г. е имало постѣпления отъ поземелния данѣкъ 201 милиона лева, въ 1930/1931 г. — 149 милиона лева, въ 1931/1932 г. — 92 милиона лева, за 1932/1933 г. се предвиждатъ 350 милиона лева.

Въпросътъ за поземелния данѣкъ заслужава особено нашето внимание. Тѣй, както тоя данѣкъ се разхвърля и събира, много тежко е събирането му отъ по-малкитѣ земеделски стопанства. Земеделски стопанства съ 10—20 декари, при сегашния начинъ на производство, при сегашната цена на хранитѣ, не могатъ да плащатъ своя данѣкъ. И азъ мисля, че първата стѣпка, която трѣбва да се направи въ това направление, е, ако не е възможно да се премахне изцѣло поземелниятъ данѣкъ, то поне да се премахне той за по-дребнитѣ стопанства. Това е неизбежно, защото всѣщностъ тѣ не могатъ и да го плащатъ. И азъ си представямъ положението на държавния бирникъ, който трѣбва да отива да събира данѣка отъ такива малки стопанства. Тѣ се поставятъ въ страшна мъка. Много естествено, стопанитѣ не могатъ да плащатъ и държавата трѣбва да ги облекчи.

Такова едно намаление на поземелния данѣкъ, като се освободятъ отъ неговото плащане особено по-малкитѣ стопанства, ония, които сѫ до 50 декари, да кажемъ, ще бѣде много справедливо, защото, докато бѣше Дирекцията за храноизноса, облекчиха се само ония, които бѣха по-имотни, ония, които имаха по-голѣми земеделски стопанства, а не ония, които сѫ малоимотни и които живѣятъ много по-мѣчно. Така че една подобна реформа е наложителна. Това е една реформа, която ще облекчи на първо време най-малоимотнитѣ. Като се намали по този начинъ тѣхниятъ данѣкъ, или като се премахне данѣкътъ за най-малкитѣ земеделски владения, тѣ ще могатъ, естествено, да се съживятъ и да се справятъ по-лесно съ тежката криза. Азъ мисля, че този дефицитъ, който се явява отъ поземелния данѣкъ, се дължи именно най-вече на това, че този поземеленъ данѣкъ не може да се събира главно отъ малоимотнитѣ. И заради туй, за да нѣма тия постоянни дефицити, добре би било да се обмисли въпросътъ за премахването на поземелния данѣкъ за най-малкитѣ владения, до 20—30—50 декара, които, при сегашното положение, не могатъ да плащатъ по никакъвъ начинъ своитѣ данѣци.

Изгъкна се тукъ отъ г. проф. Стояновъ . . .

К. Русиновъ (раб): (Говори нѣщо)

Председателстващъ Н. Шоповъ: Г. Русиновъ! Имайте предъ видъ, че тукъ е Народно събрание и такива закачки не могатъ да се търпятъ.

К. Русиновъ (раб): Азъ моля г. професора, понеже има руския бюджетъ предъ себе си, да ни каже, колко се

харчи въ Русия за земледелието и за просвѣтата, за да направимъ сравнение.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Предупреждавамъ Ви, че при второ шиканиране къмъ оратора, ще приложя санкции спрямо Васъ.

К. Русиновъ (раб): Нѣма никакво шиканиране, а искамъ едно обяснение.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Научете се на редъ!

Г. П. Генювъ (р): Отъ една страна странитѣ, които внасяха, сѣ извънредно много обеднѣли, отъ друга страна самитѣ тия страни сѣ развили твърде много своето земледѣлие. Така напр., Австрия, въ продължение на десетъ години е увеличила извънредно много своето земледѣлско производство. Въ 1919 г. тя е произвела 1.895.000 квинтала жито, а въ 1929 г. — 2.695.000 квинтала; ръжъ: въ 1919 г. — 2.312.000 квинтала; а въ 1929 г. — 4.675.000 квинтала; ечемикъ: въ 1919 г. — 839.000 квинтала, а въ 1929 г. — 2.277.000 квинтала; овесъ: въ 1919 г. — 1.974.000 квинтала, а въ 1929 г. — 4.244.000 квинтала. Но най-много е увеличено производството на картофи и на цвекло. Така, производството на картофитѣ въ продължение на десетъ години е увеличено отъ 5.000.000 квинтала на 25.000.000 квинтала, а това на цвеклото отъ 765.000 квинтала на 6.158.000 квинтала или 8 пѣти повече.

Това става и въ Германия, това става въ Англия, това става почти навсѣкѣде. Следователно, има едно увеличение на земледѣлското производство въ страни, които въ миналото не сѣ занимавали много съ земледѣлие. Това показва, че наистина земледѣлската криза ще продължава да съществува дълго време и че още дълго време ще бъдемъ подъ тежестта на нискитѣ цени на земледѣлскитѣ произведения.

Понеже трѣбва да имаме вече това положение като безспорно, трѣбва, много естествено, да се стремимъ да изравнимъ ценитѣ на земледѣлскитѣ произведения съ ценитѣ на индустриалнитѣ произведения. Въ туй отношение, обаче, ние сме направили твърде малко. И досега още съотношението между ценитѣ на индустриалнитѣ и на земледѣлскитѣ произведения е много голѣмо: докато ценитѣ на земледѣлскитѣ произведения сѣ паднали близо на $\frac{1}{3}$, ценитѣ на индустриалнитѣ произведения продължаватъ да бѣдатъ твърде високи. На какво се дължи това?

Причинитѣ сѣ главно две: законътъ за насърчение мѣстната индустрия и високитѣ вносни мита. Законътъ за картелитѣ не можеше при туй положение да даде голѣми резултати; той трѣбваше да бѣде допълненъ съ една подвижна митническа тарифа и съ ограничаване на паразитнитѣ индустрии. Управлението на Сговора сѣщо така отбелязва голѣмо увеличение на тѣй нареченитѣ покровителствувани индустрии, отъ които, както казахъ, може би $\frac{1}{3}$ сѣ паразитни. Така, въ 1924 г. имаме само 326 индустриални предприятия, които се покровителствуватъ, въ 1925 г. ставатъ 518 предприятия, въ 1926 г. — 613, въ 1927 г. — 684, въ 1929 г. — 1.194. Следователно, числото на тѣзи предприятия е расло въ следнитѣ пропорции: за едната година 60%, за другата 20%, за третата 17% и най-после за последнитѣ две години цѣли 70%.

У насъ има индустрии, които се покровителствуватъ отъ закона за насърчение на мѣстната индустрия съ 200%. Така напр., предприятията за производство на памучни платове, на гвоздеи, на стѣкла за прозорци се покровителствуваха отъ 100% до 200% до миналата есенъ, когато се направи една редуция въ вноснитѣ мита и се създаде законъ за тѣй нареченото адвалорно облагане на безмитния вносъ.

Министъръ С. Стефановъ: Утре ще последва вторъ законъ.

Г. П. Генювъ (р): Сега ще последва вторъ законъ, за да може постепенно да се намалятъ ценитѣ на индустриалнитѣ произведения.

Безмитниятъ вносъ съставлява извънредно голѣмо перо отъ общия нашъ вносъ. Така напр., въ 1924 г. имаме безмитенъ вносъ на сурови произведения или полуфабрикати, които се внасятъ за обработване отъ нашитѣ фабрики и се продаватъ на нашия пазаръ, за 1.600 милиона лева; въ 1925 г. — за 1.500 милиона лева; въ 1926 г. — за 2.236 милиона лева, въ 1927 г. — за 2.045 милиона лева, въ 1928 г. — за 2.498 милиона лева, въ 1929 г. — за 2.998 милиона лева, почти 3 милиарда лева безмитенъ вносъ, при общъ вносъ 8.324 милиона лева. Значи имаме около $\frac{1}{3}$ отъ вноса, даже повече отъ $\frac{1}{3}$ — до 36% — безмитенъ вносъ на стоки. Тѣзи стоки, както казахъ, се преработватъ у насъ; и понеже тѣзи стоки, ако се внасятъ отъ вънъ, се облагатъ съ

високи вносни мита, много естествено е, че нашитѣ фабрики могатъ, особено като се картелиратъ, да продаватъ така изработенитѣ стоки на такава цена, на каквато биха се продавали чуждитѣ стоки съ вносно мито, което тѣ плащатъ и което често пѣти достига до 100—150—200%. Само отъ този безмитенъ вносъ държавата губи извънредно много. Така напр., въ 1925 г. тя е изгубила 114 милиона лева; въ 1926 г. — 188 милиона лева; въ 1927 г. — 310 милиона лева; въ 1928 г. — около 400 милиона лева; въ 1930 г., поради увеличението на коефициента отъ 20 на 27 пѣти, изгуби 500 милиона лева само отъ безмитенъ вносъ. Като се добавятъ и другитѣ облаги, съ които се ползватъ нашитѣ фабриканти, може да се каже, че тѣ извличатъ една печалба до около единъ милиардъ лева вследствие покровителството, което имъ се дава по закона за насърчение на мѣстната индустрия и покровителството, което имъ се дава отъ високитѣ мита.

Отдѣлнитѣ индустрии печелятъ извънредно много и понеже досега законътъ за насърчение на мѣстната индустрия още не е измѣненъ и покровителственото мито остава доста високо, то заради туй и тѣхнитѣ печалби — макаръ и намалени отъ есенъта миналата година сѣ около 10—15—20% — сѣ още твърде високи. Така, напр., отъ захарта индустриалнитѣ печелятъ най-малко 200 милиона лева; отъ гвоздеи се печели около 150%, тѣй като покровителството е именно около 150%; отъ желѣзото на тель се печели по 7 л. на килограмъ, а на бодливия тель — дори до 10 и половина лева на килограмъ — покровителство, което отива до 150%, а въ нѣкои случаи до 200%. Памучнитѣ преди сѣщо така иматъ една митническа протекция до 50%, а сега и повече отъ 50%, поради падането цената на суровия памукъ въ чужбина. Сѣщо вносътъ на памучна прежда отъ вънъ е невъзможенъ, понеже Народната банка сега дава много мѣчно валута, и естествено е, че тукъ фабрикантитѣ ставатъ почти пълни господари на пазара и много естествено е да продаватъ по оная цена, на която тѣ желаятъ. Особено пакостно въ туй отношение се отрази повишението на коефициента презъ 1930 г., когато вноснитѣ мита изведнѣжъ се увеличиха извънредно много, щото коефициентътъ се качи отъ 20 на 27 пѣти: докато по-рано обмитяването се плащаше 20 пѣти въ книжни лева, отъ 1930 г. насетне се плаща въ 27 пѣти. И много естествено е, че това създаде едно извънредно тежко положение за консоматора и облагодетелствува извънредно много тая паразитна и привилегирована индустрия.

Така че, за да могатъ да се поставятъ въ съотношение ценитѣ на земледѣлскитѣ продукти съ индустриалнитѣ, необходимо е да се създаде една подвижна митническа тарифа — една тарифа, която винаги да може да заплашва мѣстнитѣ фабриканти съ чуждъ вносъ, по тая начинъ да ги застава и тѣ самитѣ да намаляватъ ценитѣ на произведенията, които продаватъ. И второ, налага се неминуемо една промѣна въ закона за насърчение на мѣстната индустрия. Тоя законъ, който е създаденъ при други условия, днесъ дава само отрицателни резултати за консоматоритѣ и за държавното съкровище. Вноснитѣ мита намалѣха много, понеже се създадохъ най-разнообразни индустрии у насъ и ние вървимъ къмъ едно самозадоволяване. Трѣбва да забележа сѣщо така, че туй развитие на тия паразитни индустрии ще създаде голѣмо затруднение на нашия износъ. Сега, когато износътъ на всѣка една държава и изобщо международната търговия се поставя на принципа на компенсациитѣ, естествено, ще бѣде много рисковано да се поддържатъ паразитни индустрии и по тоя начинъ да се задрѣсти възможността за износъ. Защото ние можемъ да изнесемъ успѣшно тогава, когато ще можемъ да внесемъ отвънъ. А щомъ като ние създадемъ паразитни индустрии у насъ, много естествено, че ние не можемъ да внесемъ съжитѣ стоки у насъ, а чужди държави нѣма да взематъ нашитѣ стоки — едно положение, което сега става много сериозно и върху което правителството трѣбва непременно да помисли, за да може да се ограничатъ тия паразитни индустрии, които се създадохъ съвършено безразборно презъ последнитѣ години.

Когато се касае до самия бюджетъ, г. г. народни представители, азъ ще си позволя сѣщо и върху него да кажа нѣколко думи. Освенъ отъ поземелния данѣкъ, отъ всички други прѣки данѣци, както казахъ, се посочва едно намаление въ постѣпленията. Това намаление е за различни данѣци различно. Напр., данѣкъ сгради дава извънредно малко приходъ — само 13 милиона лева. Безспорно, че въ туй отношение трѣбва да се направи нѣщо. Това е едно перо съвършено незадоволително, недостатъчно. Бегликтъ дава почти онова, което е предвидено: предвидено е 60 милиона, даде е 55; въпротивно, сѣ известни недобори, ще наближи цифрата 60.000.000 л., колкото е давалъ презъ последнитѣ години.

Безвъзмездното мито върху наследствените имоти е предвидено в размер 30.000.000 л. Миналата година е било предвидено 40.000.000 л., а е постъпило само 24.000.000 л. Тукъ също една реформа е необходима, поради обезценяването на имотите. Безвъзмездното мито, което е било определено преди няколко години, и трябва да се плаща сега, много естествено, поставя въ затруднение лицата, които са обложени с него, тъй като трябва да продадат една значителна част от своите имоти, за да могат да го платят. Трябва, следователно, да стане едно намаление, било в оценката на имотите, както това предвижда самият закон, който дава право на Министерския съвет сам да направи едно подобно намаление при едно действително падане на цената на имотите, било в процентите на облагането. Въ всеки случай това мито се явява твърде тежко за днешното време и много от наследниците са поставени наистина в много тежко положение, когато получат едно наследство.

Косвените данъци безспорно играят извънредно голяма роля в нашите финанси, както в финансите на всички държави. Дълго време те бяха осмивани. Деветнадесетият век създаде една теория на прякото облагане. Професорът Озеровъ казваше някога: „Косвените данъци прилича на змийска яд: приспива и убива“. Създаде се и цяла една школа за премахване на косвените данъци и за въвеждане на подоходния данък, като най-справедлив, особено когато е придружен с една прогресия и с един екзистенциален минимум за лицата, които се облагат. Днес да се мисли за едно коренно промъняване на данъчната система, въ смисъл, да се простимъ с косвените данъци и да минемъ към прякото облагане, особено към подоходния данък, е една мисъл много смъла. Въ преходното време, въ което живеемъ, никоя държава не може да се лиши от косвените данъци. Даже Англия, въ която се беше изработила една доктрина за прякото облагане, особено за подоходното облагане, и тя минава по необходимост към косвеното облагане и благодарение на него английският бюджет на 1 април т. г. бѣ балансиранъ, докато миналата година, безъ протекционните мита, той свърши съ значителен дефицитъ. Така че — да се простимъ с косвените данъци и да минемъ към рационалното и по-справедливото пряко облагане, въ днешния моментъ е крайно неудобно и невъзможно.

Не остава тогава нищо друго, освенъ да се стремимъ, тия косвени данъци да ги направимъ колкото се може по-справедливи: да обложимъ по-тежко предметите за лукс, да обложимъ по-тежко ненужните предмети, безъ които можемъ да минемъ, а да намалимъ облагането на ония предмети, които са от първа необходимост. Въ това отношение, разбира се, играе голяма роля и самото народно стопанство. Правителството бѣ заставено да намали акциза на вината, акциза за варенето на ракията, защото това налагаха новите условия, да се лиши, следователно, от единъ значителен доходъ.

По отношение на тютюна тукъ се обърна внимание на няколко пъти. Изглежда по всичко — като се разгледат перата на постъпленията от тютюна, ще се разбере това — че има една значително развита контрабанда. Правителството е длъжно да се погрижи за премахването на тая контрабанда. Като че ли най-рационална мѣрка се явява онова, което г. Адамъ Нейчевъ предложи, именно създаването на едно по-евтино качество тютюнъ, тъй като скъпият тютюнъ днес не може да бъде купенъ от обеднѣлото население и то се принуждава да контрабандира.

Постъпленията от вносните мита също така показват едно намаление и въ бюджета те са предвидени твърде намалени, защото вносът намалява, една голяма част от вносните продукти сега се произвеждат у нас и естествено, за тях не се плаща никакво вносно мито.

Също така доходите от държавните имоти са спаднали извънредно много. Предвижда се да постъпят 380 милиона лева. И действително, постъпили са 440 милиона лева за 1928/1929 г., 515 милиона лева за 1929/1930 г., а за 1931/1932 г. са постъпили едва 340 милиона лева. Това е също така обяснено съ обстоятелството, че голяма част от тия имоти не могат да се рентират и наемат, естествено, трябва да бъдат намалени поради тяхната слаба доходност. Трябва да се забележи също така, че голяма част от тия държавни имоти са зле стопанисвани. При едно по-рационално стопанисване, както на държавните имоти, също така и на обществените имоти би могло да се получи, безспорно, много по-голям приходъ, отколкото оня, който се получава понастоящемъ.

Като минавамъ на въпроса за разходите, трябва да отбележа, че правителството се е постарало да ги намали до

оня минимумъ, до който е било възможно. Наистина, разходите са повече непроизводителни, но въ времената, въ които ние живеемъ, много естествено, не може да се мисли за разходи много производителни. Държавата сама преживява една голяма криза, народното стопанство е въ криза, естествено е, че приходите са свършено недостатъчни и разходите трябва да отидат за най-належащите нужди.

Разходите по отделните министерства, както казахъ, навсякъде са намалени и правителството дори е било заставено да направи намаления и въ някои области, гдето това ще се отрази много болезнено. Азъ разбирамъ защо то е било заставено да направи това. То трябваше да даде единъ бюджетъ реаленъ, единъ бюджетъ уравновесенъ, където приходите и разходите да бъдатъ приблизително равни. И естествено, не може да бъде постигнато това уравновесяване, освенъ по единъ начинъ — като съкращава разходите даже повече, отколкото това е необходимо, даже повече от онова, което е минимумътъ, изискванъ от отделните служби.

Всички държави вървят по същия път, навсякъде има постоянно намаляване на приходите и намаляване на разходите, културните нужди навсякъде се ограничават. Обаче ограничението, което става у насъ, започва да надминава всякакви предѣли. Така: редица културни институти у насъ едва съществуват. Народната библиотека, Университетската библиотека, Археологическият музей, Академията на науките прекарватъ едно извънредно скромно, бихъ казалъ даже, мизерно съществуване. Онова, което имъ е необходимо, не могат да си го доставятъ. Докато, напр., Университетската библиотека до преди войните, при три факултети, имаше за книги единъ кредитъ от 50.000 л. златни, днесъ този кредитъ е намаленъ на 500.000 л. за пет факултети, което представлява само една трета от онова, което преди войните се даваше за три факултети. Същото е положението и въ Народната библиотека, същото е положението и въ Археологическия музей, който даже смѣта да се прехвърли къмъ Университета, защото не може да обезпечи своето самостоятелно съществуване. Всички тѣзи ограничения, всички тѣзи намаления, безспорно, ще се отразятъ върху българската култура. И съ болезненостъ трябва да се констатира, това се явява все пакъ като нещо необходимо. Но понеже цифрите са твърде малки, би могло да се направи нещо въ туй отношение, за да не замре съвсемъ българската наука и българската култура. Така, напр., ние сме принудени въ Университета да прекъснемъ получаването на списания, които са получавани от 40 години насамъ; да спремъ колекции, които, безспорно, ще останатъ нащърбени, понеже последните имъ томове не можемъ да изискаме по липса на средства.

Също така Академията на науките живѣе извънредно скромно, не, а бихъ рекълъ, мизерно. И тамъ намаленията са извънредно големи и изданията са спънати. Така че цялътъ културенъ животъ е засегнатъ твърде болезнено от тѣзи съкращения. И нека забележа, г. г. народни представители, тѣзи съкращения не са само въ този бюджетъ, те съществуватъ от редица години. Даже тогава, когато се разширяваше толкова много, за тѣзи културни институти се даваше много малко. Тая сума, която се дава за Народната библиотека и за Университетската библиотека, е същата вече от 5—6 години насамъ.

Така че при туй положение обръщамъ вниманието на почитаемото народно представителство, ако е възможно да се направи едно малко увеличение на субсидиите, които се даватъ на тия две-три културни учреждения у насъ, да се поувеличатъ, защото това е въпросъ, разбира се, на бюджетарната комисия, въпросъ на смѣтка, ако могатъ да се намърятъ ресурси. Това би трябвало да се изтъква въ чужбина винаги, когато се плевдира нашето финансово положение, че България е принудена да се самоограничи даже и тамъ, където никоя държава не прави ограничения — въ най-скромната си културна дейностъ.

Съкращенията, г. г. народни представители, засегнаха всички министерства — кое повече, кое по-малко. Така, Министерството на железниците прави съкращение от 140 милиона лева.

Министъръ С. Костурковъ: 240 милиона.

Г. П. Геновъ (р): Дори съ последните съкращения ставатъ 240 милиона лева. — Виждате какви усилия са положени, за да могатъ да се направятъ тия съкращения. Може би дори въ известно отношение ще се осакатятъ някои служби. Всичко това се върши съ пълното съзна-

ние, че е необходимо да се дават жертвите, за да може да продължи държавният живот, защото без тия жертви това е невъзможно. Разбира се тия съкращения не могат да продължават постоянно. Тъ се дават тази година, но не могат да се повтарят всяка година. Не можем ние да вървим към едно постоянно намаляване на тия пера, защото животът иска своето, защото нуждите налагат своето и заради туй ние трябва да насочим нашето внимание към едно намаляване главно на нашите външни задължения, както за това говори и г. Сакжзов. Това голямо перо, което тежи върху държавния бюджет — държавни дългове, от 2.200.000.000 л. с инвалидните пенсии, е извънредно тежко, извънредно мъчно поносимо за българската държава, за българския народ. Мъчна ще бъде борбата за тия намалявания. Наистина постоянно се говори днес, че всички плащания трябва да бъдат поставени във връзка с платежоспособността на длъжника. Обаче до реализирането на тая идея ще има да се извърши един продължителен, един дълъг път. Все пак аз мисля, че бъдещето е натакът, към едно европейско споразумение и към едно намаляване на външните плащания. Както знаете, Германия не предвижда вече в своя бюджет бюджет да плаща репарации. Англия не предвижда да получава репарации от Германия. Франция остава на кръстопът. Франция, която е главната кредиторка по репарациите на Германия, остава на кръстопът, защото още не може да реши своята политика по отношение репарациите. Но и там смътане, че положението коренно се променя, особено напоследък. Една промяна и в нейната външна политика ще се наложи, защото тя не може да остане вън от европейския концерт, защото тя не може да остане изолирана нито по въпроса за репарациите, нито по въпроса за разоржаването. Тя трябва, следователно, да върви в унисон с другите велики държави. И понеже въпросът за репарациите е разрешен почти от всички държави отрицателно, въ смисъл, че те трябва да се премахнат, ние трябва да смътнем, че се репарациите вече трябва да се ликвидира. Аз тук си спомням, че още в 1924 г. когато се сложи въпросът за Дусовия план, Гастон Жез, професор по финансов наука в Парижкия университет, писа в „Ер Нувел“: „Недейте прави смътка да получавате репарации 40—50 години. Историята не знае един победен да е плащал военное обезщетение в продължение на 40—50 години. Каквото можете да вземете за 5—10 години, това ще бъде, което ще получите от победените“. И наистина, от 1924 г. до 1932 г. след 8 години, онова, което писа Гастон Жез, се изпълни буквално. Днес вече всички са убедени, че репарационните задължения трябва да бъдат премахнати, защото при тях не може да се възстанови стопанството на света.

Нас, обаче, не ни интересуват само репарациите — за Германия те съставят едно голямо перо — но покрай това ни интересуват и другите наши външни задължения, за които аз говорих. И там трябва да бъде насочено вниманието на правителството. Решението на Финансовия комитет да плаща половината от външните ни задължения в чужда валута, а другата половина да остава блокирана в Българската народна банка, е едно указание, че платежоспособността на България е намалена най-малко на половина. Самият факт, че България днес не може да плаща втората половина от своите външни задължения, показва, че наистина тя няма да ги плаща и след няколко месеца, тъй като тогава тя ще трябва да плаща, ако се отмени окончателно решението на Финансовия комитет, не само онова, което е по досегашните задължения, но и набраното за 6 месеца в Народната банка. Такава една финансова възможност за България е изключена по един абсолютен начин. Следователно, решението на Финансовия комитет аз го смътан като благоприятно за нас, защото то е едно далечно указание за носителите на български облигации. Да не си мислим, обаче, че те веднага ще се съгласят да го възприемат. Не. Дълго време ще упорствуват и трябва да се води борба с тях, докато бъдат заставени да приемат едно подобно решение. В миналите години даже, това беше много мъчно. Днес, при новата стопанска конюнктура и при новата психология, която се създава в Европа, аз мисля, че задачата на нашето правителство е вече значително улеснена, и в предстоящите месеци ще бъде още повече улеснена, тъй като въпросът за плащанията ще се сложи върху една по-широка база в Лозанската конференция — не само по въпроса за репарациите и военните дългове, но и по въпроса за частните международни плащания. Германия има да плаща много краткосрочни кредити, които няколко пъти са били вече отлагани. Това положение трябва да бъде

окончателно уредено. Тогава именно ще се сложи и въпросът за нашите външни задължения във връзка с репарациите. Затова именно трябва ние да се подготвим.

Правителството на Сговора имаше и тая слабост, че отиваше на тези конференции неподготвено. Напримър, когато се сложи въпросът за репарациите в Париж, през есента на 1929 г., и после в Хага, правителството се намъри в чудо — поканиха го да се яви да защити българските интереси, а то беше неподготвено. Даже г. Петко Стайнов тогава писа статия в „Слово“ и направи упрък на правителството за това, че то не било подготвено за поканата, която му дойде изведнъж. И когато г. Данаилов тръгна за Париж, той взема документите да ги проучва в трена и така отиде да защитава каузата на България.

По тези въпроси не само, както каза г. Сакжзов, ние трябва да имаме една установена обща държавна и народна политика, но трябва да бъдем и подготвени. Трябва да бъдем подготвени да защитим нашите интереси, да подготвим и общественото мнение, пред което ще отидем да педираме намаляването на тези задължения, защото колкото и да си прав, ако не подготвиш почвата на своята кауза, никогата няма да успееш. Въ миналото ние направихме много грешки с тоя наивитет: „Ние сме прави, нашата кауза е справедлива, няма защо да я защитаваме“. Като-че-ли хората се интересуват само от нашето положение, като-че-ли хората само с нас се занимават, та няма нужда да подготвяме разрешението на нашите въпроси! Не. Трябва бавреме, отдалеч да приготвим нашата защита по всички въпроси, които интересуват българската държавност и българската общественоост. Това е и въпросът за репарациите, това е и въпросът за другите наши външни задължения, това е и въпросът за малцинствата, това е, като една далечна идея, и една възможна ревизия на договорите. По всички тези въпроси ние трябва да се готвим още отсега. Защото ози, който отсъствува, и ози, който е неподготвен, той носи вината за всичко, той плаща разноските за всичко. На няколко пъти в миналото ние наистина платихме, както казвам, скъпо за този наивитет, за тая наивност. Днес трябва да бъдем по-бдителни, по-внимателни, да се подготвяме отдалеч за предстоящите тежки задачи и за тежката борба, която ще трябва да водим по необходимост. Защото, г. г. народни представители, животът е борба: както отдаленият човек, така и отдаленият народ трябва да се бори, за да може да извоюва нещо. Наготово никому нищо не дават.

Г. г. народни представители! Така, както се очертава днес международното положение, аз смътан, че в скоро време Европа ще трябва да се занимае с всички проблеми, които й се поставят вече за разрешение. И там е единственият смисъл и единственото разрешение на тежката проблема. Тя не може да бъде разрешена от никоя държава отделно; сама никоя държава не е в състояние да разреши проблемата за стопанската криза. Само при едно международно споразумение и то не ограничено в четири или пет държави, но в едно широко международно споразумение можем да търсим разрешението на тези проблеми. Днес повече от всеки друг път това международно споразумение се налага. И въ името на това международно споразумение днес се приготвят бъдещите конференции, които ще се занимават с палящите въпроси на Европа.

Въпросът за Дунавския съюз, който, реализиран на една наистина широка основа, може да създаде една база за разрешение на кризата, сигурно ще бъде повдигнат наново. Земледелските страни от една страна, индустриалните от друга, ако успеят да завържат по-активни стопански и търговски връзки, ще намърят наистина един изход от създаденото положение. Защото, г. г. народни представители, индустриалните страни забранява чисто и просто вноса на редица земеделски продукти въ себе си по липса на валута. Ние ограничаваме всеки ден вноса на индустриалните произведения. Ако се постигне споразумение да се махнат тия ограничения, много е естествено е, че ние ще имаме всички шанси за едно раздвижване на международната търговия. Как ще можем, напр., да разчитаме на износа на грозде това лято, когато Австрия спира всички външни плащания? Наведеният пазар за нашето грозде е Виена. Да, но Виена няма да може да купува това лято, ако не бъде подпомогната. Германия е в същото положение. Всичко онова, което у нас можем да имаме въ такава голяма изобилна, като, напр., южни плодове, там всеки ден все повече и повече става лукс, поради липсата на средства за размяна. Тогава разрешението на този въпрос трябва да

търсимъ именно въ едни подобни международни споразумения, като държавитъ отворятъ своитъ граници. Тия митнически прегради, които се издигнаха презъ последнитъ години, трѣбва да бждатъ срушени. И докато тѣ не бждатъ срушени, не може и дума да става нито за разширяване на международния обмѣнъ, нито за повишение ценитъ на индустриалнитъ и земеделскитъ произведения.

Азъ ще се повърна пакъ на онова, което каза ораторътъ отъ крайната лѣвица завчера. Като изтъкваше за силването на производството въ Русия, той на нѣколко пѣти подчерта, че докато производството въ цѣлия свѣтъ замира, само въ Съветска Русия расте, тамъ се увеличавало. Производството въ цѣлия свѣтъ бѣше засилено извънредно много. Даннитъ отъ 1925 г. до 1930 г. говорятъ за едно колосално развитие на индустриалното производство въ цѣлия свѣтъ много повече, отколкото е необходимо за нуждитъ на човѣчеството. Така, напр., нѣкои индустрии, като каучуковата и електрическата, въ продължение само на 3 години сѣ увеличили своето производство съ 50%. Но, казватъ отъ крайната лѣвица, и въ Русия има увеличение съ 50%. Да, но въ Русия индустрията е въ своя зародишъ, и ако, напр., въ единъ браншъ тамъ производството представлява една стотна отъ производството въ Германия, увеличена тая една стотна съ 50%, дава 1-5% увеличение, а увеличението на производството въ една индустриална страна дава, безспорно, единъ колосаленъ рандеманъ. Така че макаръ това да се изтъкваше като едно съображение, за да се препорѣча съветскитъ начинъ на производство, то още не значи, че наистина въ Съветска Русия се е създадо едно голѣмо благосъстояние въ разлика на мизерията, която сѣществувала въ останалата частъ отъ свѣта.

К. Русиновъ (раб): Тамъ се върви къмъ благосъстояние, а тукъ се върви все повече и повече къмъ мизерия.

Н. Пждаревъ (д. сг): Статистическитъ данни не всѣки ги разбира.

Г. П. Геновъ (р): Азъ имамъ тукъ едно съветско издание. Въ него се описва развитието на съветската индустрия и на съветското земеделіе презъ последнитъ години.

К. Русиновъ (раб): Обещахте да кажете колко кредити се предвиждатъ за културнитъ нужди на Съветския съюзъ.

Г. П. Геновъ (р): Ще ви кажа. — Въ това издание се говори за нѣколко голѣми совхози, между които, напр., и за Докомбинат, едно голѣмо съветско стопанство, което се създава по р. Донъ. Обаче всичко това е само една хипотеза. Говори се: „Следъ 5 години ще имаме такова и такова производство; следъ 5 години ще имаме толкова крави въ това стопанство; следъ 5 години това стопанство ще може да изнася 50 милиона яйца годишно“. Но всичко това е въ хипотеза.

К. Русиновъ (раб): Въ плана е предвидено.

Г. П. Геновъ (р): Въ плана е предвидено, но планътъ е неосъществимъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Чакайте и насъ 5 години!

К. Русиновъ (раб): Ще чакаме, но пакъ нищо нѣма да направите.

Г. П. Геновъ (р): Веднага скачате, като се спомене Съветска Русия. Почакайте малко, ще ви кажа нѣщо друго.

Преди войната въ Съветска Русия е имало обработена площъ 29 милиона хектара — въ тия граници, въ които е днесъ.

К. Русиновъ (раб): Кжде е писано това?

Г. П. Геновъ (р): Писано е въ едно специално издание на Обществото на народитъ — „La crise agricole“ — съ безспорно проверени данни.

К. Русиновъ (раб): Ние ги знаемъ тия данни какви сѣ!

Г. П. Геновъ (р): Отъ 1924 г. обработената площъ спада на 17 милиона хектара. Сега се приближава къмъ 29-тъ милиона хектара.

А сведенията на Международния земеделскі институтъ въ Римъ гласятъ: „Презъ миналата година, споредъ съветския планъ, е трѣбвало да бждатъ засѣти 10 милиона хектара повече, а сѣ били засѣти само два и половина милиона повече“. Виждате, че планътъ е осъщественъ за миналата година само въ една четвъртъ. Сведенията сѣщо така безспорни, защото се даватъ отъ Международния земеделскі институтъ въ Римъ, който се ползува съ една безспорна компетентностъ и съ една пълна обективностъ.

Л. Станевъ (раб): Като всѣки буржоазенъ институтъ!

Г. П. Геновъ (р): Самитъ съветски органи даватъ тамъ своитъ сведения; и Съветска Русия дава тамъ своитъ сведения, но вие не вървате въ нищо, което излиза отъ другата страна, освенъ онова, което ви се казва отъ Москва. Вие приличате въ това отношение на старитъ схоластици. Едно време Тертулианъ казваше: „Вървамъ, даже когато е абсурдно“. Вие сте въ сѣщото положение: вървате, даже когато е абсурдно, щомъ се казва отъ Москва.

К. Русиновъ (раб): Какъ да върваме на други сведения?

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Ти нали не вървашъ? Отъ попъ си станалъ комунистъ!

Нѣкой отъ мнозинството: Той се отказалъ отъ Господъ.

Председателствуващъ Н. Щоповъ: (Звъни)

Г. П. Геновъ (р): Ще ви кажа още една цифра. Преди войната Русия изнасяше четири милиона тона храни. Въ 1929 г. Русия не само не изнася нищо, но прави вносъ отъ вънъ 0.2. Това сведение е пакъ отъ едно издание на Обществото на народитъ.

Тази година Съветска Русия направи единъ малкъ дѣмпингъ, като събра набързо отъ хората каквото можа презъ есенъта, а сега тамъ населението гладува. Въ единъ специаленъ брой за Съветска Русия на в. „Берлинеръ Тагеблатъ“, за който съветското правителство е заплатило, има една телеграма отъ Москва съ дата 7 май — можете да я прочетете, ето самиятъ вестникъ (Показва го), върху който е и портретътъ на Сталинъ — въ която телеграма се казва, че Русия разрешава свободната продажба на храни, за да могатъ селянитъ да извадятъ една частъ отъ скритото жито, за да се изхрани населението.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Буржоазия!

Г. П. Геновъ (р): Както виждате, пълна буржоазия. Отсѣпватъ отъ плана си, защото населението гладува. Правителството разрешава свободната търговия, за да може да се изхрани населението. Защото селянитъ не даватъ своята храна, която сѣ могли да скриятъ следъ онова, което е било изето.

И още нѣщо друго се констатира: намаляване на засѣванията, понеже селянитъ не желаятъ да сѣятъ, за да не имъ го иззематъ следъ жетвата. Вследствие намаляване на засѣванията, една голѣма криза се открива сега всрѣдъ петгодишния планъ. Разбира се, вие нѣмате интересъ да признаете, но истината е тази.

А. Наумовъ (раб): Това е лъжа. Защо не допустнете делегация въ Съветска Русия?

Г. П. Геновъ (р): Това съсемъ не е лъжа. Вие винаги свързвате въпроситъ съ допускането на делегация тамъ. Това сѣ сведения, давани отъ безпристрастни хора. Телеграмата е отъ специалния кореспондентъ на вестника отъ Москва, съ дата 7 май.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Г-да! Нѣма по-разположена преса или правителство къмъ Съветска Русия, отколкото е турската.

Г. П. Геновъ (р): И германската.

Министър-председател Н. Мушанов: Найоследък се направиха официални визити. Кореспондентът на „Миниет“ народен представител, се връща и дава извъления: „Въ Москва ходят гладни и окъсани хора по улиците“. (Възгласения от работниците) Моля, моля! Това го казва човек, който симпатизира на болшевиците. Той се чуди и пита: „Тази работа каква е?“ Казват му: „Чакайте петилътката, след 5 години работитъ ще се оправят“. Сега вие не вървате никого! (Възгласения от работниците)

Председателстващ Н. Шопов: (Звъни)

Г. Вангелов (раб): Защо не пустнете една делегация да отиде на самото място, за да види какво е положението? Защо се страхувате?

Председателстващ Н. Шопов: (Звъни)

А. Циганчев (з): Въ Русия се забранява да се отива с фотографически апарат, за да не се правят снимки.

Г. П. Генов (р): (Към работниците) Въ всеки случай, вие нямате право да заблуждавате нашето обществено мнение с вашите сведения. (Възгласения от работниците)

Председателстващ Н. Шопов: Г. г. народни представители от Работническата партия! Предупреждавам ви, че ако продължавате да прекъсвате оратора, ще предложа изключването ви. Моля, бъдете повече българи, отколкото руси, защото това, което правите, не е българско! Спазвайте реда!

Г. Вангелов (раб): Тръбва да кажете това и на вашата страна. (Сочи мнозинството)

Г. П. Генов (р): Аз се постарях да кажа онова, което можах да събера за Съветска Русия.

К. Русинов (раб): Вие обещахте да кажете и за просвѣтата въ Съветска Русия.

Председателстващ Н. Шопов: (Звъни) Моля, г. Русинов!

К. Русинов (раб): Аз казвам само, че той обеща да даде сведения за просвѣтата въ Русия. Нека ги даде.

Министър-председател Н. Мушанов: Болшевиците намѣриха една страна въ пълно невежество и трѣбаше да похарчатъ малко повече сѣдства за просвѣтата, защото царскиятъ режимъ остави Русия въ невежество. Това кой не го знае!

Отъ работниците: А-а-а!

Министър-председател Н. Мушанов: Какво „а-а-а!“

К. Русинов (раб): Не признавате ли, че Съветска Русия издигна културното ниво на руския народъ и премахна невежеството?

Министър-председател Н. Мушанов: Че ние не сме ли повдигнали 20 пъти повече културното ниво на българина, отколкото въ Русия?

К. Русинов (раб): Повдигнахте го съ много участъци и съ много затвори.

Министър-председател Н. Мушанов: Ти асѣл си безвѣрникъ и въ нищо не върваш! (Смѣхъ всрѣдъ мнозинството)

П. Денев (р): Г. Мушанов! Той не върва въ Господа, а вие искате на Васъ да повѣрва!

К. Русинов (раб): Азъ вървамъ само на камшиците, които плащатъ върху гърба на работниците! Това е истината

Г. П. Генов (р): Въ Русия за социални и културни нужди се харчатъ 5 милиарда рубли отъ единъ бюджетъ отъ около 50 милиарда рубли, а ние данама 1 милиардъ лева отъ единъ бюджетъ отъ 7 милиарда лева. Ето ви сведенията. (Показва една книга)

А. Кантарджиев (д): Я имъ кажете, г. Генов, колко даватъ за полицията въ Русия.

Г. П. Генов (р): Една десета.

(Народниятъ представител В. Сазовъ отива на трибуната и взема отъ Г. П. Геновъ в. „Берлинеръ Тагеблатъ“, занася го на К. Русиновъ и на други работници и го показва)

Така че, г. г. народни представители, азъ се постарях да ви кажа онова, което може да се каже за Съветска Русия и да се опитамъ да разсѣя известни заблуждения, които отъ тая трибуна се съятъ всеки денъ, че съветскиятъ строй е за предпочитане предъ всеки другъ и, следователно, трѣбва да се удари кръстъ на българската държава и на българската самостоятелност.

Г. г. народни представители! Време е вече да привърша. Отъ онова, което казахъ досега, азъ съмъ длъженъ пакъ да подчертая голѣмнитъ усилия, които е положило правителството да представи на народното представителство единъ реаленъ и уравновесенъ бюджетъ, въ рамките на днешнитъ възможности. Този бюджетъ е съставенъ съ извънредно голѣми жертви отъ страна на българското правителство, за да отговори на изискванията, които Финансовиятъ комитетъ ни наложил, а именно, бюджетътъ ни да не надминава цифрата 7.300 милиона лева, включително съ бюджета на желѣзниците. Съ това, г. г. народни представители, българското правителство направи една извънредно голѣма жертва, която трѣбва справедливо да бѣде оценена отъ ония, които въ тоя случай се явяватъ наши кредитори. Азъ съмъ длъженъ, че бъдещето може да бѣде благоприятно за насъ, само ако наистина нашитъ искания бѣдатъ удовлетворени. Ние не можемъ повече да продължаваме въ днешното положение, да намаляваме постоянно нашитъ разходи, защото, както казахъ, съ това засѣгаме вече институти, които не могатъ повече да страдатъ. Всеки народъ има право на свое съществуване, всеки народъ има право да се грижи твърде много за себе си и за своето бъдеще. Също и единъ малъкъ народъ, какъвто е българскиятъ, не може да се откаже по никакъ начинъ отъ подобна задача. Но времнатата, които преживяваме, сѣ много тежки, времнатата, които преживяваме, сѣ сѣдбоносни, налага се по-голѣмо усилие на всички българи, на цѣлото българско общество, налага се особено по-голѣмо усилие въ извоюванетоъ на по-добро положение за българската нация и за българското племе.

Въ туй отношение, г. г. народни представители, трѣбва да се повика къмъ действие и нашата интелигенция. Обвиняваме твърде много нашата интелигенция, че е аполитична, обвиняваме я, че е карьеристична. Но трѣбва да извършимъ всичко, за да я направимъ по-активна и да я приобщимъ къмъ българския народъ, къмъ българската държава, защото тя е бъдещето на нашата нация. Може би въ миналото се направиха голѣми грѣшки. Тѣзи грѣшки ще могатъ да бѣдатъ изправени само отъ бъдещето поколение. Но бъдещето поколение ще бѣде готово и пригодно да действува при новитъ условия, само ако ние, отъ наша страна, направимъ всичко, за да го приобщимъ къмъ насъ. За съжаление, трѣбва да се констатира, че пропастьта между старото и младото поколение става твърде голѣма, че и пропастьта между интелигенция и народъ сѣщо така става твърде голѣма. Тая пропасть трѣбва да бѣде изпълнена, това разстояние трѣбва да бѣде скѣсено. Само тамъ е залогътъ за развитието на нашия народъ. Единъ малъкъ народъ, какъвто е нашиятъ, пострадалъ твърде много отъ последнитъ събития, поставенъ въ извънредно мъчни условия да живѣе и да се развива, въ миналото даде голѣми доказателства за своята жизнелюбност. Той, който бѣше забравенъ въ историята, който бѣше отреченъ отъ всички, въ продължение само на нѣколко десетилѣтия можа, благодарение на своята килийна интелигенция, да се издигне и не само да стане единъ истински народъ, следъ като бѣше забравенъ, но сѣщо така да стане и мощенъ факторъ на културата и на прогреса на Балканитъ. До балканската война това първо място на българската нация въ Балканския полуостровъ не бѣ отричано отъ никого. И днесъ, при мъчните условия, въ които живѣемъ, следъ голѣмитъ нещастия, които изпитавме, нашиятъ народъ пакъ не трѣбва да губи вѣра

въ своето бъдеще. Той трябва да върва въ по-добри дни и да живее съ надеждата, че наистина това тежко време, което преживяваме ние и всички народи, въ скоро време ще бъде ликвидирано и ще настъпи, макаръ и не изведнъж, една епоха на спокойно развитие.

Лошо е, г. г. народни представители, когато единъ народъ изгуби върва въ себе си, въ своето бъдеще, въ своята държава. И тукъ азъ пакъ ще се повърна къмъ Русия. Болшевишката революция презъ 1917 г. стана възможна и успѣ, благодарение, че рускиятъ народъ бѣше изгубилъ върва въ себе си и бѣше се отдалъ на една пълна апатия къмъ своята собствена съдба.

Нѣкой отъ работниците: Напротивъ.

Г. П. Геновъ (р): Една шепа хора извършиха революцията при пълната апатия на цѣлия народъ. Очевидци разправятъ, напр., че Москва е била заета отъ 150 души моряци; 150 души само сѣ дошли отъ Петроградъ въ Москва и успѣха да завладѣятъ цѣлия градъ, защото цѣлиятъ народъ бѣше скръстилъ рѣще и не се интересувахе отъ съдбата, която го чака. Най-интересното е, че 150 души червеногвардейци сѣ заели Москва, въ която е имало 30 хиляди души офицери въ отпускъ.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Г. г. народни представители! Часътъ е 8. Права предложение да се продължатъ дебатитъ докогато свърши речта си г. проф. Геновъ и се изкаже народниятъ представителъ г. Тома Константиновъ. Които отъ г. г. народнитъ представители сѣ съгласни, моля, да вдигнатъ рѣжа. Мнозинство, Събра- нието приема.

Г. П. Геновъ (р): И най-интересенъ, г-да, е фактътъ, че Государствениятъ банкъ въ Москва е билъ заетъ отъ една госпожица. Тя се явява въ банката, заявява, че революционеритъ сѣ заели града, че тя става господарка на банката и всички чиновници, на брой нѣколко стотинъ души, скръстили рѣще и си излѣзли.

Г-да! До туй положение никой народъ не трябва да дойде. Най-малко трябва да дойде единъ народъ като българскиятъ, който е поставенъ при извънредно мъчни международни условия. Днесъ задачата на правителството е именно да държи буденъ този народъ, ...

Нѣкой отъ работниците: Съ камшици.

Г. П. Геновъ (р): ... за да може той да пази своитъ права, своята свобода и своята независимостъ. Защото положението ни е такова, че ние не можемъ да правимъ никакви болшевишки експерименти, че ние не можемъ да правимъ никакви опити, каквито може да си позволи една голѣма държава, каквато е Русия.

К. Русиновъ (раб): Ще ви видимъ.

Г. П. Геновъ (р): Не можемъ да си позволимъ такъвъ единъ лужсъ, защото той ще коства много тежко на България.

Нѣкой отъ работниците: И не сте способни да го направите.

Г. П. Геновъ (р): Нѣма да позволимъ и на васъ да го правите, защото държимъ за тази държава и за свободата и независимостта на българския народъ. А единъ народъ, който е изгубилъ вървата въ себе си, той вече подготвя своята тежка участъ на едно робство, било вътрешно — диктатурата, било международно — подъ чужда властъ. А това именно българскиятъ народъ нѣма да позволи.

Нѣкой отъ работниците: 50 години той е изгубилъ върва въ всички власти.

Г. П. Геновъ (р): Изгубилъ е върва само презъ последнитъ събития поради войнитъ, когато се направиха наистина голѣми грѣшки. Но българскиятъ народъ има достатъчно съзнание, както и другитъ западни народи, за участъта, която би го чакала отъ едно необмислено действие и, много естествено, нѣма да се подаде на никакви уловки, както не се поддадохъ на никакви уловки и западнитъ културни народи. Ние ще гледаме на Западъ, какъ се развиватъ цивилизованиятъ народи, и ще вървимъ изъ

пѣтя, изъ който тѣ върватъ, а нѣма да гледаме на Изтокъ, който ни носи една тирания, една анархия, едно безправие. (Продължителни ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Председателстващъ Н. Шоповъ: Има думата народниятъ представителъ г. Тома Константиновъ.

Т. Константиновъ (нац. с. т): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Сѣтамъ за полезно да изтъкна предъ васъ какъ се разви стопанската криза у насъ и въ другитъ държави.

Н. Падаревъ (д. сг): Само че по-високо, г. Константиновъ, за да чуваме.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Свѣтовната криза въздействува върху цѣли социални категории и върху много учени, защото тя създаде пертурбации въ стопанския и общественъ животъ на свѣта. Никой не може да отрече днесъ, че свѣтовната криза създаде една голѣма грижа и за редъ общественници и държавници, които търсятъ пжтища да избѣгнатъ нейнитъ голѣми послѣдствия, тъй като тая криза нѣма подобна на себе си. Най-голѣмиятъ фактъ, който създаде тази криза, е грамадната безработица. Азъ ще ви цитирамъ мнения на голѣми представители на човѣшката мисль, на голѣми икономисти и социолози, които признаватъ, че днешниятъ порядъкъ, стопански и общественъ, е предъ криза, предъ голѣми сътресения. Но едно, което е характерно, г. г. народни представители, то е, че всѣки народъ за себе си търси изходъ отъ тая голѣма стопанска и социална криза на мѣстна почва, съ огледъ специалнитъ условия на тоя народъ. Ако погледнемъ въ този моментъ какъ се развиватъ общественитъ събития, политическитъ борби въ отдѣлнитъ народи, ще видимъ, че тия борби иматъ една особеностъ у всѣки народъ *соотвѣдно*. Вземете, *напримѣръ*, Англия, която поради голѣмата криза преживѣ падането на лирата стрѣлница — едно явление, което по-рано никой не можеше да предвиди, че може да се случи въ Англия. Англия изживѣ монетната криза като си наложи голѣми ограничения. Англия въведе единъ много стриктенъ протекционизмъ, съ който докара пертурбация въ външната политика на свѣта. Споредъ френски икономисти, Англия, която се реши на тая крайна мѣрка — да затвори своитъ граници за стокитъ на другитъ голѣми държави — докара голѣма промѣна въ международната търговия, въ търговскитъ и стопански отношения между държавитъ. Англия продължи въ това отношение своитъ усилия и успѣ да задържи своята монета. И днесъ виждаме, че златото изчезва отъ парижкитъ банки, че неговитъ носители търсятъ спокойствие и сигурностъ въ лондонскитъ банки. Тия явления се отразиха въ Англия и въ друга посока. Въ последнитъ депутатски избори, които станяха въ Англия, видѣхме, че цѣлиятъ народъ се обедини около една политика, около едно разбиране. Фактъ е, че тамошната лейбъръ-партия загуби депутатскитъ избори, а консервативната партия получи голѣмо мнозинство, каквото никогато никакво правителство не е получавало до сега. Значи, докато въ Русия, има болшевизмъ, въ Англия виждаме, че се проявява консерватизмътъ. Това е така, защото стопанскитъ и политически явления въ Англия сѣ наложили едно ново разбиране у народа.

П. Стоевъ (раб): Да благодарятъ на колониятъ.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Но това е една специална, чисто английска политика. Това искаме да се разбере, за да подцѣртамъ, че въ всѣки народъ събитията отъ стопанско и политическо естество сѣ събития специални. Вие не можете да си представите днесъ единъ Кемалъ Паша въ България. Ако нѣмаше турскитъ султани, ако нѣмаше едно турско население съ послушна психология, научено да се подчинява на една силна централна властъ, на една силна личностъ, Кемалъ Паша не можеше да съществува въ Турция. Ако италианскиятъ народъ не бѣше такъвъ, какъвто е, днесъ нѣмаше да има въ Италия Мусолини. Ако нѣмахме единъ такъвъ германски народъ, нѣмаше днесъ да имаме единъ Хитлеръ. Мисльта ми е, че всѣка държава си върви по особенъ пжтъ. Ако нѣмаше руската монархия, нѣмаше да има днесъ въ Русия болшевизмътъ.

Така че, моята мисль е, че едни и същи събития се развиватъ различно въ различни държави, че всѣки народъ преживява по свой особенъ начинъ стопанскитъ и политически събития. Затова, когато творимъ на стопанска или на политическа почва, не трябва да изпускаме изъ

предъ видъ, че всѣки народъ живѣе по самостоятелни форми, които се определятъ отъ общитѣ условия, всрѣдъ които той живѣе, които условия му налагатъ една особена национална физиономия. Тамъ е моята мисълъ. Когато вие търсите да разрешите стопанскитѣ проблеми по типа на Русия, по типа на Англия, по типа на Германия, вие ще направите голѣма грѣшка. Тия въпроси ние трѣбва да ги разрешимъ на мѣстна почва. Г. г. народни представители! Азъ не мога да си обясня какъ другояче България ще разреши, напр., селския въпросъ, какъ България ще разреши въпроса за голѣмата индустрия, какъ България ще разреши голѣмитѣ стопански въпроси, чието разрешение трѣбва да почива върху мѣстнитѣ условия, върху мѣстнитѣ особености.

Г. г. народни представители! Нека се разбере, че всички народи сега говорятъ за една международна, общо-стопанска политика. Обществото на народитѣ постоянно се занимава съ тѣзи въпроси, но не може да вземе едно решение, съ което правилно да се разрешатъ поставенитѣ въпроси. Англия има свои представители въ Обществото на народитѣ, но това не ѝ прѣчи да прави една страшна протекция, да туря една бариера на своитѣ граници за чуждитѣ стоки. Същото прави и Германия за чуждитѣ стоки — съ високи мита затваря своитѣ граници за тѣхъ. Всѣки народъ търси да разреши стопанската проблема на собствена почва, изхождайки отъ своя егонизъмъ, за да задоволи колкото се може по-самостоятелно своитѣ нужди.

Така че всѣки народъ днесъ се стреми да създаде едно самозадоволяващо се стопанство. Всички говорятъ за международни отношения, за международна обмѣна, за международна регламентация на търговията, но всѣки гледа да разреши въпроса на собствена почва, съ огледъ на своитѣ собствени интереси, безъ да щади чуждитѣ.

Така, много характеренъ е въпросътъ, който се повдигна отъ френското правителство, отъ Тардьо, за Дунавския съюзъ. Какво представлява Дунавскиятъ съюзъ като идея? Азъ четохъ една хубава статия въ „Варшавска газета“, въ която се казва, че Франция желае да разпокажъ Германия; че тя цели чрезъ този Дунавски съюзъ да атакува цѣлостта на Германия. Въ тази статия се казва, че Бавария е дунавска страна. Франция иска въ Дунавския съюзъ да влѣзатъ: Австрия, Унгария, Ромъния и Югославия — безъ България, разбира се — и тя смѣта, че съ създаването на Дунавския съюзъ ще може да отиѣли Бавария отъ Германия и да образува една петорка, въ която да влиза и Бавария, като дунавска държава. Това обстоятелство дразни германцитѣ. И затуй видѣхме, че на конференцията въ Лондонъ, на която участвуваха представители на четири велики сили — Англия, Италия, Германия и Франция — Италия се изказа противъ Дунавския съюзъ, Германия, тя бѣше абсолютно противъ него и при това положение туй голѣмо предложение на Тардьо пропадна още гъ началото, още въ своя зародишъ.

Това сѣ факти отъ международно естество, г. г. народни представители, които говорятъ, че въ Европа държавитѣ говорятъ за международна солидарностъ, за международна организация на размиѣната, на търговията, обаче всѣки народъ се стреми да разреши въпроса, изхождайки отъ своитѣ собствени интереси, отъ своя егонизъмъ. Така че това най-много дава право на насъ, на българския народъ, пострадалъ толкова много отъ катастрофалнитѣ войни, изпиталъ върху себе си толкова много нещастия, да потърси разрешение на своитѣ стопански проблеми на българска почва, отъ гледище на нашитѣ интереси, а не отъ гледище на чуждитѣ интереси — още повече, че ние не можемъ да очакваме голѣма помощъ, било отъ външни кредитори, било отъ други страни, колкото и да настояваме въ това отношение. Голѣмата помощъ ще дойде отъ консолидирането на нашата национална икономика. Това е най-сигурниятъ методъ за разрешението на нашитѣ въпроси, отъ които зависи народното ни благосъстояние.

Г. г. народни представители! Тѣзи нѣколко думи имамъ да кажа за общата стопанска криза и за отражението ѝ върху свѣта, върху отдѣлнитѣ държави, като уведо, за да мога да мина на бюджета, който представя днешното правителство. Миналата година азъ имамъ случая да критикувамъ бюджета, представенъ отъ правителството на Демократическия съговоръ, когато министъръ на финанситѣ бѣше г. Молловъ. Спомнямъ си — това бѣше въ последнитѣ дни преди да се закрие Камарата — г. Молловъ най-упорито защищаваше своя бюджетъ, като увѣряваше, че въ Сговора има още много млади сили, за да управляватъ

България, че Сговорътъ още много има да управлява България. Тогава азъ отъ тази трибуна казахъ на г. Молловъ, че бюджетътъ му ще свърши съ дефицитъ повече отъ милиардъ. Моето мнение бѣше много скромно, но то се сбъдна. Сговорътъ, който, споредъ г. Молловъ, ималъ още млади сили, за да управляватъ България, съвсемъ неочаквано за тѣхъ, съвсемъ изненадано, падна отъ властъ. Така че мненията на ония, които говорятъ отъ трибуната, които критикуватъ известни стопански обществени въпроси, безъ да влагатъ партизанство, трѣбва да се взематъ предъ видъ, колкото и скромни да сѣт, и да служатъ като указание на ония, които управляватъ България.

Г. г. народни представители! Отъ 1923 г. досега живѣемъ тежки моменти, тежки дни. Имаше времена, когато Сговорътъ можеше да води една по-добре обмислена политика и да избѣгне много отъ ония бедствия, които преживѣхме въ негово време.

Забележете, г. г. народни представители, че отъ стабилизационния заемъ въ 1929 г. постѣпиха въ Народната банка около 2 милиарда лева чужди девизи, обаче, за наше удивление, тѣзи 2 милиарда лева чужди девизи излѣзоха вънъ за покупка на стоки, отъ които България съвсемъ нѣмаше нужда. Това бѣше цѣла катастрофа за насъ. Ако имаше едно задържане на тѣзи девизи въ страната, ако не се позволяваше едно такова лудо купуване на стоки отъ вънъ, нѣмаше да настѣпи у насъ тази търговска криза, която докара разоряване общо на цѣла България.

Това е едно указание, че въ днешнитѣ времена, които живѣемъ, не можемъ да оставимъ външната ни търговия, търговията съ чужди девизи, вносътъ и износътъ, да почива на принципа на свободната търговия, на принципа *laissez faire, laissez passer*. Днесъ всѣка стопанска дейностъ, всѣка търговия трѣбва да бѣде организирана, трѣбва да има своя центъръ на контролъ, защото иначе ще настѣпи анархия, ще настѣпятъ колизии, които ще докаратъ много загуби и бедствия на народа.

Азъ помня, когато тукъ г. Ляпчевъ защищаваше вноса на 5 хиляди вагона жито отъ Сърбия въ 1930 г. Той имаше куража тогава да говори, че внасянето на това жито било необходимо, че то непременно трѣбвало да влѣзе въ страната. Днесъ, въ 1932 г., никой не може да защищава тази теза, която защищаваше г. Ляпчевъ — че това жито трѣбвало да влѣзе въ България. Днесъ всѣки, повече или по-малко интелигентенъ, просвѣтенъ човѣкъ ще каже, че бѣше голѣма грѣшка внасянето на сръбско жито въ България, което коствуваше тогавашни около 300 милиона лева.

Г. г. народни представители! Бюджетътъ за 1931/1932 финансова година, който остана отъ бившето правителство на Демократическия съговоръ, свърши съ около 952 милиона лева дефицитъ, споредъ преценката на г. министъра на финанситѣ. Споредъ неговото мнение, ако не бѣха направени икономии отъ 770 милиона лева, бюджетътъ щѣше да свърши съ единъ грамаденъ дефицитъ отъ 1 милиардъ и 720 милиона лева. Това мнение е правилно, защото бившето правителство остави единъ много нереаленъ бюджетъ. Още тогава имаше признаци, че постѣпленията отъ данъци, особено отъ прѣки данъци, постѣпленията отъ мита, сѣ намалѣли, тъй като и нашиятъ търговски балансъ е съвсемъ другъ въ левове, по стойностъ — износътъ е по-малъкъ, отколкото е билъ по-рано. Това, безспорно, не може да не влияе за намаление приходитѣ по бюджета на държавата.

Но въпросътъ, който се поставя сега тукъ предъ насъ, е: дали новиятъ бюджетъ, на новото правителство, на правителството на Народния блокъ, задоволява крещящитѣ нужди на нашето стопанство и на държавата въ този моментъ, дали съ него се поправятъ нѣкои положения, за да се облекчи тежкото положение на народа и дали той бюджетъ е реаленъ, дали ще свърши безъ дефицитъ? Този въпросъ се поставя предъ васъ, г. г. народни представители, и вие трѣбва да отговорите по-решително и по-категорично и съ желанието, ако има грѣшки, да направите нуждитѣ корекции.

Г. г. народни представители! Бюджетътъ, който сега ни е представенъ и който е съ около 655 милиона лева по-малко отъ този за 1931/1932 финансова година, заедно съ бюджета на желѣзницитѣ, е 7.300.000.000 л. Бюджетътъ на държавата само, безъ този на желѣзницитѣ, е 6 милиарда лева, а бюджетътъ на желѣзницитѣ е 1.300.000.000 л. Въ бюджета на желѣзницитѣ се прави една икономия отъ около 240 милиона лева, а отъ общия бюджетъ, безъ перото на желѣзницитѣ, се прави една икономия отъ около 600 милиона лева. Сега се пита: ще продължава ли кри-

зата, която преживяваме, ще има ли намаление въ ценитѣ на зърненитѣ храни или ще има покачване? Ще има ли засилване на покупателната способност на нашето население или ще има намаление?

Ако на тѣзи въпроси си отговоримъ правилно, г. г. народни представители, явно е, че въ такъвъ случай бюджетътъ нѣма да бѣде реализиранъ, както е представенъ — има рискъ да имаме единъ дефицитъ повече отъ половинъ милиардъ лева, защото никой не може да знае другиденъ нѣма ли да настѣли още по-голямъ намаление въ ценитѣ на зърненитѣ храни. Ако нова по-голяма катастрофа не настѣли — тъй като живѣемъ въ време на катастрофи — може би нѣкое непредвидено събитие да улесни нашия износъ и нашиятъ бюджетъ да свърши съ активъ. Това е възможно. Но при развой на събитията, при тия общи конюнктури, които виждаме сега, при тия перспективи, които стоятъ предъ насъ, азъ виждамъ тенденцията за намаление приходитѣ; а, безспорно, щомъ има намаление на приходитѣ, трѣбва да има намаление на разходитѣ.

Ето какъ трѣбва да се разреши тази задача на базата на уравнивяването, когато има повече неизвестни. А щомъ има тенденция за намаление на приходитѣ, щомъ има намаление въ благосъстоянието на народа и въобще обедняване, тогава азъ смѣтамъ, че бюджетътъ ще свърши съ дефицитъ. Но правителството е проявило недостатъчно куражъ да направи по-големи намаления.

Министър-председателъ Н. Мушановъ: Намаленията сж 700 милиона лева.

Т. Константиновъ (нац. с. т): То не е нищо, г. министре. Азъ ще Ви дамъ цифри, за да видите, какъ за 1928, 1929, 1930 и 1931 г. имаме загуба 8 милиарда лева само отъ зърненитѣ храни. Това намаление не се ли отразява върху нашия бюджетъ, върху нашитѣ приходи? Цифритѣ, които имамъ, сж отъ Народната банка, и смѣтамъ, че сж вѣрни. Отъ тѣхъ може да се види, колко много губи нашето население — макаръ, че въ квинтали нашето производство е по-големо, отколкото е въ миналитѣ години. Въ 1928 г. ние имаме 23 милиона квинтала зърнени храни и тогава приходитѣ отъ тия храни сж около 15 милиарда лева. Въ 1929 г. ние имаме 22 милиона квинтала зърнени храни, които струватъ 12 милиарда лева. Въ 1930 г. ние имаме около 35 милиона квинтала зърнени храни, които струватъ 8 милиарда лева. Значи, спрямо 1928 г. въ 1930 имаме 12 милиона квинтала зърнени храни повече, а 7 милиарда лева доходъ по-малко.

И когато селското население е така задължнѣло, когато доходитѣ му сж намалѣли съ 60% поради спадане въ ценитѣ на зърненитѣ храни, азъ питамъ: това обедняване нѣма ли да се отрази върху приходитѣ на бюджета, които се получаватъ отъ населението отъ прѣми и косвени данъци? Явно е при това положение, че съставенитѣ съ огледъ на прѣжитѣ и косвенитѣ данъци бюджети ще свършватъ съ дефицитъ. И азъ мога отъ това мѣсто да кажа, че бюджетътъ за 1932/1933 г. ще свърши съ дефицитъ и при това дефицитъ доста значителенъ, а това ще отегчи още повече нашитѣ финанси и ще направи още по-тежко и непоносимо народното бедствие.

Г-да! Азъ имамъ тукъ една таблица за постѣпленията отъ прѣки данъци. Характерна бѣше една мисль на г. министра на финанситѣ. Той каза нѣщо, което не е ново — че българското стопанство се самозадоволява. Тази мисль я поддържамъ и азъ. Поради обстоятелството, че България има развито земледѣлие, че България има най-разнообразни култури, тя има способността сама да задоволява своитѣ най-разнообразни нужди чрезъ мѣстни сръбства. Поради това тая нейна способностъ трѣбва да бѣде използвана и за въ бѣдеще за преустройството на нашето земледѣлие, за да можемъ да повдигнемъ доходността му. Защото ако можемъ да задоволяваме нашитѣ нужди посредствомъ нашето стопанство, това е едно голѣмо наше преимущество предъ другитѣ народи.

За да видите колко много сж компрометирани постѣпленията отъ прѣки данъци, азъ ще ви дамъ нѣкои цифри. По бюджета за 1929/1930 г. имаме постѣпления отъ прѣки данъци презъ м. януарий 70.891.390 л., по бюджета за 1930/1931 г., пакъ за м. януарий, имаме 64.938.087 л. и по бюджета за 1931/1932 г., за сжщия месецъ — 64.950.566 л.

Но вижте какво става презъ м. февруарий. По бюджета за 1929/1930 г. сж постѣпили отъ прѣки данъци 124.910.689 л., презъ 1930/1931 г. — 114.351.390 л. и презъ

1931/1932 г. — 69.106.872 л. Значи, въ сравнение съ 1929/1930 г., ние имаме въ 1931/1932 г. едно намаление почти наполовина.

Презъ м. мартъ ние имаме още по-страшно явление. Презъ 1929/1930 г., м. мартъ, сж постѣпили отъ прѣки данъци 63.763.975 л., презъ 1930/1931 г., сжщия месецъ, — 84.284.925 л. и презъ 1931/1932 г. — 32.694.504 л.

И. Драгойски (д): Г. Константиновъ! Позволете да направя една поправка. Презъ месецитѣ февруарий, мартъ и априлъ 1931 г. прѣжитѣ данъци — поземеленъ данъкъ и данъкъ върху занятията и пр. — се изплащаха и съ данъчни бонове, защото тогава функционираше Дирекцията за храноизносъ. Тукъ тѣзи цифри не сж вписани. Това сж само постѣпления въ пари, обаче постѣпленията отъ бонове не сж вписани. Тамъ е разликата.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Но ако нѣма пари, колко струватъ боноветѣ?

С. Таковъ (з): Все сж пари — ценностъ.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Това е изплащане на дългъ. Вие не можете да използвате боноветѣ за заплати. Боноътъ не е нищо. Боноътъ е предназначенъ, за да може земледѣлцитѣ да изплатятъ своитѣ данъци. Но вие трѣбва да покриете реални нужди, а съ тия бонове вие не можете да ги посрещнете. Така както отиваме сега, явно е, че има единъ отказъ отъ нашитѣ данъкоплатци да плащатъ прѣки данъци.

И. Драгойски (д): Съ закона за Дирекцията за храноизносъ е направено това. Това намаление се очакваше. То бѣше естествено.

Т. Константиновъ (нац. с. т): И при Сговора имаше бонове.

И. Драгойски (д): Законътъ се публикува на 5 януарий 1931 г. Оттогава почна тази работа.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Азъ казвамъ, че и по стария законъ на Сговора имаше бонове.

И. Драгойски (д): Именно, за този законъ азъ казвамъ. Той се публикува на 5 януарий 1931 г.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Даже така да бѣде, вие не можете да очаквате по никой начинъ да постѣпватъ реални суми отъ прѣки данъци, съ които пари да можете да покриете нуждитѣ на държавата.

И. Драгойски (д): Това е вѣрно.

Т. Константиновъ (нац. с. т): После, има едно друго явление. У насъ прѣки данъци никой не плаща и постепенно това чувство, да не се плаща, се засилва. А то е едно опасно явление. Така вие сте принудени да увеличавате косвенитѣ данъци, а увеличаватъ ли се косвенитѣ данъци, ще се засили контрабандата у насъ. Завчера се каза отъ тая трибуна, че въ селата вече се прави контрабанда на тютюнъ, спиртъ и т. н. Това явление не е случайно. То идва вследствие на кризата. Понеже селянитѣ не могатъ да получатъ пари, тѣ сами си разрешаватъ кризата. И какво ще стане? Вие очаквате постѣпления отъ косвени данъци, а такива нѣма да постѣпватъ вследствие на това чувство да се саботира държавата, да се прѣчи и да се контрабандира. Явно е и много вѣроятно и правдоподобно е, че бюджетътъ ще свърши съ дефицитъ.

Така че ако Народниятъ блокъ иска да управлява здраво, той трѣбва да направи смѣли и решителни икономии. Но питамъ ви азъ: защо има тѣзи автомобили въ министерствата?

И. Драгойски (д): За да се возятъ.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Да се возятъ, но ние живѣемъ въ време на криза. Ако трѣбва да правимъ икономии, ще свалимъ и връзки и яки. Ние сме въ положение

ние на бедствие, въ положение на голѣма криза. Нима не можемъ да направимъ това съкращение? Още въ първия денъ следъ идването на новата властъ почнаха да ставатъ катастрофи съ министерски автомобили. Тѣзи, които най-много критикуваха тѣзи разходи, правени отъ бившето правителство, сжщитѣ тѣ не ги съкратиха. Напротивъ, тѣ изпозуваха автомобилитѣ и ставатъ катастрофи. Въ това отношение азъ мисля, че Народниятъ блокъ не прояви достатъчно куражъ, не направи нужнитѣ икономии.

И. Драгойски (д): По текущия бюджетъ сж спестени 700 милиона, предимно отъ вещевени разходи.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Трѣбва да се отиде до край. Азъ не отказвамъ, че има спестявания, защото цифритѣ сж налице, но тия спестявания не сж достатъчни. Трѣбва да се отиде по-решително и напредъ. Ако бѣше станало това по-рано, щѣше да се постигне единъ много по-добъръ бюджетъ и ефектътъ щѣше да бѣде по-добъръ въ населението. Днесъ всѣки замажъ и всѣки смѣлъ жестъ отъ ръководнитѣ лица да се подпомогне народътъ е полезенъ и внася доверие въ народа. Напротивъ, всѣко опущение, всѣко колебание, всѣко забавяне внася въ народа разочарование и мизерия. Разбира се, азъ не нося отговорностъ за това управление, а вие носите. И ако казвамъ това, казвамъ го за васъ. Азъ не вѣрвамъ, че вие ще управлявате България нѣколко години. Днесъ вие имате болшинство въ Парламента и можете да управлявате на базата на математиката. Но, за да управлявате, не е достатъчно да имате само болшинство и цифри, а трѣбва да имате предъ видъ онова, което става всѣдъ народа. Въ народа постоянно бушува едно негодувание. Когато презъ м. ноември 1930 г. станаха последнитѣ избори за окръжни съветници и презъ м. февруарий 1931 г. станаха нѣколко общински избори, Сговорътъ се хвалѣше тукъ съ цифритѣ, че народътъ му билъ далъ доверие, понеже той получилъ 60% отъ гласоветѣ. Тогава азъ имахъ случая да кажа на Сговора, че има разлика между подаденитѣ гласове и наистиненото въ народа. Онова, което днесъ се чувствува, нѣма да се прояви днесъ, ще минатъ месецъ, два, петъ, и ще се прояви въ една стихийна форма, както се прояви народното настроение въ една стихийна форма на 21 юний. Хора отъ Народния блокъ знаеха, че има движение долу въ народа, но много голѣми общественици и държавници не можаха да разбератъ, че това движение ще срине Сговора. Г. Ляпчевъ и г. Молловъ се надѣваха на една пълна победа, но на 21 юний народътъ ги сринна. Ние живѣемъ, г. г. народни представители, въ единъ особенъ времена на стопанска, обществена и психологическа криза. Тия особенни моменти на криза, които преживѣва свѣтътъ, създаватъ голѣми вълни, които завличатъ цѣли правителства. Азъ не говоря, че тая или оная партия ще бѣде на властъ, азъ знамъ, че не може да се предвижда колко ще управлява едно правителство, но азъ знамъ, че има лоши перспективи, и ако едно правителство не може да схване моментитѣ, въ които живѣе, и съ здрава ръка да избѣгне събитията, да успокои народа, да му даде вѣра — неговата участъ е решена. Ако правителството се колебае, ако каже: дайте ми още време, това ще бѣде една грѣшка, защото днесъ ние живѣемъ въ ненормални времена. Русия прави своя 5-годишенъ планъ, изпълнява го, въ 1932 г. го свършва, и предприема новъ планъ. Но въ Русия има друго управление, има друга организация, където недоволството може да бѣде смакано, по силата само на това, че тамъ има съвсемъ друга държавна организация, докато България живѣе съ парламентарно управление. Затова вие трѣбва да бѣдете по-внимателни къмъ народа, който проявява своята воля. Въ туй отношение, г. г. народни представители, азъ смѣтамъ, като се говори отъ тая трибуна, трѣбва да се разбере, че българскиятъ народъ има нужда отъ една властъ по-близка до него, която може да му служи и на която той си дава доверието. Ако не получи отъ нея онова, което чака, той ще се разочарова. Азъ трѣбва да констатирамъ отъ тая трибуна, че въ срѣдата на българския народъ се върши една голѣма промѣна въ неговото съзнание и въ неговата психология, която ще се прояви, ако не сега, то рано или късно. Така че тѣзи, които сж на отговорнитѣ мѣста, нека знаятъ и помнятъ, че действително България преживѣва тежки времена. Освенъ това България е страна победена. Ние сме въ тежко положение, ние сме слабо организирани, вътрешно нѣмаме здраво сцепление, нѣмаме здрава властъ. Една властъ, че има болшинство въ Камарата, че има 150 мандати, това не значи нищо. Вникнете въ психологията на народа и вие ще видите, че действително ние преживѣваме тежки моменти и че само едно предвидливо, систематично и енергично управление може да спре тоя процесъ на обезвѣря-

ване и на разочарование въ срѣдата на народа. Нашиятъ народъ даде много жертви. Спомнете си, г. г. народни представители, двестѣ войни, които води България и които свършиха съ катастрофи. Народътъ даде своитѣ жертви много търпеливо, но този народъ се обезвѣри. Сега трѣбва много трудъ, много енергия, много идеализъмъ отъ страна на тѣзи, които управляватъ и които водятъ България, за да могатъ да издигнатъ на нова смѣтка оная вѣра и она куражъ, които имаше българскиятъ народъ въ миналото. Моето скромно мнение е, че действително трѣбватъ много усилия за това. Нима ние не знаемъ нещастията, които преживѣ нашиятъ народъ отъ една много страшна гражданска война. Азъ ще бѣда обективенъ и ще кажа, че никоѣ народъ не е ималъ такава страшна гражданска война, каквато имахме отъ 1923 г. насамъ — много жетокъ, много грубо проявена, съ много жертви, безъ да има причини, безъ да има условия за това. Само българското острастване, само българскиятъ инатъ можа да докара такава страшна гражданска война, каквато преживѣхме. Опитъ за превземане на властѣта отъ болшевиизма имаше и въ Германия, имаше и въ Унгария, и въ Ромѣния, но само въ България онова, което стана, бѣше въ такава остра, въ така груба, въ такава крайна форма. И нека се запомни, че ние сме малъкъ народъ и че този малъкъ народъ не може безконечно да дава жертви, той трѣбва да си почине, трѣбва да бѣде успокоенъ.

Г. г. народни представители! Имамъ нѣкои цифри, отъ които се вижда какъвъ процентъ отъ общия националенъ доходъ съставлява държавниятъ бюджетъ въ нѣкои страни. За 1929 г. този процентъ е 30% въ България, 14% въ Ромѣния, 18% въ Югославия, 20% въ Гърция, 21% въ Унгария, 18% въ Австрия, 20% въ Чехославия, а въ Съединенитѣ щати — само 4%. Така че въ България населението е принудено да отдѣля голѣми части отъ своя доходъ, които отиватъ за бюджета на държавата. Нашиятъ държавенъ бюджетъ не е като она на рускитѣ съвети. Рускитѣ съвети иматъ бюджетъ, въ който сж предвидени суми за преустройство, за стопанска дейностъ, за построяване на грамадни заводи, за производителни цели, а за нашия държавенъ бюджетъ характерното е това, че той е консомативенъ, не е творчески, въ него нѣма предвидено нито едно държавно, индустриално или стопанско предприятие, за което държавата да харчи пари. Нашата държавна само поддържа своята правова и политическа организация, защото нѣма стопанства и производства. Така че въ нашия държавенъ бюджетъ не могатъ да се правятъ икономии въ това направление. Но този въпросъ за икономитѣ ще бѣде поставенъ предъ всички правителства.

Въ България има голѣмъ брой чиновници. Ако днесъ не можемъ да го намалимъ, защото има безработица, то утре този въпросъ пакъ ще се наложи и затова ние трѣбва да го поставимъ ребромъ. Азъ съмъ на мнение, че трѣбва добре да се плаща на чиновника. Каква е тази минимална заплата отъ 1200 л.? Нищо не е. Минималната заплата трѣбва да бѣде такава, че всѣки чиновникъ да бѣде гарантиранъ за хлѣбъ, за жилище и за обѣкло. Какво се гарантира на единъ слуга въ една прогимназия, който получава 800 л. месечна заплата? Безумие е да чакашъ отъ тоя човѣкъ работа. Но могатъ да се направятъ икономии въ числото на чиновницитѣ и тѣзи икономии да бидатъ изпозувани, за да се увеличи заплата на онѣзи чиновници, които получаватъ много малко заплата, за да имъ се гарантира прехраната.

Г. г. народни представители! Приетжпвамъ къмъ другъ въпросъ: какъ можемъ да увеличимъ общия националенъ доходъ въ България. Тая проблема е много мъчна, но тя трѣбва да бѣде разрешена. Всички тукъ говорятъ по тоя въпросъ, всѣки казва своето мнение, но всички сегашни и бѣдещи правителства трѣбва да знаятъ, че не можемъ да останемъ въ това положение, въ което сме сега. Азъ изхождамъ отъ схващането, че България е селска страна, нашето народно богатство изхожда главно отъ селското стопанство, въ нашия търговски балансъ износътъ е изпълненъ само отъ селски произведения, и ако желаемъ да увеличимъ нашето народно богатство, нашия националенъ доходъ, трѣбва да почнемъ отъ оная областъ, която съставлява главната частъ отъ народното стопанство, отъ националния доходъ — нашето земледѣлие. Можемъ ли ние, г. г. народни представители, да чакаме, щото единъ селянинъ, който притежава 20 или 40 декара земя, да машинизира своето стопанство? Можемъ ли да чакаме, щото единъ селянинъ, който оре съ дѣдо Адамово дървено рало, който не тори никога своята земя, да увеличи своето производство? Безспорно, не можемъ. По отговора на тронното слово, г. Цанковъ, професоръ по политическа икономия, разгледа сжщия въпросъ и заяви отъ тукъ, че е необходимо да взлѣзе капитализмътъ въ нашето селско стопанство, за да

може да се въведат въ него модерни оръдия на производство, да се въведе машинното производство. Азъ питамъ: можемъ ли да очакваме чрезъ капитализма тоя процесъ на въвеждане въ нашето селско стопанство машинно производство или не можемъ? На тоя въпросъ азъ отговарямъ отрицателно. Докогато въ свѣта има американско производство на зърнени храни, докогато въ Канада, въ Австралия имаме модерно селско стопанство, модерно земледѣлие, да чакаме единъ процесъ на капитализация на нашето селско стопанство, та отъ това да прокопса българскиятъ народъ, това разбиране е много погрѣшно. Азъ смѣтамъ, че най-безобидната и най-малко засѣгаща интереситъ на нашия селски стопанинъ система е оная, която ще обедини дребнитъ стопанства въ голѣми производствени земледѣлски предприятия. Коя е тя? Тя е пакъ кооперацията. Ние не можемъ безъ тази кооперация. Ако желаемъ да увеличимъ дохода на земледѣлца, ако желаемъ да механизириме неговото производство, необходимо е да се образуватъ голѣми земледѣлски предприятия подъ формата на кооперации, безспорно, по необходимостъ, подъ контрола на държавата и при подкрепата и подпомагането, които ще получатъ отъ нейнитъ материални сръдства. Безъ тази голѣма реформа въ нашето селско стопанство, ние ще останемъ една бедна страна съ единъ много малкъ доходъ и нашата страна ще бѣде винаги жертва на конкуренцията на голѣмитъ държави.

Азъ имамъ цифри, които ще дамъ и които илюстриратъ положението на земледѣлието днесъ въ Европа, защото има връзки съ стопанската криза и най-много интересува европейскитъ държави.

Преди войната Европа, заедно съ Русия, е засѣвала 29 милиона хектара и е получавала 370 милиона квинтала жито; въ 1919 г., безъ Русия, е получила 250 милиона квинтала, а въ 1929 г. е достигнала до 389 милиона квинтала, безъ Русия. Значи, въ 1929 г. само Европа, безъ Русия, е произвела 389 милиона квинтала жито, или съ около 19 милиона квинтала повече, отколкото Европа е произвеждала преди войнитъ заедно съ Русия. Така че има едно грамадно увеличение на производството на жито въ Европа и това още повече влошава положението на земледѣлието. Освенъ това въ 1926 г. Русия е изнесла 12 милиона квинтала жито, а въ 1930 г. — 36 милиона квинтала жито само. Можете да си представите сега, при тая разработена Русия, следъ известно число години, колко голѣмъ излишѣкъ ще имаме отъ зърнени храни, и у насъ трѣбва да се постави въпросътъ, какъ ние можемъ да спасимъ нашето селско стопанство отъ катастрофа, вследствие конкуренцията и засилването на земедѣлието въ Европа, въ Русия, въ Америка, Канада и пр.? Азъ мога да ви дамъ следнитъ цифри за увеличението на производството на жито въ сравнение съ производството отъ преди войнитъ. Въ Америка има увеличение на производството на жито съ 130%; въ Австралия — съ 166%; въ Аржентина съ 200%, а въ Канада — съ 280%. Европа, за да задоволи своитъ нужди сега, и сѣ необходими 130 милиона квинтала жито. А свѣтовниятъ излишѣкъ на жито въ цѣлия свѣтъ е 130 милиона квинтала. Когато свѣтовниятъ излишѣкъ на жито е толкова голѣмъ — 130 милиона квинтала — когато половината отъ това, което Европа консумира, ще го има отъ Русия, азъ смѣтамъ, че нашитъ жита ще бѣдатъ подъ удара на една голѣма конкуренция и че нашето земледѣлско стопанство ще бѣде въ единъ бѣдешъ моментъ съвсемъ разсипано, ако още отъ сега не го трансформиране да обработваме други култури.

Нѣкой отъ работниците: За смѣтка на гладнитъ е тоя излишѣкъ.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Ще кажа отъ какво е тоя излишѣкъ. Той е отъ това, че въ свѣта има повече храни.

Сжиятъ отъ работниците: Ако се разпредѣлятъ хранитъ по-правилно, нѣма да има излишѣкъ, ще има недостигъ.

Т. Константиновъ (нац. с. т): 130 милиона квинтала е излишѣкъътъ на жито отъ свѣтовното производство, а недостигътъ на жито за Европа е сжщо 130 милиона. Значи излишѣкъътъ 130 милиона квинтала остава за другата година.

Нѣкой отъ работниците: Остава, защото народитъ не могатъ да го ядатъ.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Така че азъ смѣтамъ, че ако ние не въведемъ държавния кооперативизмъ въ на-

шето селско стопанство, за да увеличимъ нашия националенъ доходъ отъ земледѣлието, за да увеличимъ поне два пѣти нашето национално богатство, ние ще останемъ една бедна страна, която ще се пролетаризира, нашиятъ селянинъ, който се бори съ земята, ще упорствува въ борбата си срещу капитала, който ще навлиза въ селото и ще отстоява за смѣтка на голѣмата мизерия, въ която ще живѣе. Това ще бѣде единъ изжителенъ процесъ, който ще докара общо пролетаризиране на нашитъ селски стопани.

Ето защо, голѣмиятъ проблемъ, който трѣбва да бѣде доминиращъ въ нашата стопанска политика, е проблемътъ за нашето селско стопанство, за неговото модернизиране и механизизиране. Безъ това то ще остане подъ ударитъ на една могъща конкуренция, която ще хвърли нашата страна въ бедствие, въ криза, въ общо обедняване. Представителитъ на Земледѣлския съюзъ нека знаятъ, че даже да намалимъ дълговетъ на земледѣлца-стопанинъ съ 50%, даже да спремъ продажбата на инвентара и на имотитъ на селскитъ стопани отъ сѣдитъ-изпълнители, нѣма да съживимъ нашето селско стопанство, ако не увеличимъ дохода отъ нашето селско стопанство, ако не увеличимъ благосъстоянието на нашето селско население, ако не увеличимъ неговитъ богатства. Ако не увеличимъ богатствата на цѣлия народъ, ние стоимъ предъ тежка криза, предъ едно много тежко изпитание, което ще свърши съ катастрофа. Тая реформа е належаща и азъ не бихъ желалъ въ бѣдеще да споримъ върху консумативнитъ бюджети, върху това, реални или нереални сѣ тия бюджети, а да помислимъ върху това, колко трѣбва да похарчимъ за нашето селско стопанство, за да увеличимъ приходитъ му, за да увеличимъ нашето национално богатство, защото само тогава ще разрешимъ тоя голѣмъ проблемъ, отъ правилното разрешение на който ще дойде и разрешението на всички въпроси, отъ които зависи благоденствието на българския народъ.

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че когато говоря за коопериране на земята, трѣбва да бѣда добре разбранъ и затова дължа да се обясня тукъ. Нека се помни, че българскиятъ селянинъ не е рускиятъ селянинъ. Азъ поддържамъ мисълта си: всѣки народъ има своитъ особености; всѣки народъ може да бѣде управляванъ, може да бѣде реформиранъ неговиятъ стопански и социаленъ животъ, неговиятъ битъ, само като се държи смѣтка за неговата особена психика. А най-характерното за нашия стопански и общественъ животъ е, че българскиятъ селянинъ е типиченъ съ своя поиминѣкъ, съ своя занаятъ, съ своята земледѣлска собственост. Когато желаемъ да направимъ реформи, трѣбва да държимъ смѣтка за тоя неговъ особенъ битъ. Още въ VIII вѣкъ следъ Христа старитъ българци сѣ били добри земледѣлци. Азъ слушахъ една беседа на Геза Фехеръ, унгарски професоръ, който изучава много основно старитъ българци. Въ тая своя беседа той казва много право: когато германцитъ бѣха номади, когато французитъ бѣха номади, българцитъ водѣха заседнало съществуване, имаха култура, бѣха добри земледѣлци, бѣха добри скотовѣдци, имаха и керемидарство. Унгарцитъ вземаха земедѣлието отъ старитъ българци. И тази особеностъ на голѣма раздробеностъ въ нашето селско стопанство — нашиятъ селянинъ да има своя собственост — може би е вродена у насъ още отъ тогава. Въ турско време, особено въ кърджалийско време, когато турцитъ нахлуватъ и заграбватъ всички земи на селянитъ, селянитъ бѣгатъ въ гората и се хранятъ съ шума и жлъждъ година-две, докато мине тази страхотия отъ кърджалийско нападение. Тѣ загубватъ всичко състено и се връщатъ пакъ да работятъ земята. Отива българинътъ при пашата и казва: „Азъ желая да бѣда собственикъ, азъ ще работя като робъ — дайте ми земя“. И какво става? При освобождението ние заварихме земята, разпредѣлена между нашитъ дребни стопани, между нашитъ селяни-земледѣлци, на малки владения, защото българскиятъ селянинъ прави голѣма икономия и плаща това, което е загубилъ отъ кърджалиитъ, за да стане отново собственикъ. Това стремление да бѣде собственикъ е силно развито у българския селянинъ и ония, които желаятъ да правятъ реформи, нека не забравятъ тая негова особеностъ. Въ това отношение не може да става никакъвъ паралелъ между Русия и България. Като пѣтувате съ влака, ще видите всѣка пѣдя земя въ Северна и Южна България е засѣта, нѣма пусто. Нашиятъ народъ е първобитенъ, но земята у насъ е разработена най-грижливо, най-внимателно. Какъ ще отнемете земята отъ този българинъ? Трѣбва да въведете кооперативната форма. Щадете това чувство на народа, което съществува отъ вѣкове. Накарайте земледѣлца да повѣрва, че ако работи по старитъ методи, ще бѣде немоощенъ, ще бѣде беденъ, ще стане жертва на голѣмата конкуренция, която иде отъ Америка и която ще дойде отъ Русия.

Безспорно, не трябва да оставяме грижата само на държавата. Държавата чрез своите грижи, чрез своята майчинска ръка и сь своите методи трябва да помогне за кооперирането на нашите стопани въ голъми кооперации, за да се създаде модерно земледелие, което ще увеличи два пъти дохода, който сега се получава у насъ отъ земледелието. Ако сега получаваме общо 15 милиарда лева годишно, въ 1935 г. можемъ да получимъ 30 милиарда. Само този е пътътъ на спасението отъ общото бедствие, отъ кризата, която преживяваме. Ако мисълта на г. министра на финансите да стъгнемъ самозадоволяващитъ се стопанства е права, да минемъ къмъ тая реформа, за да можемъ да се самозадоволяваме. Ние даже можемъ да отидемъ дотамъ, че да затворимъ границитъ си за фабричните произведения и сами да се задоволяваме въ това отношение. Ние имаме всичко въ България. Даже при по-голъми усилия, при по-голъмо творчество, при по-голъма упоритостъ, при по-голъма системностъ ние можемъ да създадемъ индустрия, която да ни задоволява сь фабрични продукти, и да живеемъ въ затворено стопанство. Защото, г. г. народни представители, нека се помни, че следъ общата война всъки народъ се стреми да създаде самозадоволяващо се стопанство, като си създаде било индустрия, било земледелие. Поради това сега въ Европа безъ Русия се произвежда годишно около 100 милиона квинтала повече храни, отколкото преди войнитъ. И ако Италия, ако Франция, ако Германия даватъ гласъкъ на своето земледелие, то е защото въ време на война могатъ да останатъ гладни, да бедствуватъ. Тъ чувствуватъ необходимостъ отъ едно земледелие, което да може да ги храни, да имъ дава нужда отъ янось.

Азъ ще предамъ мисълта на министра на земледелието на Райха, на Германия — Шлингеръ Шьонингеръ, за да видите колко е характерна неговата мисълъ. За една индустриална Германия, дето има толкова малко земледелие, министърътъ на Райха казва, че главниятъ поминъкъ на германския народъ, главното перо на германското стопанство е земледелието. А Германия и сега внася фабрични продукти за милиарди левове въ Русия, въ Англия, въ Италия. Той казва, че главниятъ поминъкъ на германския народъ, главниятъ клонъ на германското стопанство е земледелието. Можете да си представите, министърътъ на земледелието въ Германия, който внася въ Русия само желъзо за милиарди лева, който внася желъзни произведения въ Англия и въ Съединенитъ щати, казва, че главната основа на германското стопанство е земледелието. Азъ ще ви прочета нъкои негови мисли, да видите колко той е категориченъ. Като говори, между другитъ мисли, казва и следната: (Чете) „Поради това, разбира се, моето мнение е, че държавата не трябва да се намъсва само тогава, когато се отнася за облекчение на разходитъ, но и да обърне внимание върху нашитъ приходи. Защото въ края на краищата земледелието продължава и днесъ, или по-право главно днесъ, когато чуждитъ страни се стремятъ да съсиятъ днешната експортна индустрия чрезъ въведенитъ митнически прегради, да е ключътъ и основата на нашето стопанство. При това азъ съмъ за всъки случай на мнението, което застъпвахъ въ речитъ и вестникарскитъ си статии, че въ митническата си политика ние надали бихме могли по тая точка да направимъ нъщо повече. Убеденъ съмъ, че ние се нуждаемъ отъ въвеждането на нова система въ нашата земледелска политика. — Значи тъ сж длъжни да се подчинятъ на тази система на митнически бариери. — „Ние, казва той, ще трябва, волею-неволею, да преминемъ отъ днешната система на търговска политика“ — това е много важно — „въ единъ видъ планомърно, контингентно стопанисване“. — Това е вече една ревизия на старитъ възгледи. Казватъ ни „трябва контингентно производство“, да се опредѣли какво количество да се произвежда на годишната. Това е много важно. Това е новата организация на общественото стопанство. По-нататъкъ министърътъ на земледелието на Райха Шьонингенъ свършва така: (Чете) „Убеденъ съмъ, че това разрешение никога не ще ни доведе до освобождението отъ мъжнотинитъ, ако ние не можемъ да сторимъ нищо повече отъ страховитото ни придръжане въ изживѣли времето си форми и ако се страхуваме отъ новитъ пѣтища“.

Г. г. народни представители! Въ последно време Германия доказа, че най-лесно се подава на едно приспособяване къмъ новитъ условия на живота. Ако въ Германия има чл. 48 въ конституцията и Хинденбургъ правѣше усилна сь декрети да решава стопански въпроси; ако Германия не бѣше предъ разруха, предъ катастрофа, това се дължи на енергичнитъ мѣрки, които взе германското правителство, които не отговарятъ на миналото, а отго-

вярятъ на новото време. Само така се обяснява това мнение на министра на земледелието въ Германия, Шьонингенъ. Той поддържа, както виждате, контингентно производство; той поддържа нови пѣтища, той поддържа организация на стопанството. И днесъ цѣлиятъ свѣтъ, всички учени икономисти, държавници, дори такива, които представляватъ така наречената буржоазна мисълъ, намиратъ, че днесъ не може да се върви по старитъ пѣтища, че стопанството трябва да бѣде направлявано. Четохъ една статия отъ Оуенъ Йѣнгъ, печатана въ европейски вестници, преведена въ в. „Лу“ сь заглавие „Economie dirigée“, въ която той казва, че стопанството трябва да бѣде дирижирано, че стопанството трябва да бѣде направлявано, защото не можемъ да го оставимъ въ хаосъ; ако го оставимъ, казва той, на частната инициатива, на свободната конкуренция, ще настѣли въ него хаосъ. Ако желаемъ, казва той, да постигнемъ резултатъ, трябва да пожертвуваме своитъ интереси, за да защитимъ обществениятъ. Ако единъ Оуенъ Йѣнгъ, който изработи плана „Йѣнгъ“, има куража да твърди и да настоява въ една своя статия, че стопанството трябва да бѣде организирано, трябва да бѣде ръководено, колко повече трябва да настояватъ на това ония, върху които тежи отговорността, стопанството да бѣде база не на народни бедствия, а за получаване на по-голъми доходи за народно благоденствие?

Г. г. народни представители! Азъ имамъ сжщо една статия отъ професоръ Кейнсъ, сега отпечатана въ в. „Лу“ — едно седмично списание. Тая статия е много характерна и азъ ще ви прочета нъколко мисли отъ нея, за да видите, колко е категориченъ Кейнсъ. Макаръ той да не е социалистъ, въ тая статия, озаглавена „Социализмътъ въ импастъ въ модерното стопанство“, той казва: „Трябва централенъ контролъ на пласирането, на разпредѣлението на приходитъ. Азъ соча този пътъ, защото по него ще се увеличи покупателната способностъ на населението; защото като се увеличи покупателната способностъ на населението, при разпредѣлението на приходитъ по-равномѣрно и по-справедливо, ще се разреши и голъмата проблема на общата беднотия“. И върно е, че днесъ машината изхвърля работника на улицата и го направи излишенъ. Днесъ въ Германия има 6 милиона безработни, въ Англия — 4 милиона, въ Америка — 11 милиона, въ Италия — 1.100.000, въ Франция — 300 хиляди. Тая маса не може да бѣде вѣчно гладуваща, тя не може да стои повече вънъ отъ производството. Въпросътъ за безработицата трябва да се реши, а това значи, всичката тая маса отъ безработни работници да получи това, което ѣ е необходимо, за да стане голъмъ консоматоръ; на тая маса да се увеличатъ богатствата, за да може да консумира това, което машината произвежда.

Нъкой отъ работниците: Това вече върви къмъ болшевишкото.

Т. Константиновъ (нац. с. т.): Вие го схващате така. То не е болшевизмъ. — Машината, казвамъ, днесъ може да произвежда толкова много, колкото се желае; тя може да произвежда безгранично количество стоки. Ако това е така, ако техниката е стигнала до това съвършенство, да се произвежда толкова, колкото се иска, безспорно, налага се вториятъ въпросъ, какъ да разпредѣлимъ произведеното количество. Този въпросъ се налага и бждещето ще го разреши. И ония партии, които не могатъ да се коригиратъ въ това отношение, ще сж загубени, бждещето ще ги отрече. Голъмата, свѣтовната финансова буржоазия нѣма въ себе си сили да се откаже отъ своитъ привилегии. И затова, когато правителството ще предприема мѣроприятия и ще разрешава голъмитъ стопански въпроси, ще трябва да пренебрегне интереситъ на едрия и финансовия капиталъ, който не е готовъ да прави жертви, и който само властта може да накара да направи отстъпки, за да може да се създаде благоденствие на маситъ. Само правителство, което е способно да направи това, ще бѣде силно, всъко друго ще се провали. Азъ смѣтамъ, че Народниятъ блокъ не можа да докаже, че е способенъ да пренебрегне интереситъ на българския финансовъ капиталъ и да мине къмъ една политика на творчество, къмъ създаването на народа благоденствие и благосъстояние. Въ това отношение азъ не виждамъ дори признаци отъ правителството на Народния блокъ.

Г. г. народни представители! Единъ другъ въпросъ, който трябва да разреши правителството на Народния блокъ, това е въпросътъ за наемитъ. Азъ не мога да разбера, защо Народниятъ блокъ, който управлява вече деветъ месеци, още не разрешава въпроса за наемитъ. Срѣднитъ съсловия, занаятчийско, търговско, чиновническо, плащатъ

високи наеми и нищо не се прави, наемитъ да се намалятъ. Ако има известно намаление на наемитъ, то е само за смѣтка на дребнитъ собственици, на тия въ малкиятъ градове. Наемитъ въ София, Пловдивъ и Варна си оставатъ все високи и не се намаляватъ. Трѣбваше правителството на Народния блокъ, което претендира да е народно, да реши тоя въпросъ правилно и по-скоро, защото колкото повече разрешаването на този въпросъ се отлага, всѣки новъ денъ трупа задължения върху гърба на занаятчиата, на дребния търговецъ, на чиновника. Единъ занаятчия, който не може да плати 1000 л. месечно наемъ за дюкян си и 500 л. за къщата, въ която живѣе, годишно се задължава съ 18.000 л. Той не може да ги плати и така става пролетарий, никакви закони не могатъ да го спасятъ, той е загубенъ, той е отчаянъ, той е опасенъ и не е за нищо. Какво коштува на правителството съ единъ законъ да разреши въпроса за наемитъ? Азъ намирамъ, че е грѣшка дето правителството не разрешава този въпросъ. И азъ съмъ дълженъ да обрна внимание на правителството, изказвайки мое скромно мнение, че този въпросъ трѣбва да бѣде разрешенъ въ най-скоро време и то не отъ комисарството, а отъ правителството, защото комисарството не е правителство и не може то да разрешава този въпросъ. Това е въпросъ на днешното правителство. То трѣбва да го вземе въ своитъ ръце и да го разреши най-правилно, както налагатъ нуждитъ на времето и интереситъ на сръдното и трудовото съсловие у насъ. То трѣбва да го вземе въ своитъ ръце и да го реши най-правилно, както налагатъ нуждитъ на времето и интереситъ на дребнитъ съсловия, защото България е страна на дребнитъ стопани: на занаятчиитъ, на селянитъ, на земеделцитъ, на дребнитъ търговци. Това е България, това е нейната физиономия. Ако ние оставимъ това население, тия занаятчи, дребни търговци, дребни стопани и чиновници да бедствуватъ, да виждатъ, че правителството не прави нищо за намаление наемитъ, това ще бѣде една грамадна грѣшка; това създава условия за недоволство и бѣдещи пертурбации. Ако желаемъ да има миръ и спокойствие, азъ мисля, че първиятъ въпросъ, който ще трѣбва да се разреши отъ правителството, е въпросътъ за наемитъ. Въ София се направи опитъ отъ наемателитъ да направятъ митинги. Не имъ се позволи. Е добре, не позволявате митинги, но разрешете въпроса. На занаятчиитъ също не се позволи да правятъ протести. Всички чакатъ правителството да пристѣпи къмъ разрешението на този въпросъ. Азъ мога да ви посоча най-твърди и здрави хора, най-скромни граждани, които чувствуватъ, че това е една голѣма неправда. Наематели, които плащатъ по 7 хиляди лева наемъ месечно, сж много недоволни, че не се разрешава въпросътъ за намалението на наемитъ. Въ най-скоро време този въпросъ трѣбва да се разреши, защото това зависи отъ днешното правителство. Ако и днешното правителство ще върви по стария пѣтъ, ще направи грамадна грѣшка и ще хвърли страната въ анархия. Сговорътъ, безспорно, бѣше въ пленъ на наши и чужди банкери. Азъ желая днешното правителство да не бѣде въ пленъ на банкеритъ, и да разреши въпроса. Животътъ му налага тежки задачи и то трѣбва да решава обективно, да жертвува интереси, да жертвува стари възгледи, да минава барнери и да върви по нови пѣтици. Това е необходимо. И макаръ да сме много назадъ стопански, ние лесно можемъ да отидемъ напредъ, къмъ колективна стопанска дейность. Защото ние имаме грамаднитъ капитали, които иматъ една Германия и една Англия. Въ Англия има частни желѣзници и ако поискатъ да минатъ къмъ държавни, трѣбва революция. Въ Франция — също. Тамъ има частни камено-вжглени мини, нѣма държавни мини. Въ България имаме държавни пощи, държавни желѣзници, държавни мини, имаме трудови стопанства, две фабрики въ Горна-бана, едната за облѣкло, другата за обуца, имаме редъ голѣми държавни стопанства. Въ колко частни предприятия сж вложени едри капитали? Въ много малко. Дайте да организираме тия частни стопанства, да ги направимъ трудови, да създадемъ щастие на хората, ние нѣма да сръщаме прѣчки отъ финансовия капиталъ въ България. По този пѣтъ ние ще успокоимъ България и ще минемъ къмъ едно творчество, което ще докара увеличението на нашитъ богатства и национални доходъ. Тоя пѣтъ е спасителниятъ и по него трѣбва да вървимъ, защото само по този начинъ ще спасимъ България. Вземете безработицата въ България. Какво се направи за отстранението на безработицата? Четохме въ вѣстникитъ, че за Великденъ сж били отпуснати 200—250 хиляди лева. Това е играчка, това е подигравка.

Д. Нейковъ (с. д.): Капка въ море!

Т. Константиновъ (нац. с. т): 250 хиляди лева се отпускатъ за безработнитъ, а въ България има 100 хиляди безработни. Може би официалнитъ данни да сж други, но ние имаме занаятчи, които не сж осигурени при фонда „Обществени осигуровки“. Ако вземемъ безработнитъ въ селскитъ стопанства, въ земеделѣнието, въ занаятчиството, това сж най-малко 100 хиляди безработни. Единъ Пловдивъ има 10 хиляди безработни при 100 хиляди жители. Щомъ като е така, тия 250 хиляди лева не, а единъ-два милиона не стигатъ за тия безработни.

С. Тошевъ (раб): Тѣ сж готови да ги стрелятъ, отколкото да имъ дадатъ хлѣбъ.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Ще го кажете, като дойдете тукъ.

С. Тошевъ (раб): Капиталистътъ е немилостивъ.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Това е право, но когато живѣете въ България, нѣма да говорите за Русия. Азъ четохъ новия петгодишенъ планъ на Русия, четохъ речта на Молотовъ, държана предъ конференцията въ Москва. Тамъ се казва, че Русия желае да индустриализира и да засѣе съ земеделски култури цѣлия Сибиръ. Сибиръ и Азиатска Русия по пространство сж три пѣти по-голѣми отъ Европа. Тамъ е диво, тамъ има обширни девствени гори, където можешъ да сѣднешъ съ години, безъ да се свършатъ. Къде България има такива условия? Тамъ всичко е празно и въ тия голѣми пространства можешъ да хвърлишъ капитали и да извадишъ богатства. Въ България какво има? Къде ще вървишъ?

С. Тошевъ (раб): Тамъ има 160 милиона народъ.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Въ България, като отидешъ въ нѣкое село, ще видишъ на всѣки земеделѣецъ дребенъ стопанинъ земята му опредѣлена съ синуръ. Ако посегнешъ върху земята му, ще те убие. България не може да се сравнява съ Русия и не може да копира Русия.

С. Тошевъ (раб): България създаде нѣколко милионери, които иматъ не по-малко отъ милиардъ лева.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Така е, г. г. народни представители. Другари отъ Работническата партия! Знайте едно: всѣки народъ е особенъ. И азъ съмъ за трудовото население въ България — селско и градско, но смѣтамъ, че трѣбва да пазимъ интереситъ на българската нация. Ние чрезъ народа ще вървимъ къмъ общочовѣшка култура, не може другояче. Защо да гледаме Съветска Русия, която е много далечъ? Въ България и балканскитъ народи имаме по-близки задачи. Тукъ трѣбва да бѣде насочено нашето внимание, тукъ е нашата бѣдешность: чрезъ народа ни — къмъ балканско споразумение, чрезъ балканско споразумение къмъ общо споразумение. Това е пѣтятъ, а не чрезъ Москва и Амстердамъ. Чрезъ българската култура, чрезъ българския народъ, къмъ общочовѣшки идеали, къмъ общочовѣшко благоденствие и култура. Това е естествениятъ пѣтъ.

Д. Нейковъ (с. д): И все пакъ работницитъ вървятъ съ Амстердамъ, а не съ Москва. И вашата теза ви води къмъ това мѣсто, т. е. къмъ работническия и социалистически интернационалъ.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Или вашата къмъ нашата, или нашата къмъ вашата. Азъ смѣтамъ, че въ бѣдеще ще разберете. Г. Нейковъ! Вие сте широкъ социалистъ. Азъ познавамъ Жореса, голѣмиятъ трибунъ на Франция. Въ 1907 г. стана международниятъ конгресъ въ Шутгартъ. Жоресъ чете една резолюция на френската социалистическа партия, съ която предвиждаше тази опасность и готвѣше, споредъ неговото мнение, една обща стачка, въоръжено въстание за предотвратяване конфликта, ако би заплашилъ да избухне между Франция и Германия. Тогава социализмътъ бѣше по-силенъ, тогава имаште Бебелъ, имаште Жоресъ, много голѣми фигури въ социализма. Тогава французката социалистическа партия подъ влиянието на Жореса бѣше много могща. И германската социалистическа партия бѣше силна. Жоресъ падна убитъ и френскиятъ пролетариатъ не можа да се обяви противъ войната. И германскиятъ работникъ отиде да се бие срещу френския работникъ. Страхъ ме е да не би утре рускиятъ работникъ да се бие срещу японския работникъ, защото реалността си е реалность.

Д. Нейковъ (с. д): Мога да Ви уверя, г. Константиновъ, че сега положението е съвсемъ друго. Сега работническото движение, социализмътъ въ свѣта, и особено въ Европа, е единъ голѣмъ фактъ и факторъ. Въ 1914 г. биде убитъ Жоресъ, но той съ всички усилия, до последния день на живота си, прави усилия да спре войната. Сега положението е съвсемъ друго — движението ще спре войната.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Въ последния конгресъ на Втория интернационалъ въ Виена — азъ се интересувамъ отъ това, което става въ интернационалитъ — взеха решение по репарациитъ, една политическа резолюция. Тамъ Вандервелдъ даже защитаваше репарациитъ, защитаваше мирнитъ договори. Той стои на базата на договоритъ. Вземете, напр., Англия. Тамъ какво става? Болшевизмътъ може да е краенъ ...

Д. Нейковъ (с. д): Казаното за Виена не е вѣрно. Но все пакъ тѣ подвижниха репарационния въпросъ напредъ, а се пакъ новата френска камара, въ която има влияние лѣвицата съ социалдемократитъ, ще го подвижи още по-напредъ. Ако сте си правили илюзията, че върху развалинитъ на Европа може съ пръжката на чародейството да бъдатъ разрешени всички замислени въпроси, лѣгали сте се.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Това не мисля. Ето какво ще Ви кажа въ отговоръ на Вашата мисълъ, че германската социалдемократия е решила въпроса за репарациитъ. Решението на Германия е да не плаща. Твърдото решение на германското правителство да не плаща, прочее, е решило репарационния въпросъ. Германия каза: „Нѣма да плащамъ!“ И не плаща. Това твърдо решение на Германия премахна репарациитъ, отъ което се ползуваме и

ние. Социализмътъ е повече платонически, повече академиченъ.

Д. Нейковъ (с. д): Тамъ се лѣжете. Той е една голѣма, действителна сила, безъ която въ Европа вече много работи не ще могатъ да ставатъ. Тамъ е грѣшката Ви.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Г. г. народни представители! Събитията говорятъ, че всѣки народъ трѣбва да реши въпроситъ за себе си. България е малка страна, българскиятъ народъ е малък, заграденъ отъ врагове; той, отъ друга страна, е обезоръженъ, обединенъ. Трѣбва да организираме тоя народъ, който ще бѣде факторъ на мира на Балканския полуостровъ.

Единъ отъ работницитъ: Народитъ не сѣ лоши, лоши сѣ управницитъ имъ.

Т. Константиновъ (нац. с. т): Азъ смѣтамъ, че само една нова политика на преустройство на нашето народно стопанство върху трудовия принципъ, при господството на труда, както и преустройството на държавата ще ни дадатъ една бѣдеща щастлива и благоденстваща България. (Ржкоплѣскания)

Председателствуващъ Н. Шоновъ: Дебатитъ на първо четене по законопроекта за бюджета сѣ приключени.

Следващото заседание ще бѣде утре, съ сѣщия дневенъ редъ. Ще говорятъ г. министърътъ на финанситъ и г. министъръ-председателътъ.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 21 ч. и 22 м.)

Председателъ: АЛ. МАЛИНОВЪ

Подпредседателъ: Н. ШОНОВЪ

Секретаръ: А. КАНТАРДЖИЕВЪ

Началникъ на Стевографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ